

Departementene

Handlingsplan

Trygghet, mangfold og åpenhet

Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika 2021–2024

Trygghet,
mangfold
og åpenhet

Innhold

Forord	4
Oversikt over tiltakene i handlingsplanen	8
Innledning	13
Mål og strategi	25
Samarbeid med og støtte til sivilsamfunn og dialog med Sametinget	33
INNSATSOMRÅDE 1:	
Økt kunnskap og forskning om skeive i Norge	41
INNSATSOMRÅDE 2:	
Økt åpenhet om kjønns mangfold og likeverdige offentlige tjenester	49
INNSATSOMRÅDE 3:	
Likestilt arbeidsliv, trygge nærmiljøer og offentlig rom	71
INNSATSOMRÅDE 4:	
Konverteringsterapi	89
INNSATSOMRÅDE 5:	
Videreføre internasjonalt lederskap	93
Samordning og samarbeid på tvers av sektormyndigheter	103
Begrepsliste	110
Litteraturliste	118

Forord

Norge har kommet langt når det gjelder annerkjennelse av skeives rettigheter. Holdningsundersøkelser viser en økende aksept av lhbtqi-personer og at majoriteten av befolkningen i Norge er positive til skeive. Et uttrykk for den økende aksepten er de mange, årlige markeringene av Pride som nå arrangeres rundt om i hele Norge.

Til tross for betydelige framskritt, gjenstår det fortsatt en rekke utfordringer. Skeive opplever fortsatt hatkriminalitet, diskriminering, trakassering og vold på grunn av sin identitet. Regjeringen er også bevisst på motstanden mot skeives rettigheter som eksisterer i verden, i Europa og i Norge. Dette utgjør en barriere mot å nå regjeringens mål om mer åpenhet om kjønns- og seksualitetsmangfold og bedre levekår og livskvalitet for skeive. Derfor ønsker regjeringen å forsterke innsatsen for skeives rettigheter, levekår og livskvalitet.

Regjeringen ønsker med denne planen å bidra til et samfunn som er trygt for alle, med større åpenhet om kjønns- og seksualitetsmangfold. Dette handler om å se hele mennesket med alle dets identiteter, gjennom alle livsfaser og på alle samfunnsarenaer, og med et interseksjonelt perspektiv. Mangfoldet i den skeive befolkningen er stort, med ulike grupper og individer i ulike livssituasjoner som alle har ulike behov.

Målet er å sikre at alle skeive får innfridd sine rettigheter slik de følger av internasjonale menneskerettigheter og Grunnloven, på lik linje med alle andre. Vår visjon er å nå FNs bærekraftsmål

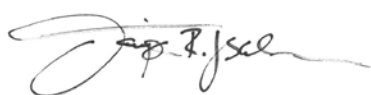
og oppnå full likestilling gjennom inkludering av skeive og like muligheter for alle i Norge. OECD-rapporter fra 2020¹⁾ og 2019²⁾ dokumenterer at det er en sammenheng mellom lhbtqi-inkluderende politikk og det generelle nivået på likestilling i samfunnet. En politikk som aktivt hindrer diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika, og som fremmer likestilling, bidrar til økt samfunnsøkonomisk gevinst. De fleste skeive i Norge lever gode liv. Samtidig er det fortsatt noen livsområder hvor skeive opplever større vansker enn andre.

Planen bygger på et oppdatert kunnskapsgrunnlag og på innspill fra berørte aktører. Regjeringen har også fått innspill fra skeive selv og fra organisasjoner som jobber for skeives rettigheter og levekår. Vi vil rette en særlig takk til Sametinget, lhbtqi-organisasjoner, forskningsaktører, arbeidslivets parter og andre berørte aktører på regionalt og lokalt nivå som har bidratt til planen med innspill og verdifulle perspektiver. Denne handlingsplanen redegjør for regjeringens prioriteringer og innsatser. Regjeringens overordnede målsettinger for innsatsen i handlingsplanen er:

1 OECD, (2020).

2 OECD, 2019).

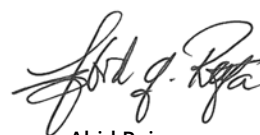
- økt åpenhet om kjønns- og seksualitetsmangfold
- bedre levekår og livskvalitet for skeive
- styrket samarbeid med og støtte til sivilsamfunnet

Torbjørn Røe Isaksen
Arbeids- og sosialminister

Frank Bakke-Jensen
Forsvarsminister

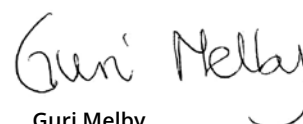
Abid Raja
Kultur- og likestillingsminister

Kjell Ingolf Ropstad
Barne- og familieminister

Bent Høie
Helse- og omsorgsminister

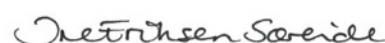
Guri Melby
Kunnskaps- og integreringsminister

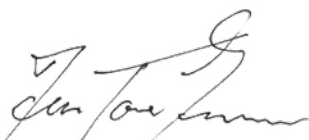
Linda Hofstad Helleland
Distrikts- og digitaliseringsminister

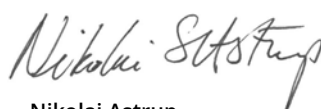
Monica Mæland
Justis- og beredskapsminister

Ine Eriksen Søreide
Utenriksminister

Jan Tore Sanner
Finansminister

Nikolai Astrup
Kommunal- og
moderniseringsminister

Dag-Inge Ulstein
Utviklingsminister

Henrik Asheim
Forsknings- og høyere
utdanningsminister

Oslo, 24. juni 2021

Kort om interseksjonalitet

Interseksjonalitet er et begrep som beskriver at ulike oppfattede egenskaper hos mennesker kan «møtes» i andres forståelse av oss, og påvirke i hvilken grad, og hvordan, vi utsettes for diskriminering eller befinner oss i privilegerte sosiale posisjoner. Begrepet har bakgrunn fra diskrimineringsjussen, og illustrerer hvordan ulike identitetskategorier vi bærer preg av «krysser» med hverandre og påvirker både utgangspunkt og utfall i våre liv.

Noen eksempler på interseksjonell diskriminering er å bli forskjellsbehandlet både på bakgrunn av å være homofil og melaninrik, eller å bli diskriminert med kjønn, funksjonsevne og kjønnsuttrykk som årsak.

Interseksjonalitet omtales i handlingsplanen som et begrep, en tilnærming og en arbeidsmetode. Det rettslige grunnlaget for å ha en interseksjonell tilnærming til likestillingspolitikken følger av likestillings- og diskrimineringsloven § 6 første ledd. Bestemmelsen forbyr diskriminering på grunn av kombinasjoner av diskrimineringsgrunnlagene som er nevnt i loven. Dette omtales som sammensatt diskriminering.

Med en interseksjonell tilnærming mener vi at de ulike dimensjoneringsgrunnlagene ses i sammenheng og har en bevissthet om at personer har flere identiteter. Forhold som sosioøkonomisk bakgrunn, bosted, alder og/eller andre subjektiv opplevde forhold har også betydning for den enkeltes liv. Det påvirker muligheter til å delta på ulike samfunnsarenaer og hvordan den enkelte blir møtt i samfunnet.

En interseksjonell tilnærming krever oppmerksomhet om at diskriminering ikke bare oppleves på grunn av enkeltstående diskrimineringsgrunnlag (som kjønn, kjønnsidentitet, hudfarge eller funksjonsevne). Myndighetene må også identifisere utfordringer som personer med flere identiteter som er marginaliserte, møter i samfunnet. Disse personene opplever sammensatt diskriminering på grunn av sine marginaliserte identiteter.

I arbeidet med kunnskapsinnhenting er det et mål å utvikle metoder for innhenting av kunnskap og data som gjør det mulig å belyse interseksjonelle forhold og utfordringer som personer med flere identiteter møter. Et eksempel er å belyse levekårene og livskvaliteten til eldre som har funksjonsnedsettelse, og som ikke er heterofile, inndelt etter kjønn.

Oversikt over tiltakene i handlingsplanen

Nr.	Tiltak	Ansvarlig departement
Samarbeid med og støtte til sivilsamfunn og dialog med Sametinget		
1.	Videreføre tilskuddsordninger som bidrar til å fremme likestilling og ikke-diskriminering	<i>Kulturdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet</i>
2.	Tilrettelegge for dialogmøter mellom myndighetene og sivilsamfunnet og lokale møteplasser	<i>Kulturdepartementet</i>
3.	Årlige kontaktmøter med Sametinget	<i>Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet</i>
4.	Legge til rette for holdningsskapende arbeid rettet mot den generelle befolkningen, inkludert innvandrerbefolkningen	<i>Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet</i>
Økt kunnskap og forskning om skeive i Norge		
5.	Videreføre årlige forskerfora	<i>Kulturdepartementet</i>
6.	Utvikle kunnskap om skeives levekår og livssituasjon gjennom jevnlige levekårsundersøkelser, livskvalitetsundersøkelser og holdningsundersøkelser, inkludert kunnskap om skeive med minoritetsbakgrunn, som nasjonale minoriteter, personer med samisk bakgrunn og personer med innvandrerbakgrunn	<i>Kulturdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet</i>
7.	Oppdatere og videreutvikle lhbtqi-indikatorer	<i>Kulturdepartementet</i>
8.	Inkludere spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønns-karakteristika i nasjonale undersøkelser	<i>Kulturdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet</i>
9.	Evaluerer myndighetens innsats for å fremme kjønns- og seksualitetsmangfold	<i>Kulturdepartementet</i>

Nr.	Tiltak	Ansvarlig departement
Åpenhet om kjønns mangfold og likeverdige offentlige tjenester		
10.	Implementere en nasjonal faglig retningslinje for helsetjenestetilbud til personer med kjønnsinkongruens	<i>Helse- og omsorgsdepartementet</i>
11.	Yte tilskudd for å øke kunnskap og kompetanse om kjønns- og seksualitets mangfold i offentlige tjenester med publikumskontakt	<i>Helse- og omsorgsdepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet</i>
12.	Innlemme kjønns karakteristika som diskrimineringsgrunnlag i lovgivningen	<i>Kulturdepartementet</i>
13.	Oversette handlingsplanen og andre relaterte dokumenter til et samisk språk	<i>Kulturdepartementet</i>
14.	Dialog med Sametinget og samiske institusjoner om kjønns- og seksualitets mangfold	<i>Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet</i>
15.	Utvikle veiledere, videoer og ordlister om kjønns- og seksualitets mangfold på ulike språk	<i>Kunnskapsdepartementet</i>
16.	Heve kompetansen om kjønns- og seksualitets mangfold for ansatte som jobber med nyankomne flyktninger og innvandrere	<i>Kunnskapsdepartementet</i>
17.	Utvikle støtteressurser om kjønns- og seksualitets mangfold til utdanningsinstitusjoner	<i>Kunnskapsdepartementet</i>
18.	Ivareta kjønns- og seksualitets mangfold som tema i den modulbaserte opplæringen for fosterhjem og i rekrutteringskampanjer for fosterforeldre	<i>Barne- og familiedepartementet</i>
19.	Gi støtte til barnevernsansatte i hvordan man kan snakke med barn og familier om kjønns- og seksualitets mangfold	<i>Barne- og familiedepartementet</i>
20.	Innføre inkluderende ordbruk om kjønns- og seksualitets mangfold i retningslinjer og normerende produkter for helse- og omsorgstjenesten og tannhelsetjenesten	<i>Helse- og omsorgsdepartementet</i>
21.	Tydeliggjøre arbeidsgivers aktivitetsplikt i helse- og omsorgstjenesten og i tannhelsetjenesten	<i>Helse- og omsorgsdepartementet</i>
22.	Kompetanseheving om kjønns- og seksualitets mangfold i utdanningene	<i>Kunnskapsdepartementet Helse- og omsorgsdepartementet</i>

Nr.	Tiltak	Ansvarlig departement
Likestilt arbeidsliv, trygge nærmiljø og offentlige rom		
23.	Ny arbeidsgiverstrategi, endringer i hovedtariffavtalene, e-læringskurs om mangfoldskrav i statlig virksomhet	<i>Kommunal- og moderniseringsdepartementet</i>
24.	Kartlegge kunnskap om holdninger til kjønns- og seksualitetsmangfold i arbeidslivet	<i>Kulturdepartementet</i>
25.	Utarbeide strategier for å øke kunnskapen om kjønns- og seksualitetsmangfold i forsvarssektoren	<i>Forsvarsdepartementet</i>
26.	Styrke TryggEst slik at programmet kan etableres i flere kommuner	<i>Kulturdepartementet</i>
27.	Kartlegging av befolkningens utsatthet og frykt for hatkriminalitet	<i>Justis- og beredskapsdepartementet</i>
28.	Ivareta informasjonsformidling om seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika til barn og unge i Norge gjennom nettressursen ung.no	<i>Barne- og familiedepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet</i>
29.	Utvikle kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold og skeives deltakelse i idretten	<i>Kulturdepartementet</i>
30.	Ta hensyn til særlige utfordringer for lhbtqi-flyktninger ved bosetting	<i>Kunnskapsdepartementet</i>
31.	Mangfoldskompetanse ved oppnevning av statens representanter i kulturinstitusjoner	<i>Kulturdepartementet</i>
32.	Styrke formidlingen av skeiv historie og kultur gjennom Skeivt kulturår 2022	<i>Kulturdepartementet</i>
Konverteringsterapi		
33.	Utredning om konverteringsterapi	<i>Kulturdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet</i>
34.	Utvikle kunnskap om konverteringsterapi i Norge	<i>Kulturdepartementet</i>

Nr.	Tiltak	Ansvarlig departement
Videreføre internasjonalt lederskap		
35.	Fremme menneskerettigheter og likestilling for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter internasjonalt	<i>Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Kulturdepartementet,</i>
36.	Inkludere lhbtqi-personer i innsats for å bekjempe fattigdom og nå FNs bærekraftsmål	<i>Utenriksdepartementet og Kulturdepartementet</i>
37.	Støtte sivilsamfunnsorganisasjoner og menneskerettighetsforsvareres arbeid for å fremme rettigheter og likestilling for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter	<i>Utenriksdepartementet og Kulturdepartementet</i>
38.	Styrke likestilling og rettigheter for lhbtqi-personer gjennom EØS-midlene	<i>Utenriksdepartementet</i>
39.	Fremme kunnskap og dialog om kjønns- og seksualitetsmangfold i menneskerettighetsarbeidet globalt og på landnivå	<i>Utenriksdepartementet og Kulturdepartementet</i>
40.	Fremme åpenhet og gode levekår for skeive gjennom Norges deltakelse i Nordisk ministerråd (NMR)	<i>Kulturdepartementet</i>
Samordning og samarbeid på tvers av sektormyndigheter		
41.	Stimulere til bruk av veiledningsmateriell om aktivitets- og redegjørelsesplikten for arbeidsgivere og veilede offentlige virksomheter om rapportering av resultater	<i>Kulturdepartementet</i>
42.	Videreutvikle strukturer for samarbeid på departements- og direktoratsnivå på tvers av sektorene	<i>Kulturdepartementet</i>
43.	Etablere samarbeid mellom sektormyndigheter og statsforvalterne	<i>Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet</i>
44.	Utvikle veiledningsmateriell om kjønns- og seksualitetsmangfold til kommuner	<i>Kulturdepartementet</i>
45.	Sikre likestillingsperspektiver i myndighetenes kriseberedskap	<i>Kulturdepartementet</i>
46.	Utvikle kunnskap om kortsiktige og langsiktige likestillingskonsekvenser av pandemien	<i>Kulturdepartementet</i>

Innledning

De siste tiårene har skeives rettigheter blitt styrket i Norge. Mange skeive i Norge lever gode liv. Samtidig er det store variasjoner i levekår mellom ulike grupper som bryter med normer for kjønn og seksualitet, og det er også livsområder hvor skeive i snitt opplever større utfordringer enn majoritetsbefolkningen. Internasjonale trender viser tilbakeslag for menneskerettigheter for lhbtqi-personer de siste årene, som vekker bekymring. Koronapandemien kan også ha ført til at personer som allerede befinner seg i en marginalisert posisjon, har blitt enda mer utsatt. Det er nødvendig med kontinuerlig innsats for å sikre skeives rettigheter internasjonalt.

Innramming og prioritering

Regjeringens mål er å sikre likestilling og hindre diskriminering for alle uavhengig av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk eller kjønnskarakteristika. Denne målsettingen kommer til uttrykk i Granavolden-plattformen, der regjeringen stadfester at den skal arbeide for å sikre lhbtqi-personers rettigheter, bidra til åpenhet og aktivt motarbeide diskriminering mot skeive. Regjeringsplattformen har også som visjon at myndighetene skal bidra til at kompetanse om denne gruppen kommer inn i rammeplanen til alle relevante utdanningsløp. Regjeringen vil også gå foran internasjonalt for å fremme rettigheter for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter i utenrikspolitikken. Dette er utgangspunktet for regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunnlag av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika.

I denne planen benyttes både forkortelsene lhbtqi og skkk. Lhbtqi er en forkortelse for lesbiske, homofile, bifile, transpersoner (personer som opplever kjønnsinkongruens, både binære og ikke-binære), personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling (interkjønnpersoner) og queerpersoner/skeive. Lhbtqi-begrepet favner både betegnelser knyttet til seksuell orientering (lhbtq), kjønnsidentitet (t) og kjønnskarakteristika (i). I Norge vil begrepene «skeiv» og «skeive» i mange

sammenhenger, også i denne handlingsplanen, brukes som en samlebetegnelse for alle lhbtqi-personer. Forkortelsen lhbtqi, som på engelsk blir LGBTI, benyttes av en rekke internasjonale organisasjoner, som FN, Europarådet, EU og Nordisk ministerråd. I denne handlingsplanen brukes også bokstavkombinasjonene lh, lhb, lhbt, lhbtqi eller lhbtq, når vi ikke viser til alle grupper. Skkk brukes som en samlebetegnelse for begrepene seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Begrepet *personer som bryter med normer for kjønns og seksualitet* beskriver gruppen som innsatsen i denne handlingsplanen retter seg mot. Bakerst i handlingsplanen er det en begrepsliste som forklarer sentrale begreper som benyttes i planen knyttet til kjønns- og seksualitet mangfold.

Handlingsplanen tar utgangspunkt i eksisterende forskning og tilgjengelig kunnskap. Den bygger på ny kunnskap produsert under forrige handlingsplanperiode, kunnskap fra levekårsundersøkelsen blant lhbtqi-personer i 2021³), SSBs befolkningsundersøkelse om livskvalitet i 2020⁴) samt funn fra sluttevalueringen fra 2020 og 2021 av den tidligere handlingsplanen.⁵) Bufdir utarbeidet veikart for 2021–2024 med anbefalinger til lovverk og politikk som sikrer menneskerettigheter knyttet til seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika i Norge.⁶)

3 Anderssen, N., Eggebø, H., Stubberud, E. og Holmelid, Ø. (2021).

4 Støren, Rønning & Gram, (2020).

5 Proba samfunnsanalyse, (2020). Proba samfunnsanalyse, (2021).

6 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, (2020).

1948

VERDENSERKLÆRING OM MENNESKERETTIGHETER

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter ble ratifisert. Denne slår fast at anerkjennelsen av iboende verdighet og av like og uavhengelige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden.

Skeive organisasjoner og andre relevante organisasjoner har gitt verdifulle innspill til handlingsplanen. Sametinget og andre sentrale samiske aktører har også bidratt til planen.

Handlingsplanen har en interseksjonell tilnærming. Som all likestillingspolitikk, er også politikken for skeives rettigheter, levekår og livskvalitet sektorovergripende. Det forutsetter innsats og god samhandling på tvers av sektorer. De enkelte tiltakene i handlingsplanen skal følges opp av ett eller flere ansvarlige departementer.

Tiltak som omtales i handlingsplanen, gjennomføres innenfor gjeldende budsjetttrammer. Handlingsplanen er dynamisk, og det er rom for at tiltakene i planen kan oppdateres og at det tas inn nye tiltak ved behov. Det vil lages årlige statusrapporter på gjennomføring av tiltakene i planperioden.

Internasjonale trender

Lhbtqi-organisasjonen ILGA World publiserer årlige rapporter om rettighetssituasjonen for lhbtqi-personer.⁷⁾ ILGA-rapporten fra 2020 og rapporter fra tidligere, viser framgang for skeives rettigheter innenfor en rekke områder de siste årene. I 2010 ble samtykkende seksuelle relasjoner mellom likekjønnede ansett som en kriminell

handling i 76 land. I 2021 er det betraktelig færre land som forbyr likekjønnede forhold: 67 FN-land hadde lovbestemmelser om dette i 2020, mens ytterligere to land har de facto⁸⁾ kriminalisering.

Selv om det har vært en positiv utvikling, er det fortsatt mye som gjenstår når det gjelder lhbtqi-personers rettigheter globalt. I enkelte land er det fremdeles dødsstraff for to av samme kjønn å bli kjærester og ha sex sammen,⁹⁾ og i langt flere land er det lover som innskrenker ytringsfriheten knyttet til kjønns- og seksualitetsmangfold.

Framskritt og tilbakeslag i Europa

Det siste ILGA-regnbuekartet for Europa viser at situasjonen for lhbtqi-personer i regionen er sammensatt.¹⁰⁾ For tredje år på rad er det flere land som skårer dårligere på indikatorene som måler skeives rettigheter, sammenlignet med tidligere år. Hele 75 prosent av de 49 landene som måles gjennom regnbuekartet, har stagnert. Det er urovekkende tendenser i europeiske land, med en økning i hatefulle ytringer rettet mot lhbtqi-personer, begrenset tilgang til helsetjenester, økt utsatthet for vold og en usikker inntektssituasjon for mange skeive. Dette gjelder i særlig grad transpersoner og personer med variasjoner i kroppslig kjønnsutvikling.

7 ILGA World, (2021).

8 I to land er homofili i realiteten kriminalisert uten at det sies eksplisitt i lovgivningen.

9 ILGA World, (2021).

10 ILGA Europe, (2021).

1949

HOMOORGANISERING I TRONDHEIM

I Trondheim ble det dannet en lokal avdeling av den skandinaviske organisasjonen Forbundet av 1948, som hadde sitt hovedkvarter i København. Foreningen ble lagt ned etter ca. et halvt års drift.

EUs Fundamental Rights Agency (FRA) har gjennomført to undersøkelser av rettighetene og levekårene til lhbti-personer i EU-landene.¹¹⁾ Undersøkelsene viser at det var lite framgang i forholdene for lhbtqi-personer fra 2013 til 2019. På noen områder har det skjedd en forverring. For eksempel er det flere lhbti-personer som oppgir at de har opplevd diskriminering i hverdagen. Særlig transpersoner er utsatt. Samtidig er det store forskjeller mellom europeiske land. For eksempel oppgir 40 prosent av respondene i undersøkelsen at fordommer og intoleranse er mindre utbredt nå enn i 2012, mens 36 prosent oppgir at det er mer utbredt.

Behov for kontinuerlig innsats

Tilbakeslag for menneskerettigheter for lhbtqi-personer de siste årene vekker bekymring. Koronapandemien kan også ha ført til at personer som allerede befinner seg i en marginalisert posisjon, har blitt enda mer utsatt. Det er nødvendig med kontinuerlig innsats for å sikre skeives rettigheter internasjonalt.

En OECD-rapport fra 2020¹³⁾ kartlegger lhbti-inkluderende lovgivning og politikk i OECD-land i perioden 1999–2019. Rapporten viser at samtlige OECD-land har hatt en positiv utvikling i løpet av de to siste tiårene. Norge er blant landene som har hatt stor framgang med lhbti-inkluderende lovgivning og politikk.

Rapporten dokumenterer at det er en sammenheng mellom lhbti-inkluderende politikk og likestilling og økonomisk utvikling. Funnene viser at diskriminering av lhbtqi-personer påvirker den økonomiske utviklingen i et land i negativ retning. Rapporten viser også at det er en sammenheng mellom lhbti-inkluderende politikk i et land og holdninger i befolkningen til lhbti-personer. Befolkningen i land med høy grad av lhbti-inkluderende politikk har mer positive holdninger til skeive enn befolkningen i land med liten grad av lhbti-inkluderende politikk.

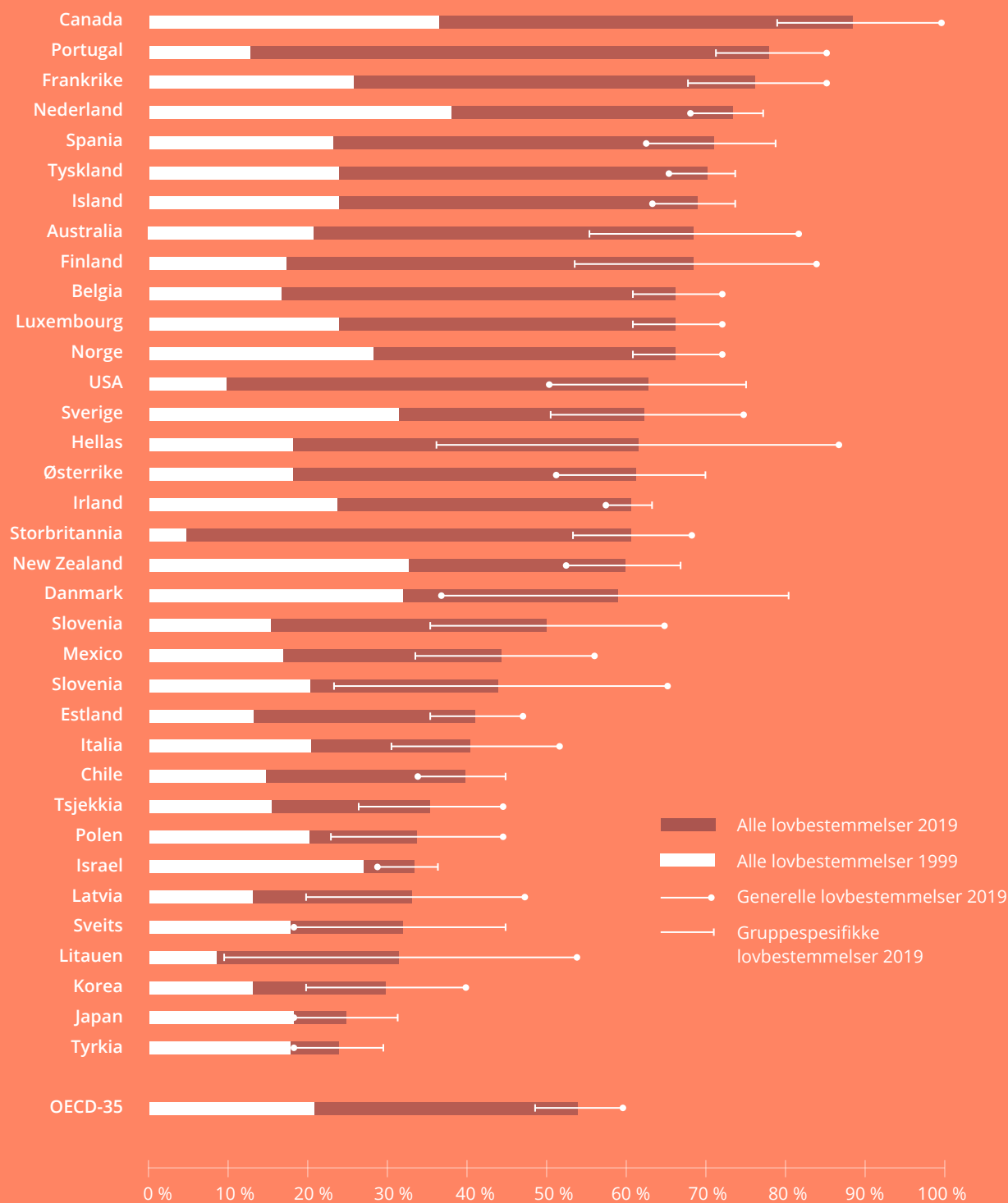
11 European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), (2020). I den siste undersøkelsen fra 2019 er også Serbia og Nord-Makedonia inkludert.

12 OECD (2020).

13 OECD (2020).

Figur 2: Styrket inkludering av lhbti-personer i lovgivningen («legal LGBTI inclusivity») i alle OECD-land.¹⁴⁾

Lhbti-inkluderende lovgivning i 1999 og 2019 i OECD land (alle lovbestemmer, generelle lovbestemmelser og gruppespesifikke lovbestemmelser).

Figuren viser andelen lovbestemmelser som har trådt i kraft i OECD land i 1999 og i 2019. Året 1999 omfatter alle lovbestemmelser. Året 2019 skiller mellom alle lovbestemmer, generelle lovbestemmelser og gruppespesifikke lovbestemmelser. De landene øverst i figuren har kommet lengst med lhbti-inkluderende lovgivningen. De som ligger nederst har kommet kortest.

Kilde: OECD spørreskjema om lhbtqi inkluderende lovgivning og politikk (2019). OECD (2020), Over the Rainbow? the Road to LGBTI inclusion, Hentet fra: <https://doi.org/10.1787/8d2fd1a8-en>

Foto: Guri Charlotte Wiggen / afrika.no

Nasjonale utfordringer

Rettigheter og politikk

De siste tiårene har skeives rettigheter blitt styrket i Norge. Særlig viktig var felles ekteskapslov, lov om endring av juridisk kjønn, felles likestillings- og diskrimineringslov, beskyttelse av transpersoner i straffeloven og en ny diagnosemanual fra WHO. Politisk har det vært et positivt engasjement rundt skeives rettigheter og velferd. Dette kommer blant annet til uttrykk i regjeringens forrige handlingsplan, *Trygghet, mangfold, åpenhet*. En del kommuner har også utarbeidet egne handlingsplaner for inkludering av lhbtqi-personer.

Norge har et aktivt sivilsamfunn som arbeider for å fremme lhbtqi-personers rettigheter både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Organisasjonene spiller en viktig rolle i politikktutforming og i mange skeives hverdag.

Samtidig som vi anerkjenner at vi har kommet langt i Norge, tilsier situasjonen internasjonalt at vi ikke kan ta denne utviklingen for gitt. Det gjenstår også utfordringer i Norge knyttet til skeives levekår, livskvalitet og retten til ikke å bli

diskriminert eller bli utsatt for hatkriminalitet. Regjeringen mener blant annet at det er behov for å styrke den interseksjonelle tilnærmingen, prioritere arbeidet mot hatkriminalitet og øke kompetansen om kjønns- og seksualitetsmangfold både i offentlig og privat sektor.

Levekår og livskvalitet

Mange skeive i Norge lever gode liv. Samtidig er det store variasjoner i levekår mellom ulike grupper som bryter med normer for kjønn og seksualitet, og det er også livsområder hvor skeive i snitt opplever større utfordringer enn majoritetsbefolkningen. Utfordringer knyttet til levekår og livsbetingelser for skeive og undergrupper av skeive, kan skyldes utenforskap, minoritetsstress og diskriminering.¹⁵⁾

SSBs befolkningsundersøkelse om livskvalitet fra 2020 viser at ikke-heterofile er blant gruppene med lavest subjektiv livskvalitet i Norge.¹⁶⁾ En annen artikkel basert på den samme undersøkelsen viser samtidig at livskvalitet varierer mellom ulike grupper av ikke-heterofile. Blant annet opplever flere lesbiske og homofile enn bifile

14 OECD (2020), *Over the Rainbow? The Road to LGBTI Inclusion*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/8d-2fd1a8-en>

15 Med minoritetsstress menes her den tilleggsbelastningen individer fra stigmatiserte grupper opplever å bli utsatt for på grunn av sin minoritetsposisjon.

16 Støren, Rønning & Gram, (2020).

Foto: Håkon Sandmo Karlsen

høy tilfredshet med den psykiske helsen sin.¹⁷⁾ Levekårsundersøkelsen om skeive i 2021 viser at lesbiske og homofile på mange indikatorer har tilsvarende levekår som heterofile. Samtidig viser undersøkelsen at bifile menn og kvinner, og særlig binære og ikke-binære transpersoner i snitt har langt større levekårsutfordringer enn henholdsvis lesbiske, homofile og heterofile, og cispersoner.

For eksempel viser undersøkelsen at transpersoner, både med binær og ikke-binær kjønnsidentitet, i større grad enn cispersoner er utsatt for diskriminering, vold, seksuelle overgrep og psykiske helsevansker. Samtidig viser levekårsundersøkelsen at begge de omtalte gruppene av transpersoner i høy grad er organisert i nettverk og organisasjoner, og de opplever støtte fra andre og føler stolthet knyttet til kjønnsidentiteten sin. Dette er viktige beskyttende faktorer. Når det gjelder bifile, viser levekårsundersøkelsen fra 2020 (Anderssen, Eggebø, Stubberud og Holmelid, 2021) at psykiske helseplager og ensomhet er mer vanlig blant bifile enn blant heterofile, lesbiske og homofile. I tillegg er færre bifile enn andre skeive åpne på ulike livsområder, som overfor familien og på arbeidsplassen.

Skeive med flere minoritetstilhørigheter kan møte særskilte utfordringer. For eksempel utsettes noen lhbti-personer med innvandrerbakgrunn for diskriminering og marginalisering både på grunnlag av innvandrerbakgrunnen og fordi de bryter med normer for kjønn og seksualitet, og en kombinasjon av dette.¹⁸⁾ Skeive med samisk bakgrunn kan ha andre opplevelser enn skeive uten andre minoritetstilhørigheter. Blant annet viser en undersøkelse blant unge skeive med samisk bakgrunn fra 2018 at viktigheten av religion og familie kan ha betydning for hvordan det er å stå fram som skeiv når man er samisk.¹⁹⁾ For skeive som vokser opp på bygda, er det mer utfordrende å leve åpent og knytte kontakt med andre i samme situasjon.²⁰⁾ Kjønn, alder og sosial bakgrunn kan også ha betydning for levekår og utsatthet for diskriminering blant skeive.

Mangelen på jevnlig representativ forskning og statistikk om levekårene, livsbetingelsene og livskvaliteten til personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet gjør det vanskelig å slå fast med sikkerhet om disse har blitt bedret over tid.

17 Gram, (2021).

18 Eggebø, Stubberud & Karlstrøm, (2018).

19 Stubberud, Prøitz & Hamidiasl, (2018).

20 Eggebø, (2015).

1950

Det Norske Forbundet av 1948 blir etablert

En norsk underavdeling av Forbundet af 1948 blir etablert på Bislet hospits i Dalsbergstien 21 i Oslo 20. mai 1950. Dannelsen er inspirert av den skandinaviske organisasjonen *Forbundet af 1948*, som holder til i København.

Tre år senere (1953) etablerer foreningen i Norge seg som en selvstendig organisasjon med navnet *Det Norske Forbundet av 1948 (DNF-48)*. Arbeidet med å avskaffe Straffelovens § 213 blir en kampsak i årene framover.

1953

SELVSTENDIG NORSK KAMP

Den norske avdelingen av Forbundet af 1948 løsrev seg og ble en selvstendig organisasjon under navnet Det norske forbundet av 1948. Kampen mot § 213 (forbud mot seksuell omgang mellom menn) sto i sentrum, men organisasjonen hadde også temamøter og sosiale møter.

Holdninger, synlighet og aksept

Negative holdninger kan føre til forskjellsbehandling og kan påvirke skeives levekår og deltakelse i samfunnet. Holdningsundersøkelser viser at det over tid har blitt mer positive holdninger til skeive i Norge. For eksempel hadde 20 prosent av befolkningen negative holdninger til bifile menn i 2008, mens andelen var 9 prosent i 2017. Det er flere som har negative holdninger til transpersoner og personer med kjønnsuttrykk som bryter med normer for kjønn de var tildelt ved fødsel, enn til lesbiske, homofile og bifile.²¹⁾

Den økende aksepten har mange uttrykk. Ett av dem er de årlige markeringene av Pride rundt om i Norge. Fra en sped begynnelse i 1970-årene, arrangeres det nå Pride i de store byene i Norge hvert år. Sápmi Pride ble for første gang arrangert i Karasjok i Norge i 2015. I 2019 het arrangementet Saepmie Pride for å bruke det sørsamiske språket. I 2018 ble det arrangert Bygdepride for første gang i Ørsta og Volda. Til tross for mer toleranse og aksept i det norske samfunnet i dag, viser forskning at det fortsatt er vanskelig for mange, men ikke alle, «å komme ut» som skeiv.²²⁾

Holdninger og aksept blant familie og venner, men også hvordan det snakkes om skeive på arbeidsplasser, ved utdanningsinstitusjoner, i møte med offentlige myndigheter og på fritidsarenaer, har betydning for hvordan skeive opplever det å være åpen.²³⁾

Diskriminering og hatefulle ytringer

SSBs livkvalitetsundersøkelse fra 2020 viser at 43 prosent av homofile, lesbiske, bifile og personer med en annen seksuell orientering har opplevd diskriminering i løpet av det siste året. Andelen blant heterofile er 20 prosent.²⁴⁾ Levekårsundersøkelsen blant lhbti-personer som ble gjennomført i 2021 viser også at det er en høyere andel binære og ikke-binære transpersoner som rapporterer om ulike former for diskriminering og vold enn andre skeive.²⁵⁾ Bifile er gjennomgående mer utsatt for ulike former for seksuell vold, diskriminering, mobbing, trusler og negative hendelser knyttet til å bli sett på som lhbt²⁶⁾ enn heterofile, homofile og lesbiske.²⁷⁾

21 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, (2020).

22 Eggebø, Stubberud & Anderssen, (2018).

23 Eggebø, Stubberud & Anderssen, (2018).

24 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, (2021).

25 Anderssen, Eggebø, Stubberud og Holmelid, (2021).

26 Å ha blitt behandlet mindre høflig eller med mindre respekt enn andre, fått dårligere service, blitt behandlet av andre som om de ikke trodde en var flink, at folk har oppført seg som om de var redde for en, mente en var uærlig, eller at de trodde de var bedre enn en, eller å ha blitt fulgt etter av andre på offentlige steder.

27 Anderssen, Eggebø, Stubberud og Holmelid, (2021).

1961

HORMONBEHANDLING

Eddie Espelid ble den første personen som fikk kjønnsbekreftende hormonbehandling i Norge. Året etter ble den første kvinne-til-mann kjønnsoperasjonen utført på Aker sykehus, og i 1963 utførte Rikshospitalet den første mann-til-kvinne-operasjonen.

En undersøkelse fra 2019 viser at lhbt-personer er mer utsatt for nedsettende kommentarer, ytringer de opplever som hatefulle og konkrete trusler enn befolkningen ellers. Mens ti prosent i befolkningen som helhet oppgir at de i løpet av det siste året har vært utsatt for ytringer de opplever som hatefulle, svarer 23 prosent av lhbt-personene det samme. 15 prosent av lhbt-personene svarer også at de har vært utsatt for konkrete trusler.²⁸⁾

Forskning viser at det ikke bare er de som har opplevd diskriminering eller hatefulle ytringer selv, som blir påvirket av det. Mange skeive opplever minoritetsstress, som innebærer å ha en bevissthet om å tilhøre en minoritet som er utsatt for diskriminering, marginalisering og hatkriminalitet, og kjenner på frykten for dette uten nødvendigvis å ha opplevd det selv.²⁹⁾

Kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold

For å sikre gode og likeverdige tjenester til hele befolkningen, må ansatte ha kompetanse i kjønns- og seksualitetsmangfold. Flere forskningsrapporter viser at det er manglende kompetanse i tjenesteapparatet.³⁰⁾ Gjennom de forsterkede aktivitets- og redegjøringspliktene har offentlige myndigheter fått et større ansvar for å fremme likestilling og motvirke diskriminering.

28 Fladmoe, Nadim & Birkvad, (2019).

29 Eggebø & Stubberud, (2016).

30 Stubberud, Prøitz & Hamidiasl, 2018; Stubberud & Akin, 2018; Eggebø, Stubberud & Karlstrøm, 2018; Feragen, Heggeli & Wæhre, 2019; Paulsen m.fl., (2020).

Mål og strategi

Regjeringens visjon er å nå FNs bærekraftsmål og oppnå full likestilling gjennom inkludering av skeive og like muligheter for alle i Norge. Målet er å sikre at alle skeive får innfridd sine rettigheter slik de følger av internasjonale menneskerettigheter og Grunnloven, på lik linje med alle andre. Norge vil fremme menneskerettigheter og likestilling for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter internasjonalt og inkludere lhbtqi-personer i innsatsen for å bekjempe fattigdom og nå FNs bærekraftsmål.

1966

FULL PERSONALITY EXPRESSION

Den skandinaviske organisasjonen Full Personality Expression Northern Europe (FPE-NE) ble stiftet. Den norske avdelingen ble en selvstendig organisasjon i 2000 og har fra 2014 båret navnet Forbundet for transpersoner i Norge (FTPN).

Mål for regjeringens innsats

Overordnede målsettinger

Planen bygger videre på innsatsen fra tidligere handlingsplaner og inneholder nye initiativer og tiltak. Ett av regjeringens tre overordnede mål med innsatsen i handlingsplanen er økt åpenhet om seksuell orientering, kjønns- og seksualitetsmangfold både nasjonalt og internasjonalt. Regjeringen ønsker aktivt å følge levekårene og livskvaliteten til skeive over tid og effekten av konkrete innsatser og tiltak for å fremme likestilling. Dette er i tråd med målsettingen om bedre levekår og livskvalitet for skeive. Norge har en lang tradisjon for å samarbeide med og støtte frivillige organisasjoner. Myndighetene er avhengige av innspill fra ulike aktører i sivilsamfunnet i utvikling

og gjennomføring av ny politikk. Regjeringen har derfor som mål å styrke samarbeidet med og støtten til frivillige og ideelle organisasjoner.

Prioriterte innsatsområder

Sektoransvarsprinsippet innebærer at alle departementer har ansvar på sine områder for å fremme likestilling og integrere arbeidet for likestilling i sin ordinære virksomhet. Mange utfordringer som skeive møter berører flere sektorer samtidig. God samordning og samhandling på tvers er en betingelse for at regjeringen skal lykkes med å oppfylle de prioriterte målene for innsatsen. Regjeringen har fem prioriterte innsatsområder:

1. økt kunnskap og forskning om skeive i Norge
2. økt åpenhet om kjønns- og seksualitetsmangfold og likeverdige offentlige tjenester
3. likestilt arbeidsliv, trygge nærmiljøer og offentlige rom
4. konverteringsterapi
5. videreføre internasjonalt lederskap

1969

AP / NTB scanpix

Stonewall-opprøret – 27. juni blir *Gay Liberation Day*

På 1950- og 1960-årene var homofili fortsatt forbudt i 49 amerikanske delstater, og sex mellom menn kunne bli straffet med bøter eller fengsel. Små grupper av forkjempere arbeidet for homofile og lesbisk rettigheter sammen med liberale krefter i borgerretts- og kvinnebevegelsen.

I flere storbyer vokste grupperingene, som for eksempel i New York. Natt til 28. juni 1969 raidet politiet nok en gang baren *Stonewall Inn* på Christopher Street der mange homofile samlet seg. Homoser, lesber og transer tok til gatene for å stå opp mot politiets trakassering. Voldsomme protester oppstod som følge av politiets brutale framferd og dette regnes som startskuddet på den moderne homobevegelsen. I USA etableres 27. juni som *Gay Liberation Day* og mange Pride-parader verden over er fortsatt til minne om Stonewall-opprøret rundt baren på Christopher Street i New York.

FNs bærekraftsmål.

Strategiske valg

Regjeringen har et livsløpsperspektiv og en interseksjonell tilnærming til lhbtqi-politikken. Gjennom en interseksjonell tilnærming til kunnskapsproduksjonen vil myndighetene ha mulighet til å identifisere utfordringer som ulike grupper i befolkningen møter. Regjeringen understreker sammenhengen mellom levekår, som kan måles objektivt, og den subjektive opplevelsen av livskvalitet.

Følge utviklingen over tid og, rapportere resultater og effekter av innsatsen

Regjeringen vil måle effektene av innsatsen i denne handlingsplanen. Hvert tiltak inneholder framdriftsplan og formuleringer om tiltakets formål.

Hver enkelt sektor skal redegjøre for egen likestillingsinnsats i årsrapportene. For departementene gjøres dette i statsbudsjettet. Fra og med 1. januar 2020 gjelder en styrket aktivitets- og redegjørelsesplikt (ARP) for arbeidsgivere og offentlige myndigheter, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 24 andre ledd og § 26. Offentlige myndigheter skal i kraft av sin rolle som myndighetsutøver og tjenesteyter jobbe aktivt, målrettet og planmessig for likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller

adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, og kombinasjoner av disse grunnlagene. Det er presisert i loven at dette blant annet innebærer en plikt til også å arbeide for og forebygge trakassering, seksuell trakassering og kjønnsbasert vold. Loven pålegger også offentlige myndigheter en plikt til å motarbeide stereotyper knyttet til diskrimineringsgrunnlagene.

ARP er et verktøy for mer systematisk rapportering av resultater og effekter av innsatsen. De årlige rapporteringene om likestilling fra sektorene danner grunnlaget for kultur- og likestillingsministerens årlige likestillingspolitiske redegjørelse for Stortinget.

Andre relevante regjeringsdokumenter

- Meld. St. 7 (2015–2016) Likestilling i praksis – like muligheter for kvinner og menn
- Regjeringens strategi for seksuell helse (2017–2022 – Snakk om det)
- Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017–2022) Mestre hele livet
- Regjeringens foreldrestøttestrategi (2018–2021) Trygge Foreldre – trygge barn
- Meld. St. 19 (2018–2019) Folkehelsemeldinga – Gode liv i eit trygt samfunn
- Opptappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019–2024)
- Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)
- Regjeringens integreringsstrategi 2019–2022 Integrering gjennom kunnskap
- Regjeringens handlingsplan mot voldtekt (2019–2022)
- Regjeringens strategi for å øke helsekompetansen i befolkningen (2019–2023)
- Regjeringens handlingsplan for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse Et samfunn for alle – Likestilling, demokrati og menneskerettigheter (2020–2025)
- Regjeringens handlingsplan for forebygging av selvmord (2020–2025) Ingen å miste
- Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020–2023)
- Regjeringens handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer (2020–2023)
- Regjeringens handlingsplan for fortsatt reduksjon av svangerskapsavbrudd – informasjon og tilgjengelighet (2020–2024) Informasjon og tilgjengelighet
- Regjeringens handlingsplan for frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021–2024)

Frivillige organisasjoner

FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold

FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (tidligere LLH) er Norges største lhbt-organisasjon. De arbeider for likestilling og mot alle former for diskriminering av personer på bakgrunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, både i Norge og resten av verden.

Skeiv Ungdom

Skeiv Ungdom er FRI's ungdomsorganisasjon og retter seg mot ungdom under 30 år. På den ene siden jobber de rettighetspolitisk for å sikre likeverdige, juridiske rettigheter for målgruppen, og på den andre siden for å skape sosiale tilbud for skeive ungdommer over hele landet.

Forbundet for transpersoner i Norge (FTPN)

Forbundet for transpersoner i Norge (FTPN) er en interesseorganisasjon for transpersoner, det vil si alle personer som ønsker å være eller opptre i et annet kjønnsuttrykk enn det man er blitt tillagt ved fødselen. FTPN arbeider aktivt i det politiske landskapet for å bedre livsvilkårene og livskvaliteten for transpersoner i hele landet.

Harry Benjamin Ressurssenter (HBRS)

Harry Benjamin ressurscenter (HBRS) er en landsdekkende pasient- og brukerorganisasjon for personer som opplever kjønnsdysfori, kjønnsinkongruens og kjønnsidentitetsutfordringer, med hovedvekt på de som opplever kjønnsdysfori, samt deres pårørende. HBRS arbeider for å styrke helsetilbudet for sine medlemmer både nasjonalt, regionalt og lokalt.

Helseutvalget

Helseutvalget er en organisasjon som driver likepersonbasert helsefremmende og forebyggende arbeid overfor kvinner som har sex med kvinner (ksk) og menn som har sex med menn (msm). Organisasjonen er også et kompetansesenter i homohelse. Hivpositive menn som har sex med menn er en prioritert gruppe i Helseutvalgets arbeid.

Skeiv Verden

Skeiv Verden er en organisasjon som arbeider for å fremme rettighetene og levekårene til lesbiske, homofile, bifile og trans-, interkjønn- og queerpersoner med migrantbakgrunn. Skeiv Verden gjør dette gjennom å skape trygge møteplasser og støttearenaer for mennesker som med sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet eller sitt kjønnsuttrykk utfordrer normer, samt ved å drive utadrettet informasjonsvirksomhet og holdningsutfordrende arbeid.

Stiftelsen Stensveen

Stiftelsen Stensveen – trygg i eget uttrykk har under ulike navn siden 1996 arbeidet for mennesker som opplever kjønnsinkongruens. Stiftelsen jobber uten organisasjonspolitiske interesser på feltet. Det som står i sentrum er å hjelpe, støtte og veilede enkeltpersoner og deres nærmeste samt å drive aktivt informasjonsarbeid overfor samfunnet generelt.

Sex og Politikk

Sex og Politikk er en ideell og partipolitisk uavhengig medlemsorganisasjon som jobber for å styrke og informere om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, både i Norge og internasjonalt. Sex og Politikk er en pådriver for å utvikle bedre helsetilbud og ivareta rettigheter knyttet til seksualitet og reproduktivitet globalt.

Unge funksjonshemmede

Unge funksjonshemmede er en paraplyorganisasjon for 38 organisasjoner og grupperinger av ungdom med funksjonshemning og kronisk sykdom og har over 25 000 medlemmer. De jobber for deltakelse og samfunnsmessig likestilling for unge mellom 12 og 36 år innenfor målgruppen. Unge funksjonshemmede jobber mot diskriminering og for universell utforming på alle samfunnsområder.

Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond (SAIH)

Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond (SAIH) – er en partipolitisk uavhengig organisasjon. SAIH jobber for at alle skal ha tilgang til god utdanning og akademisk frihet, slik at de kan bidra til mer rettferdige og inkluderende samfunn. Solidaritet, likestilling og ikke-diskriminering er viktige verdier som ligger til grunn for SAIHs arbeid.

Garmeres

Garmeres er en organisasjon av og for skeive samer på tvers av landegrensene og skal jobbe for skeive samers rettigheter. Garmeres er sørsamisk og betyr «stolt». Organisasjonen ble opprettet i september 2019.

Salam

Salam er en frivillig organisasjon som fremmer et inkluderende og trygt miljø for lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og/eller andre ikke-kjønnsnormative med muslimsk bakgrunn i Norge. Salam har som mål aktivt å jobbe med å tilby trygge rom for ytringsfrihet, toleranse, inkludering, tilhørighet og vennskap.

Skeivt kristent nettverk (SKN)

Skeivt kristent nettverk (SKN) ønsker å løfte fram at alle LHBT+-personer (skeive) har like stor rett til å tro som heterofile personer, og at skeive også har trosfrihet. Dette innebærer å hjelpe LHBT+-personer ved å vise dem at troen på Jesus er tilgjengelig for alle, og at det ikke er noen motsetning mellom å tro og å være skeiv.

Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens (PKI)

Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens (PKI) er en pasientorganisasjon for personer med kjønnsinkongruens og deres familie og nære i Norge. PKI har som formål å jobbe for et helhetlig, forsvarlig og tilgjengelig helsetilbud for alle med kjønnsinkongruens. Målet er et helsevesen der alle som har behov for kjønnsbekreftende behandling, får den hjelpen de trenger, uavhengig av faktorer som ikke-binær identitet, seksuell praksis eller andre diagnoser.

Overordnet mål

Samarbeid med og støtte til sivilsamfunn og dialog med Sametinget

Norges nasjonale og internasjonale innsats for lhbtqi-personer krever innsats fra flere enn offentlige myndigheter. De frivillige organisasjonene som jobber aktivt for å fremme rettighetene til og hindre diskriminering av lhbtqi-personer er sentrale i både utvikling og gjennomføring av tiltak. Arbeidslivets parter, forskningsaktører og privat sektor er også viktige aktører som må bidra til felles innsats. Samene har status som urfolk og står i en særlig stilling. Sametinget møter statlige myndigheter gjennom en egen konsultasjonsordning.

1972

§ 213 avskaffes

I henhold til straffelovens § 213 skulle straff følge av «utugtig Omgjængelse [...] mellem Personer af Mandkjøn, [...] eller som medvirker hertil med Fængsel indtil 1 år [...] naar det paakreves af almene Hensyn.»

For DNF -48 ble dette en stadig viktigere kampsak utover på 1960-tallet. Under Karen-Christine (Kim) Frieles ledelse vant DNF-48 til sist fram da Stortinget vedtok å avskaffe § 213 den 21. april 1972.

I 2022 er det 50 år siden § 213 ble fjernet. Skeivt Arkiv, Nasjonalmuseet og Nasjonalbiblioteket arbeider med å markere jubileet, og flere organisasjoner og kulturinstitusjoner vil trolig bidra.

1975

NORGES FØRSTE PRIDE-PARADE

28. juni gikk Norges første demonstrasjonstog for lesbiske og homofiles rettigheter fra St. Hanshaugen til Oslo sentrum.

Innledning

Norges nasjonale og internasjonale arbeid for lhbtqi-personer krever innsats fra flere enn offentlige myndigheter. De frivillige organisasjonene som jobber aktivt for å fremme rettighetene til og hindre diskriminering av lhbtqi-personer er sentrale i både utvikling og gjennomføring av tiltak. Arbeidslivets parter, forskningsaktører og privat sektor er også viktige aktører som må bidra til felles innsats. Samene har status som urfolk og står i en særlig stilling, og Sametinget møter statlige myndigheter gjennom en egen konsultasjonsordning.

Tilskuddsordninger

Kulturdepartementet har avsatt midler i statsbudsjettet til en tilskuddsordning til drift og aktiviteter som skal bidra til bedre levekår og livskvalitet blant skeive. Denne tilskuddsordningen ble styrket med to millioner kroner i 2020. Den samlede summen for tilskuddsordningen i 2021 er på 15,78 millioner kroner. I 2020 avsatte Kulturdepartementet midler til etablering av en ny tilskuddsordning mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer. Tilskuddsordningen vil kunne bidra til å belyse temaer som også gjelder lhbtqi-befolkningen. Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir) forvalter begge disse ordningene og andre tilskuddsordninger som kan være relevante. For eksempel vil tilskuddsordningen for bedre levekår og livskvalitet for personer med funksjonsnedsettelse også kunne

være relevant til aktiviteter for skeive med funksjonsnedsettelse. Tilskuddsordningene som ligger til Barne- og familiesektoren knyttet til arbeidet mot vold eller som er rettet mot de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene, kan også være relevante. Bufdir forvalter flere av disse ordningene.

I tillegg er integreringssektoren, helse- og omsorgssektoren, justissektoren og kunnskapssektoren sine tilskuddsordninger også relevante for å fremme likestilling og/eller hindre diskriminering. Disse tilskuddsordningene kan blant annet fremme aktiviteter brukt til til å bedre levekår og livskvalitet for skeive. Noen frivillige organisasjoner fanges ikke opp av eksisterende ordninger. Det er behov for at tilskuddsforvaltere på tvers av sektorene tydeliggjør at tilskuddsordningene kan være relevante også for prosjekter som handler om interseksjonelle forhold, eller som gjelder aktiviteter på tvers av diskrimineringsgrunnlag.

Flere frivillige organisasjoner som for eksempel HBRS, Stiftelsen Stensveen, Skeiv Verden og Garmeres bidrar med foredrag, kurs og kompetanseheving til lokalsamfunn, helseinstitusjoner, høyskoler, skoler og barnehager. Skeiv Ungdoms skoleprogram Restart retter seg direkte mot elever. Foreningen FRI drifter Rosa kompetanse skole og Rosa kompetanse barnehage. Dette er tilbud som rettes mot ansatte i henholdsvis skole og barnehage, samt profesjonsutdanningene.

1975

LESBISK BEVEGELSE

Lesbisk bevegelse ble startet av en gruppe lesbiske feminister i forbindelse med at arbeidet med et eget kvinnehus ble påbegynt i Oslo.

Rosa kompetanse skole har mottatt midler over Utdanningsdirektoratets prosjektstøtteordning til private og frivillige organisasjoner. Rosa kompetanses nettressurs om lhbt i barnevernet mottar tilskudd fra Bufdir. FRI tilbyr med kurset Rosa kompetanse arbeidsliv innspill om hvordan man på arbeidsplassen kan opptre trygt og inkluderende med tanke på seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

Rosa kompetanse justis har mottatt tilskudd fra Justis- og beredskapsdepartementet gjennom flere år. Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging forvalter Justis- og beredskapsdepartementets tilskuddsordning.

Støtte til Rosa kompetanse helse og sosial bidrar til at helse- og omsorgspersonellet som allerede er i tjenesten kan få faglig bistand og veiledning i spørsmål knyttet til kjønns- og seksualitetsmangfold. Det er viktig at alle som jobber i helse- og omsorgstjenestene har kompetanse i dette.

Salam er en ny frivillig organisasjon som fra 2018 har arbeidet for et inkluderende og trygt miljø for skeive med muslimsk bakgrunn. De mottar tilskudd over Kulturdepartementets budsjett og bidrar til økt oppmerksomhet om at skeive finnes i alle deler av befolkningen. Skeiv Verden er en frivillig organisasjon som jobber med å skape trygge møteplasser og støttearenaer for mennesker som med sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet eller sitt kjønnsuttrykk utfordrer tradisjonelle normer, særlig i innvandremiljøene.

Organisasjonen driver også utadrettet informasjonsvirksomhet og holdningsutfordrende arbeid. De samarbeider med IMDi om utvikling av veiledningsmaterieell om kjønns- og seksualitetsmangfold på ulike språk. Skeiv Verden har også bidratt til kompetanseheving av ansatte som jobber med flyktninger og innvandrere.

I noen tilfeller fanges ikke frivillige organisasjoner eller prosjekter opp av eksisterende støtteordninger. Det er derfor behov for at departementene på tvers av sektorene tydeliggjør at tilskuddsordningene kan være relevante for prosjekter som handler om interseksjonelle forhold, eller som gjelder aktiviteter på tvers av diskrimineringsgrunnlag.

TILTAK 1

Videreføre tilskuddsordninger som bidrar til å fremme likestilling og ikke-diskriminering

Ansvarlig: Kulturdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å støtte aktiviteter i regi av frivillige organisasjoner for å fremme likestilling og dialogarbeid, forebygge rasisme og diskriminering og motvirke hatefulle ytringer. Ordningene skal legge til rette for lokalt, regionalt og nasjonalt engasjement og frivillig innsats

1975

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek

Homotog og lesbisk bevegelse

Stonewall-opprøret og vedtaket om å avskaffe § 213 ga skeive i Norge ny kraft til å fortsette frigjøringskampen. Tidlig på 1970-tallet ble det arrangert markeringer for homofile og lesbiskes rettigheter i flere norske byer. 27. juni 1975 går det første egne såkalte homotoget gjennom Oslos gater. I årene som fulgte ble 27. juni og Stonewall-opprøret på Christopher Street markert flere steder i Norge, som «homofiles internasjonale solidaritetsdag».

Arbeidet for homofiles rettigheter var i stor grad dominert av menn på 1950-1970-tallet med Kim Friele som et viktig unntak. Som en reaksjon på dette, og støttet av den øvrige kvinne-bevegelsen, stiftet en gruppe lesbiske feminister den 5. september 1975 *Lesbisk bevegelse*.

1976

ÅPEN KIRKEGRUPPE

Nystiftede Åpen Kirkegruppe hadde sin første gudstjeneste 10. februar 1976. Gruppen ble sentral i kampen for aksept for likekjønnet kjærlighet i Den norske kirke.

1976

AHF

Arbeidsgrupper for homofil frigjøring (AHF) ble dannet. Året etter startet AHF tidsskriftet *Løvetann*. *Løvetann* eksisterte fram til 2003, fra 1992 med selvstendig redaksjon.

Dialogmøter og lokale møteplasser

Det er en styrke at vi i Norge har et bredt og variert organisasjonsliv. Frivillige organisasjoner er sentrale i arbeidet med seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. I Norge er det tradisjon for en tett dialog mellom statlige myndigheter og sivilsamfunnet. Dialogmøtene er en viktig arena for medvirkning. Det er spesielt viktig å tilrettelegge for slike møteplasser og inkludere de unge og ungdomsorganisasjonene. De frivillige organisasjonene representerer interessene til de ulike gruppene innad i lhbtqi-befolkningen og bidrar til å belyse utfordringer og til å fremme rettighetene til lhbtqi-personer. De siste årene har stadig nye organisasjoner kommet til. Bufdir arrangerer faste dialogmøter mellom myndighetene og frivillige organisasjoner. Kulturdepartementet har i forbindelse med arbeidet med denne handlingsplanen opprettet en egen referansegruppe. Gruppen er bredt sammensatt av representanter for frivillige organisasjoner og arbeidslivets parter. Den har gitt innspill til selve handlingsplanen og skal følge arbeidet med gjennomføringen av planen. Regjeringen vil vurdere om det er behov for å utvide referansegruppen i planperioden.

Kommuner og andre lokale aktører kan legge til rette for faste lokale møteplasser for skeive personer og organisasjoner. Lokale møteplasser bør ta hensyn til lokale forhold og bidra til dialog om den enkelte regionens særlige utfordringer.

Under innspillsrundene til den nye handlingsplanen kom det fram at det er behov for lokale møteplasser. Bufdir vil ta ansvar for å legge til rette for ulike innspillmøter og dialogmøter på regionalt nivå i samarbeid med relevante aktører.

TILTAK 2

Tilrettelegge for dialogmøter mellom myndighetene og sivilsamfunnet og lokale møteplasser

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å skap trygge møteplasser som vil bidra til åpenhet, dialog og inkludering. Målet er ha en tett, løpende og gjensidig dialog om utfordringer og behov for prioriteringer

Dialog med Sametinget

Som urfolk har samene rett til å bli konsultert i saker som kan få direkte betydning for dem, herunder utvikling og gjennomføring av tiltak som inngår som en del av denne handlingsplanen. Regjeringen og Sametinget er enige om å følge prosedyrene for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget i disse sakene.

1977

HOMOFILE FRISKMEDES

Norsk psykiatrisk forening strøk «homoseksualitet» fra listen over mentale forstyrrelser.

1979

FHO

Fellesrådet for homofile og lesbiske organisasjoner i Norge (FHO) ble dannet. Konflikter og ekskludering i DNF-48 var bakgrunnen for opprettelsen av en rekke nye, lokale organisasjoner.

Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil holde årlige kontaktmøter med Sametinget og innkalle til konsultasjoner ved behov, når det nye tiltak skal drøftes.

TILTAK 3

Årlige kontaktmøter med Sametinget

Ansvarlig: Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å utvikle en felles forståelse for utfordringer for skeive og utviklingsbehov i samiske samfunn

Holdningsskapende arbeid rettet mot innvandrerbefolkningen

Aktører i sivilsamfunn og frivillige organisasjoner er sentrale i integreringsarbeidet. På integreringsfeltet arbeider sivilsamfunnet og frivillige organisasjoner med en rekke ulike temaer, for eksempel informasjonsarbeid rettet mot innvandrerbefolkningen. Tilskudd til integreringsarbeid i regi av frivillige organisasjoner forvaltes av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) og finansieres over Kunnskapsdepartementets budsjett.

IMDi legger til rette for holdningsskapende arbeid gjennom sin kontakt og dialog med frivillige organisasjoner. Skeiv Verden mottar tilskudd fra IMDi og har gjennom flere år holdt kurs om identitet, kjønn og seksualitetsmangfold for beboere på asylmottak og elever på voksenopp-læring.

TILTAK 4

Legge til rette for holdningsskapende arbeid rettet mot den generelle befolkningen, inkludert innvandrerbefolkningen

Ansvarlig: Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å bidra til økt forståelse av og innsikt i kjønns- og seksualitetsmangfold i befolkningen generelt og å bidra til å støtte utsatte skeive med minoritetsbakgrunn, inkludert personer med innvandrerbakgrunn

Økt kunnskap og forskning om skeive i Norge

Forskning og kunnskapsutvikling er et sentralt virkemiddel i likestillingspolitikken. Kunnskap om skeives livssituasjon og utfordringer i Norge har økt de siste årene, men det er fortsatt et stort behov for kunnskap. Det er blant annet behov for forskning om hvordan det er å være skeiv på ulike samfunnsarenaer, i ulike livsfaser og i kombinasjon med andre minoritetstilhørigheter og om hvordan livsbetingelser varierer mellom personer som på ulike måter bryter med normer for kjønn og seksualitet. Berørte sektorer har et ansvar for å øke kunnskapen om skeives liv i Norge og for å kartlegge skeives erfaringer med tjenestene den enkelte sektoren har ansvar for.

1981

ANTIDISKRIMINERING

Særskilt straffevern for homofile ble innført (§§135a og 349a). Disse paragrafene ble for første gang prøvd for retten sommeren 1984 da pastor Hans Bratterud ble dømt i Høyesterett.

1982

SYKDOMSDIAGNOSE FJERNET

Sosialdepartementet fjernet homofili som sykdomsdiagnose.

Innledning

En sentral del av myndighetenes likestillingsarbeid for lhbtqi-personer handler om å framskaffe kunnskap som grunnlag for politikutvikling. Kunnskapsgrunnlaget om lhbtqi-befolkningen i Norge er styrket de siste årene. Dette har skjedd gjennom flere undersøkelser og analyser av befolkningens holdninger og levekårene og livskvaliteten til personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Et godt eksempel på regionale innsatser for kunnskapsinnhenting om personer som bryter med kjønn og seksualitet er undersøkelsen om skeives levekår i Agder.³¹⁾ Gjennom dialog med og medvirkning fra de frivillige organisasjonene belyses erfaringer fra lhbtqi-personer, noe som er en viktig kilde til kunnskap og relevante problemstillinger for forskningen.

Fram til nå har offentlige myndigheter i liten grad samlet inn og viderefremmet data om skeive. En viktig milepæl kom i 2020 da SSB for første gang publiserte tall som sammenligner livskvaliteten til skeive med resten av befolkningen. I 2021 ble rapporten *Seksuell orientering, kjønn og levekår 2021*³²⁾ lansert. Det er første gang transpersoners livsbetingelser kartlegges i et omfattende norsk forskningsprosjekt.

Kunnskap om skeives livssituasjon og utfordringer i Norge har økt de siste årene, men det er fortsatt et stort behov for kunnskap. Det er blant annet behov for forskning om hvordan det er å være skeiv på ulike samfunnsarenaer, i ulike livsfaser og i kombinasjon med andre minoritetstilørigheter og om hvordan livsbetingelser varierer mellom personer som på ulike måter bryter med normer for kjønn og seksualitet. Berørte sektorer har et ansvar for å øke kunnskapen om skeives liv i Norge og for å kartlegge skeives erfaringer med tjenestene den enkelte sektoren har ansvar for.

Det er også behov for forskning om levekår og livssituasjon blant ulike aldersgrupper av skeive. Dette kan gjelde fra barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet og til de eldste i den skeive befolkningen. Forskning på skeives levekår og livsbetingelser i et livsløpsperspektiv innebærer å ha en kritisk forståelse av tradisjonell livsløpsforskning. Denne forskningen er gjerne knyttet til heteronormative og cis-normative forventninger om at reproduksjonsfaser er avgjørende. Skeiv livsløpsforskning tar utgangspunkt i hvilke livshendelser og -faser som er særlig avgjørende i skeives liv. Den dokumenterer videre hvordan mennesker som bryter med normer for kjønn og seksualitet, opplever ulike og avgjørende livsfaser.³³⁾

31 Stokke m.fl., (2018).

32 Anderssen, N., Eggebø, H., Stubberud, E. og Holmelid, Ø., (2021).

33 Eggebø, Stubberud, & Anderssen, (2019).

1982

GAY GAMES

«Gay Games» stiftes i San Fransisco (som «Gay Olympics»). Norge var representert med utøvere i flere idretter i Gay Games i New York i 1994, blant annet Raballder Volleyball.

Ny forskning om livssituasjonen for grupper som på ulike måter bryter med normer for kjønn og seksualitet, er sentralt. Det er behov for forskning om i hvilken grad og hvordan skeive kan oppleve interseksjonell diskriminering. Dette kan skje gjennom å kartlegge livssituasjonen til skeive som også tilhører andre minoriteter, som skeive med samisk eller nasjonal minoritetsbakgrunn, skeive i religiøse minoriteter, skeive med innvandrerbakgrunn og skeive med funksjonsnedsettelse. Andre grupper og temaer det bør utvikles kunnskap om er skeive innsatte, skeive som selger eller bytter sex, bdsm-ere og fetisjisme blant skeive, rusbruk blant skeive og psykisk helse blant skeive. Vi ser også for oss at ikke-binære og bifile/panfile, barn som bryter med normer for kjønn, eldre skeive, skeive studenter, relasjonsmangfold, regnbuefamilier og skeive som er utsatte for vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep er grupper og temaer som det trengs mer kunnskap om.

Arena for forskningsaktører

Det er lite forskning på lhbtqi-relaterte temaer i Norge, men dette er et område som er i stadig utvikling. Derfor er det viktig med møteplasser for forskere og andre som bidrar til utvikling av ny kunnskap. Bufdir drifter et årlig forskerforum på lhbtqi-feltet. Forumet var et tiltak i handlingsplanen Trygghet, mangfold, åpenhet (2017–2020). Tilbakemeldinger fra forskere på feltet viser at det fortsatt er behov for et slikt forum.

TILTAK 5

Videreføre årlige forskerfora

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: Løpende

Formål: *å ha et oppdatert kunnskapsgrunnlag ved vurdering av behov for ny forskning, og å ha en arena for å utveksle kunnskap og erfaringer mellom ulike forskere og aktører og informasjon om pågående relevante prosjekter*

Kunnskapsbehov

Eksempler på samfunnsarenaer som vi mangler kunnskap om skeives møte og erfaringer med, er arbeid, utdanning, bolig, idrett og kultur. I tillegg mener regjeringen at det er behov for å kartlegge erfaringer med ulike offentlige tjenester. For arenaene utdanning og arbeidsliv er forskning om mobbing og diskriminering knyttet til seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika særlig relevant. Det er også behov for mer kunnskap knyttet til seksualundervisningen i skolen og i høyere utdanning.

Regelmessig kunnskaps- og datainnsamling

Samfunnet er i stadig utvikling når det gjelder bevissthet om og åpenhet rundt kjønns- og seksualitetsmangfold. Det er behov for en fleksibel

1983

HELSEUTVALGET

Helseutvalget for homofile ble stiftet som et svar på hiv-epidemien blant menn som hadde sex med menn (msm). Organisasjonen utviklet seg til å bli en forebyggingsorganisasjon som har både msm og kvinner som har sex med kvinner (ksk) som sine målgrupper.

metodestandard som gjør det mulig å innhente data om gruppene i lhbtqi-befolkningen. Denne standarden må samtidig ivareta etiske hensyn og personvern hensyn. Videre er det behov for en bred metodisk tilnærming som både omfatter større kvantitative undersøkelser og spissede kvalitative undersøkelser. En videreutvikling av metodestandarder legger grunnlaget for framtidig datainnsamling og forskningsinnsats.

Uten regelmessig kunnskaps- og datainnsamling har vi begrensede muligheter til å følge utviklingen over tid og til å se bedring, eller eventuelt forverring, av i levekår i sammenheng med utvikling i rettigheter og politikk. Vi har behov for jevnlig innhenting av kunnskap, forskning og statistikk om situasjonen for lhbtqi-befolkningen i Norge for å kartlegge og følge levekår og livskvalitet og sammenhengen mellom disse. Dette gjelder også holdninger i befolkningen overfor lhbtqi-personer og skeive. I årene framover er det viktig å gjenta holdningsundersøkelser, livskvalitetsundersøkelser, levekårsundersøkelsen om lhbtqi-personer og andre relevante studier for å følge utviklingen i skeives levekår og livssituasjon over tid. Kunnskapen som utvikles bør tilstrebe og skildre livsbetingelsene til skeive med flere minoritetsstatuser over tid. Alle sektormyndigheter har et selvstendig ansvar for å inkludere skkk som variabel i nasjonale undersøkelser og annen kunnskapsinnhenting. I 2018 lanserte Bufdir indikatorer om lhbtqi-personer i Norge. Indikatorene er publisert på nettsiden lhbtqitall.no. Bufdir viderefører og

videreutvikler denne nettsiden. IMDi vil i tiltaksperioden lyse ut et prosjekt knyttet til integrering av lhbtqi-personer som har vært bosatt i Norge de siste ti årene.

TILTAK 6

Utvikle kunnskap om skeives levekår og livssituasjon gjennom jevnlig levekårsundersøkelser, livskvalitetsundersøkelser og holdningsundersøkelser, inkludert kunnskap om skeive med minoritetsbakgrunn, som nasjonale minoriteter, personer med samisk bakgrunn og personer med innvandrerbakgrunn

Framdriftsplan: *Løpende gjennom handlingsplanperioden*

Ansvarlig: *Kulturdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet*

Formål: *å sikre jevnlig kunnskapsinnhenting for å kunne følge utviklingen over tid. Å bidra med økt kunnskap om situasjonen til ulike grupper i befolkningen, som for eksempel skeive med innvandrerbakgrunn og skeive i forskjellige faser av livet. Dette inkluderer også barn, unge og eldre som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Å bidra til kunnskap og data for å belyse situasjonen til personer som tilhører flere minoritetsgrupper*

Foto: Johnér

TILTAK 7

Oppdatere og videreutvikle lhbtqi-indikatorene

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å sikre at et oppdatert kunnskapsgrunnlag løpende blir gjort tilgjengelig for offentlige myndigheter i alle sektorer og for befolkningen generelt

TILTAK 8

Inkludere spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønns-karakteristika i nasjonale undersøkelser

Ansvarlig: Kulturdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet.

Framdriftsplan: løpende

Formål: å sikre at spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika inkluderes når det kan være relevant i dataanalysen i nasjonale undersøkelser myndighetene bestiller

Evaluering av innsats for lhbtqi-personer

Gjennom å følge utviklingen i skeives levekår og livssituasjon over tid og gjennom myndighetenes årlige, systematiske rapporteringer, slik det følger av aktivitets- og redegjøringsplikten, vil myndighetene over tid få et godt utgangspunkt for å kunne vurdere effekten av innsatsen. De årlige gjennomgangene og sektordepartementenes årlige rapportering på gjennomføring av tiltakene i handlingsplanen vil også inngå i evalueringen. Evalueringen av innsatsen vil blant annet vurdere myndighetenes innsats over tid for å bedre rettighetene til lhbtqi-personer og for å bedre levekårene og livssituasjonen for skeive.

TILTAK 9

Evaluere myndighetenes innsats for å fremme kjønns- og seksualitetsmangfold

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart i løpet av planperioden.

Formål: å vurdere innsatsen over tid for at innsatsen og tiltakene kan innrettes slik at de treffer bedre

1987

AIDS

Landsforeningen mot Aids (LMA) ble stiftet av en rekke frivillige organisasjoner i Norge. Kirkens Bymisjon åpnet Aksept, det første norske senteret for hivpositive og aidssyke.

Evaluering av Regjeringens handlingsplan, *Trygghet, mangfold og åpenhet 2020*

Proba samfunnsanalyse har gjennomført en ekstern evaluering av den forrige handlingsplanen på lhbtqi-området, *Trygghet, mangfold, åpenhet*. Formålet med evalueringen har vært å få kunnskap om både prosessen rundt og effekten og resultatene av handlingsplanen. I tillegg har det vært et mål å få anbefalinger til justering og videreutvikling av myndighetenes innsats på lhbtqi-området.

Proba samfunnsanalyse konkluderer med at handlingsplanen overordnet har hatt god måloppnåelse og at viktige skritt har blitt tatt i handlingsplanperioden for å bedre levekårene for lhbtqi-personer. Samtidig trekker de fram at det er stor variasjon i gjennomføring og måloppnåelse mellom de ulike innsatsområdene i planen. I tillegg viser evalueringen en klar sammenheng mellom ambisjonsnivået og gjennomføringen av tiltak og gjennomføringen av tiltak og hvilke ressurser ansvarlige myndigheter har hatt tilgjengelig.

Evalueringsrapportene kan leses i sin helhet på bufdir.no.

1988

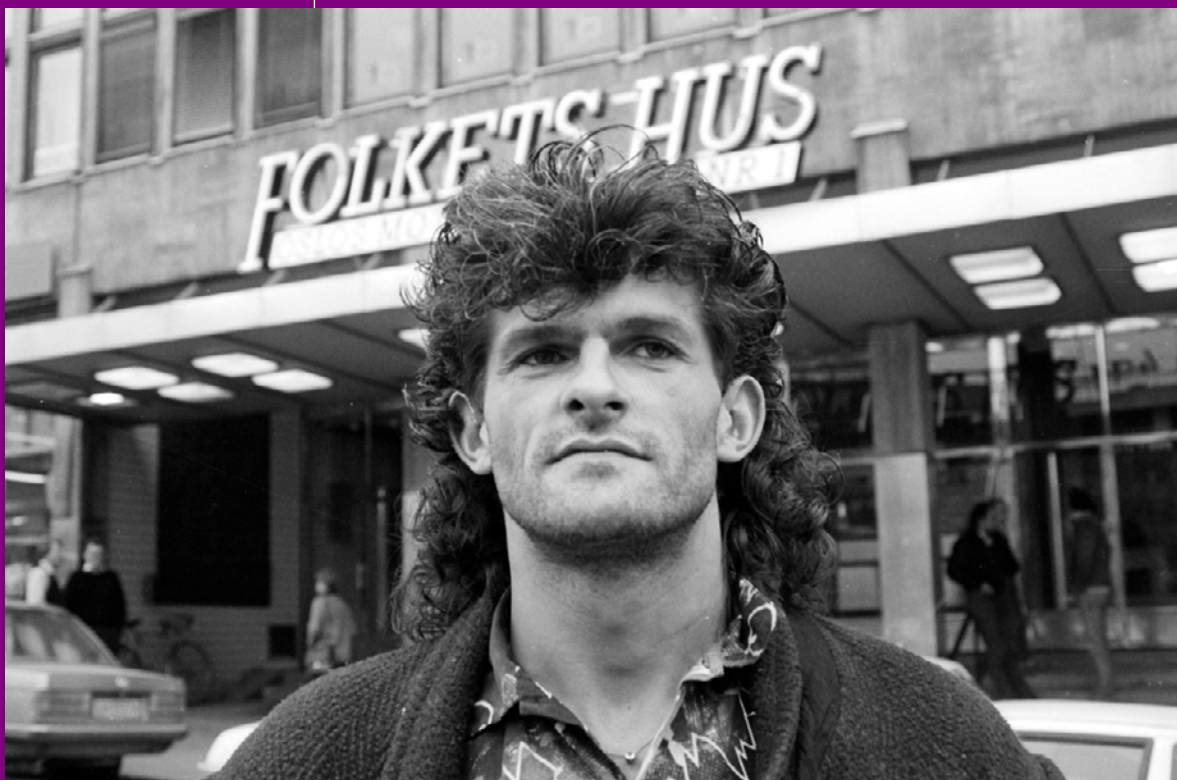

Foto: Freddy Kongsberg

Henki-saken i Høyesterett

«Henki-saken»: Henki Hauge Karlsen ble oppsagt av sin arbeidsgiver, baren Papillon i Fredrikstad, da han fortalte at han var hiv-positiv. Sammen med advokat Tor Erling Staff førte Hauge Karlsen saken helt til høyesterett og vant i 1988. Hauge Karlsen døde 28. desember samme år av aids.

Økt åpenhet om kjønnsmangfold og likeverdige offentlige tjenester

Alle mennesker har krav på likeverdige offentlige tjenester. Tjenester skal være av like god kvalitet, like tilgjengelige og tilpasset menneskene de er til for, uansett hvem de er. Brukermedvirkning er sentralt for å sikre likeverdige tjenester til hele befolkningen. Offentlige tjenesteytere må ha god kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold og ha en interseksjonelltilnærmingen for å tilpasse tjenestene brukerens behov.

1990

IDA HOT DAY

«IDA HOT DAY» markerer at homofili ble fjernet fra Verdens Helseorganisasjoner (WHO) sin diagnose-manual. Siden 2004 har denne dagen blitt markert på 17. mai hvert år verden rundt.

Innledning

Likeverdige offentlige tjenester

Alle mennesker har krav på likeverdige offentlige tjenester. Tjenester skal være av like god kvalitet, like tilgjengelige og tilpasset menneskene de er til for, uansett hvem de er. Brukermedvirkning er sentralt for å sikre likeverdige tjenester til hele befolkningen. Det er viktig at offentlige tjenesteytere har god kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold. Som tidligere nevnt, jobber flere frivillige organisasjoner med kompetanseheving blant ansatte som yter offentlige tjenester. I kommende handlingsplanperiode vil det offentlige selv også prioritere kompetanseheving.

Bufdir har utarbeidet veiledning til pliktene, og har i samarbeid med LDO, Likestillingssentrene, Statistisk sentralbyrå (SSB) og Kommunesektorens organisasjon (KS) utviklet et kartleggingsverktøy for offentlige myndigheter som gjør det enklere å etterleve pliktene til aktivitet og redegjørelse. Arbeidet tar utgangspunkt i Bufdirs anbefalte metode for aktivitets- og redegjørelsesplikten (ARP) og skal gi offentlige myndigheter «starthjelp» når de skal kartlegge og analysere likestilling innenfor eget myndighetsområde.

Større åpenhet om variasjoner i kroppslig utvikling i den biologiske kroppen vår (kjønnskarakteristika), hvilket kjønn vi identifiserer oss som (kjønnsidentitet) og hvordan vi uttrykker kjønn

vårt (kjønnsuttrykk), er viktig for å sikre likeverdige offentlige tjenester.

Barn, ungdommer og unge voksne, men også voksne som bryter med normer for kjønn, kan være sårbare for diskriminering, hatefulle ytringer, hatkriminalitet, mobbing og trakassering. Både kvalitative og kvantitative undersøkelser av levekår og holdningsundersøkelser i befolkningen viser at det er viktig med målrettet innsats for å sikre større åpenhet på ulike samfunnsarenaer. I dette arbeidet er det viktig å ta hensyn til at det er et stort mangfold innad i gruppen av mennesker som bryter med normer for kjønn.

Personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling

Personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling (også kjent som interkjønn/intersex) er en sammensatt gruppe med stor variasjon i behov for medisinsk behandling og oppfølging. I en kvalitativ undersøkelse blant personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling i Norge, beskriver mange av informantene god livskvalitet, men studien viser også at personer i denne gruppen er psykisk sårbare.³⁴⁾ Tilstanden kan ha konsekvenser for enkeltes selvbylde, kroppsbylde, tilfredshet med egen seksualitet og psykiske helse. Flere av informantene påpeker at manglende kunnskap og kompetanse i førstelinjetjenesten og manglende helhetlig oppfølging er en utfordring.

34 Feragen, Heggeli & Wæhre, (2019).

Foto: Johnér

Kjønnskarakteristika

Kjønnskarakteristika viser til det biologiske eller kroppslige aspektet ved kjønn, det vil si kjønnskromosomer, kjønnshormoner og kjønnsorganer. Personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling er født med en sammensetning av kjønnskarakteristika som varierer i større grad enn det vi tradisjonelt forbinder med henholdsvis mannskropper og kvinnekropper.

Kjønnskarakteristika

Buudir gjennomfører jevnlig undersøkelser av befolkningens holdninger til kjønns- og seksualitetsmangfold. I 2017 inkluderte denne undersøkelsen for første gang spørsmål om kroppslig kjønns- og seksualitetsmangfold. Undersøkelsen viser blant annet at det er lite kunnskap om interkjønn/personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling i befolkningen, og at en del i befolkningen har negative holdninger til personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling.³⁵⁾

I 2019 kom den første studien om livssituasjonen til personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling i Norge.³⁶⁾ Informantene var voksne

personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling, foresatte og helsepersonell. Alle informantgruppene fortalte om manglende kunnskap hos helsepersonell. Særlig primærhelsetjenesten manglet nødvendig kunnskap. Informantene rapporterte også om manglende oppfølging i overgangen fra fylte 18 år når den sentraliserte og regionale oppfølgingen overføres til det lokale behandlingsapparatet. Når det gjelder spørsmålet om tidlige intervensjoner, fortalte flere av informantene at de savnet en god og inkluderende dialog rundt avgjørelser om inngrep. Informantene etterlyste mer kommunikasjon, informasjon og vektlegging av medbestemmelse. 23. juni 2021 lanserte Buudir rapporten «Interkjønn og variasjon i kroppslig kjønnsutvikling – refleksjoner om identitet, politikk og helsetilbud»³⁷⁾. Informantene i rapporten framhever god informasjon, støttende nettverk og et godt helsetilbud som viktig for gode levekår. De beskriver også et oppdelt felt med grupperinger som hittil ikke har hatt kontakt seg imellom, men der flere etter hvert uttrykker et ønske om dialog. Informantene opplever en brytning mellom en medisinsk basert diskurs på den ene siden og en rettighetsbasert diskurs på den andre siden. Denne brytningen ser vi særlig i forbindelse med spørsmål knyttet til helsehjelp og kirurgi. Funn i rapporten viser tydelig at informantene har felles erfaringer med negative møter

35 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, (2020).

36 Feragen, Heggeli & Wæhre, (2019).

37 Langeland, Eggebø, Anderssen, Stubberud (2021).

Foto: Gettyimages

med helsevesenet, som tydeliggjør et behov for at helsevesenet møter denne gruppen på en bedre måte.³⁸⁾

Transpersoner

Levekårsundersøkelsen blant lhbti-personer fra 2021 gir verdifull kunnskap om livssituasjonen også til transpersoner. Samtidig er det fortsatt behov for mer kunnskap. Det er særlig behov for mer kunnskap om transpersoners erfaringer med skole og utdanning og i møte med helse- og omsorgstjenestene.

Regjeringen vil arbeide for at seksualitet og kjønnsidentitet i større grad skal inkluderes i representative undersøkelser om helse og levkår, bruk av helsetjenester og pasientopplevd kvalitet.

Kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk

De siste årene har det kommet flere viktige lovendringer, inkludert lov om endring av juridisk kjønn. Stortinget har vedtatt endringer i straffelovens bestemmelser om hatkriminalitet og hatefulle ytringer. Endringene medfører blant annet at det strafferettslige diskrimineringsvernet for transpersoner og andre som har en kjønnsidentitet eller et kjønnsuttrykk som bryter med

omgivelsenes forventninger, blir styrket, og at avvergingsplikten blir utvidet. Helsedirektoratet har også utarbeidet en nasjonal faglig retningslinje for helsetjenestetilbudet til personer med kjønnsinkongruens.

Holdningsundersøkelsene Bufdir gjennomfører, viser også at det er negative holdninger til personer som bryter med normer for kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. 18 prosent av befolkningen uttrykker negative holdninger til personer som «noen ganger kler og oppfører seg som en av det andre kjønn».³⁹⁾

Levekårsundersøkelsen blant lhbti-personer fra 2021 viser at det er høyere andeler transpersoner som rapporterte om ulike former for diskriminering og vold enn andre skeive. Transpersonene i undersøkelsen har også dårligere psykisk helse enn resten av befolkningen.⁴⁰⁾

I Norge følger det av lov om endring av juridisk kjønn og likestillings- og diskrimineringsloven at alle som opplever å tilhøre det andre kjønn enn det vedkommende er registrert med i folkeregisteret, har rett til å få endret sitt juridiske kjønn. Dette nedfeller langt på vei et prinsipp om retten til selv å definere egen kjønnsstilhorighet.

38 Feragen, Heggeli & Wæhre, (2019).

39 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, (2020).

40 Anderssen, N., Eggebø, H., Stubberud, E. og Holmelid, Ø, (2021).

1992

En splittet bevegelse samles i LLH

Utover på 1970-tallet oppstod det en rekke konflikter innenfor DNF-48. Dette medførte at flere alternative organisasjoner ble dannet. I 1979 organiserte disse seg i én felles organisasjon, Fellesrådet for lesbiske og homofile organisasjoner i Norge (FHO). Mange opplevde nok at det beste i et lite land som Norge var å ha én samlet bevegelse. 29. november 1992 slo derfor DNF-48 og FHO seg sammen i LLH (Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring) som i 2016 ble FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold.

1993

RABALLDER VOLLEYBALLKLUBB

Raballder Volleyballklubb (med dame- og herrelag og blandet lag) ble startet i Oslo, deretter Raballder Håndball for herrer (1995). I dag organiserer Raballder flere idretter.

1993

PARTNERSKAP

Stortinget vedtok partnerskapsloven som ga lesbiske og homofile par de samme rettigheter og plikter som heterofile par hadde gjennom ekteskapet. Unntakene var rett til adopsjon av barn (§4) og til å inngå partnerskap i kirken.

Regjeringen har allerede vedtatt å innføre en ny personidentifikator, jf. omtale i Prop. 1 LS (2017–2018). Endringen vil påvirke et stort antall systemer i offentlige og private virksomheter. Denne endringen legger opp til at kjønn ikke lenger skal framgå av fødselsnummeret. Folkeregisteret vil ta i bruk nye fødselsnumre og ID-numre fra 2032.

Kjønnsinkongruens er en vedvarende opplevelse av at kjønn man ble tildelt ved fødsel ikke samsvarer med kjønn man selv opplever å være. Personer med kjønnsinkongruens kalles ofte for transpersoner. Kjønnsinkongruens er en diagnose som erstatter alle diagnoser som tidligere begynte med trans-, og forklares som manglende samsvar mellom opplevd kjønn og det kjønn man ble tildelt ved fødsel.

Innføring av en tredje kjønnskategori eller uspesifisert kategori er en hovedanbefaling fra ILGA Europe, den europeiske paraplyorganisasjonen for lhbtqi. Innspillsrundene viser at norske lhbtqi-organisasjoner ønsker at det innføres en tredje/ uspesifisert kategori her i Norge. Regjeringen vil fortsette å følge de faglige og juridiske diskusjonene og ha dialog med aktuelle brukergrupper, men kommer ikke til å fremme forslag om en tredje kjønnskategori.

Helsetilbud til personer med kjønnsinkongruens

Som oppfølging av regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (2017–2020), har Helsedirektoratet laget en nasjonale faglige retningslinjer for helsetjenestetilbud til personer med kjønnsinkongruens. Retningslinjene ble publisert i juni 2020. I handlingsplanperioden skal Helsedirektoratet arbeide med å implementere retningslinjene i helse- og omsorgssektoren. Retningslinjene skal bidra til at pasientene møter et likeverdig, trygt og helhetlig helsetjenestetilbud hvor sykelliggjøring unngås. Det er et mål at pasientene opplever bedre tilgjengelighet, lavere terskel for å ta kontakt med helsetjenesten og helsehjelp på laveste effektive tjenestenivå. Retningslinjene definerer blant annet at helse- og omsorgstjenestene skal utvikle kliniske anbefalinger på flere områder, og at det er behov for å utvikle kunnskapen på feltet.

TILTAK 10

Implementere en nasjonal faglig retningslinje for helsetjenestetilbud til personer med kjønnsinkongruens

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Framdriftsplan: oppstart i 2021 og gjennomføring ut planperioden

Formål: å forbedre helsetjenestetilbudet til personer med kjønnsinkongruens

1996

STENSVEEN RESSURSSENTER

Stensveen ressursenter (I dag Stiftelsen Steensveen – trygg i eget uttrykk) ble etablert og startet sitt samarbeid med FTPN.

Kompetanse om kjønns og seksualitetsmangfold i offentlige tjenestetilbud

Relevante sektormyndigheter skal arbeide for å øke kompetansen blant offentlige tjenesteytere om kjønns- og seksualitetsmangfold, blant annet gjennom diverse tilskuddsordninger. Dette inkluderer blant annet myndigheter som har ansvar for helse og omsorg, barnevern, hjelpetiltak til utsatte for vold, overgrep og negativ sosial kontroll, politiet, kriminalomsorg, bosetting av flyktninger og asyl. Flere departementer gir tilskudd til Rosa kompetanse, som blant annet driver tilrettelagt undervisning og kurs for ansatte i skole- og barnehagesektoren, barnevernet, helse- og sosialsektoren, politi- og påtalemyndighet samt alle deler av arbeidslivet. Målet er å øke kompetansen i kjønns- og seksualitetsmangfold og gi perspektiver på inkluderende praksis. Skeiv verden tilbyr også kompetanseheving i kjønns- og seksualitetsmangfold for ansatte på blant annet asylmottak, omsorgssentre og NAV, samt for helsepersonell og tolker. HBRS og Stiftelsen Steensveen er eksempler på organisasjoner som tilbyr kompetanseheving i kjønn og seksualitet.

Helse- og omsorgsdepartementet har tiltak som bidrar til å heve kompetansen i kjønnsmangfold blant ansatte i helse- og omsorgstjenestene. Et eksempel er tilskudd til oppfølging av Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017–2022). I 2021 arbeider Helsedirektoratet med å revitalisere denne strategien. Helsedirektoratet innvilger tilskudd til ungdomstelefonen til Skeiv Ungdom og til Harry Benjamin Ressursenter over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

TILTAK 11

Yte tilskudd for å øke kunnskap om og kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold i offentlige tjenester med publikumskontakt

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet

Framdriftsplan: løpende i planperioden

Formål: å øke kompetansen om kjønns- og seksualitetsmangfold, herunder kroppslig kjønns- og seksualitetsmangfold og kjønnsinkongruens i offentlige tjenester for å sikre et likeverdig tjenestetilbud

Rettslige tiltak

I 2018 trådte likestillings- og diskrimineringsloven i kraft. Loven har til formål å fremme likestilling og hindre diskriminering i alle deler av samfunnet. I loven er seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk eksplisitt nevnt som diskrimineringsgrunnlag, men ikke kjønnskarakteristika.

I forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven heter det at personer med variasjoner i kroppslig kjønnsutvikling skal være vernet gjennom grunnlaget kjønnsuttrykk. Kulturdepartementet skal iverksette et utredningsarbeid som vurderer inkluderingen av «kjønnskarakteristika» som et eksplisitt diskrimineringsgrunnlag i likestillings- og diskrimineringsloven. Der vil departementet vurdere om utredningsarbeidet skal inkludere annet lovverk.

1998

ARBEIDSMILJØLOVEN

Homofile ble inkludert i en egen antidiskrimineringsparagraf i arbeidsmiljøloven. Det ble samtidig åpnet for yrkesforbud for homofile i trossamfunn.

TILTAK 12

Innlemme kjønnskarakteristika som diskrimineringsgrunnlag i lovgivningen

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart 2022 og gjennomføring ut planperioden

Formål: sikre et diskrimineringsvern for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling

Skeive med samisk bakgrunn

I 2009 utarbeidet forskningsstiftelsen Fafo rapporten Lesbiske og homofile i Sápmi.⁴¹⁾ I rapporten kommer det fram at fire fenomener er gjennomgående i intervjuene med lesbiske og homofile i samiske samfunn. Dette er tausheten om homoseksualitet, det sterke religiøse innslaget, identifikasjon med og tilhørighet til flere minoriteter og utstøting og sosial ekskludering. I undersøkelsen framgår det også at det er mindre vanskelig å være åpen som lesbisk enn som homofil. Rapporten viser dessuten at mange lesbiske og homofile med samisk tilhørighet opplever diskriminering og avvisning. Samtidig er mange også stolte av å både være same og lesbisk eller homofil.⁴²⁾

I dag lever mange same i storbyer som Oslo og Tromsø, og rapporter viser en forholdsvis stor flyttestrøm ut av samiske distriktskommuner. Samtidig er det bygder og kommuner som fremdeles har en stor samisk befolkning, og i noen kommuner er samene majoritetsbefolkning. I samiske samfunn har mange tilhørighet til tradisjonelle samiske livsformer og primærnæringer. Her har livsformen tradisjonelt basert seg på en komplementær manns- og kvinnerolle som er gjensidig avhengig av hverandre. Det kan gi lite rom for å velge en utradisjonell livsførsel og å bryte ut av de tradisjonelle kjønns- og seksualitetsnormene. I noen bygder og miljøer står en streng og konservativ kristendomsforståelse sterkt, og i disse miljøene er rommet for å leve ut en skeiv identitet mindre. Innspill som er mottatt under arbeidet med den nye handlingsplanen viser at det er behov for møteplasser og arenaer for skeive med samisk bakgrunn.⁴³⁾

En forskningsrapport fra 2018 viser at unge skeive med samisk bakgrunn i Sápmi opplever taushet rundt seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Rapporten peker også på en mangel på rollemodeller som forstår hvordan det er å være både skeiv og samisk. Informantene i undersøkelsen har opplevd et særlig behov for disse rollemodellene

41 Grønningsæter og Nuland, (2009).

42 Grønningsæter og Nuland, (2009).

43 Stubberud, E., Prøitz, L., & Hamidiasl, H. (2018).

1999

BAMSEKLUBBEN

Den norske bamseklubben ble stiftet. Organisasjonen er en del av en internasjonal bevegelse og hovedformålet er å skape trygge og inkluderende miljøer for homofile og bifile menn.

i oppveksten. Tradisjonelle kjønnsnormer preger også forventninger om heterofilt ekteskap og å få barn, noe som er viktig for å bringe videre samisk språk og kultur til en ny generasjon. Forventningene om å stifte familie kan oppleves som vanskelig for de som ikke ønsker seg, eller ikke har mulighet til å få barn.

De siste årene har vi sett en økende bevissthet om samisk skeiv identitet. Utfordringer knyttet til lhbt-spørsmål er tatt opp til en mer åpen debatt i de samiske miljøene, inkludert i Sametinget. Mange skeive med samisk bakgrunn opplever også stor grad av tilhørighet og fellesskap med hverandre. Sápmi Pride har blitt arrangert årlig.⁴⁴ Det er likevel behov for en tydelig innsats for større åpenhet og mer inkludering i samiske samfunn når det gjelder kjønns- og seksualitetsmangfold.

En rekke av tiltakene i denne handlingsplanen er relevante også i samiske miljøer og grupper. De oversatte produktene skal bidra til å skape større åpenhet om lhbtq-temaer i samiske områder og til å videreutvikle likestillingspolitikken overfor skeive med samisk bakgrunn.

TILTAK 13

Oversette handlingsplanen og andre relaterte dokumenter til et samisk språk

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: i løpet av planperioden

Formål: å tilgjengeliggjøre informasjon om kjønns- og seksualitetsmangfold i samiske samfunn

TILTAK 14

Dialog med Sametinget og samiske institusjoner om kjønns- og seksualitetsmangfold

Ansvarlig: Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Framdriftsplan: årlig i planperioden

Formål: å identifisere behov som skeive med samisk bakgrunn har i møte med offentlig tjenester

44 Stubberud, E., Prøitz, L., & Hamidiasl, H. (2018).

Foto: Gettyimages

Skeive med funksjonsnedsettelse

Norge har ratifisert FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Konvensjonen skal bidra til å motvirke diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne, og sikre lik tilgang til menneskerettighetene for personer med nedsatt funksjonsevne.

Forskningen viser at mange både skeive og personer med funksjonsnedsettelse lever gode liv med gode levekår og høy livskvalitet. Samtidig er det skeive og personer med funksjonsnedsettelse blant gruppene som skårer lavt på levekår og livskvalitet. De er utsatt for å oppleve vold og diskriminering.⁴⁵ Det er generelt lite forskning om skeive med funksjonsnedsettelse. I det som er gjort av forskning, kommer det fram at en del skeive med funksjonsnedsettelse har erfaringer med negativ oppmerksomhet, mobbing og diskriminering⁴⁶. Den doble minoritetsstatusen kan innebære for stor grad av synlighet, det vil si en følelse av å skille seg for mye ut. Flere beskriver dette som at de blir «selvlysende». De som har opplevd store utfordringer har erfaringer med utstøting, mobbing og fordommer. Andre igjen har opplevd taushet og usynliggjøring. Lgbtiq-personer med funksjonsnedsettelse forteller at den doble minoritetsstatusen, til tross for

utfordringene, har gitt dem erfaring og styrke i måter å håndtere motgang på.

Å være skeiv med en funksjonsnedsettelse kan innebære utfordringer både knyttet til å bryte med normer for kjønn og seksualitet og funksjonsnormer. Dette er blant annet knyttet til manglende anerkjennelse av funksjonshemmedes seksualitet, og en opplevelse av seksualundervisning ikke tar høyde for denne. Skeive funksjonshemmede har også pekt på at det skeive miljøet kan være ekskluderende⁴⁷. Flere skeive med funksjonsnedsettelse har organisert seg for å fremme rettighetene til gruppen. Norges Handikapforbunds Ungdom og Skeiv ungdom har hatt samarbeid for å skape møteplasser for ungdom og Norges handikapforbund har startet skeivt nettverk. Unge funksjonshemmede og Fri Oslo og Akershus har utviklet tiltak rettet mot gruppen. Unge funksjonshemmede har utarbeidet et e-læringsverktøy om funksjonsnedsettelse og seksuell helse. FRI har også utviklet et tiltak som heter «Pust ut» for skeive med utviklingshemming.

For at funksjonsvarierte skal kunne delta på lik linje som andre på ulike møteplasser, slik som Pride, er det behov for at møteplassene er

45 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, (2020). Støren, Rønning & Gram, (2020). Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, (2021), Anderssen, N., Eggebø, H., Stubberud, E. og Holmelid, Ø. (2021).

46 Eggebø, Stubberud og Anderssen (2019); Grønningsæter, Hauland (2013).

47 Eggebø, Stubberud og Anderssen (2019).

1999

NOVA-UNDERSØKELSEN

I 1999 presenterte Velferdsforskningsinstituttet NOVA rapporten *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*. Rapporten ga klare indikasjoner på levekårsutfordringer for disse gruppene, særlig med hensyn til selvmordsatferd blant unge, rusbruk og psykisk helse.

universelt utformet. Enkelte skeive med funksjonsnedsettelse kan ha behov for tjenester som BPA for å kunne delta på lik linje i samfunnet. Mangel på BPA og variasjon i praksis rundt BPA-ordningen kan skape barrierer for deltakelse. I september 2019 ble BPA-utvalget oppnevnt av Kongen i statsråd. Utvalget skal gjennomgå og foreslå forbedringer i ordningen med brukerstyrt personlig assistanse. Utvalget skal levere sin utredning i form av en norsk offentlig utredning (NOU).

Skeive med innvandrerbakgrunn

Deler av skeive med innvandrerbakgrunn opplever negative reaksjoner fra familien, eller de etniske miljøene de har bakgrunn fra. Mens noen opplever verbal fordømmelse, har andre opplevd utestengelse eller fysisk vold. Forskning viser at aksept fra familien kan ha positiv betydning for skeive innvandreres fysiske og psykiske helse.

Skeive med minoritetsbakgrunn kan også møte fordommer og rasisme fra skeive med majoritetsbakgrunn og oppleve å bli utestengt. I noen tilfeller møter skeive med innvandrerbakgrunn rasisme og homofobi, dobbeldiskriminering og fordommer.

En rapport om levekårene til lhbt-personer med innvandrerbakgrunn viser at mange opplever

orienteringen og kjønnsidentiteten sin som berikende, men at mange har opplevd å føle seg annerledes i oppveksten. Rapporten viser at det å ha opplevd seksuell vold, hatt selvmordstanker, eller å ha forsøkt selvmord er langt vanligere blant skeive med innvandrerbakgrunn enn i befolkningen ellers. I tillegg opplever skeive med innvandrerbakgrunn diskriminering på ulike andre livsområder i tillegg, knyttet til bolig, arbeid, utdanning, helsevesenet, offentlig rom og i sosiale settinger som «dating» og på utesteder.

I deler av befolkningen med innvandrerbakgrunn kan skeive oppleve utfordringer med motstridende forventninger til åpenhet og til å være seg selv. Skeive med innvandrerbakgrunn opplever forskjellige grader av muligheter for åpenhet om sin seksuelle orientering. Åpenhetsrommet strekker seg fra dem som har aksept fra familie og eget miljø, til dem som er redde for at deres identitet skal oppdages.⁴⁸⁾ Skeive med innvandrerbakgrunn er i risikozonen for å oppleve minoritetsstress. Minoritetsstress kan i noen tilfeller resultere i psykiske vansker, selvmord og rusproblemer.

I deler av innvandrerbefolkningen eksisterer det negative holdninger til skeive med innvandrerbakgrunn. Språk påvirker holdninger. Derfor er det et mål å bidra til å utvikle positive eller nøytrale ord på andre språk enn norsk, slik at dette kan få positiv innvirkning på sosiale strukturer

48 Elgvin, Bue, & Grønningsæter, 2014.

HOMOMELDINGA

På bakgrunn av NOVA-rapporten fastslo regjeringen i stortingsmeldingen Levekår og livskvalitet blant lesbiske og homofile i Noreg at det er selvsagt at lesbiske og homofile skal møtes med likeverd og respekt. Meldingen sa at man aktivt må motarbeide negative holdninger til lesbiske og homofile og støtte og oppmuntre åpne holdninger.

som blir uttrykt og reproduisert gjennom språket. Innholdet i introduksjonsprogrammet har gjennomgått noen endringer med lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid (integreringsloven), som trådte i kraft 1.1.2021. Det er utviklet faglige anbefalinger om nytt, obligatorisk innhold, forankret i den nye loven, som alle kommuner skal tilby sine introduksjonsprogramdeltakere. Livsmestring i et nytt land og foreldreveiledning skal fremme et mangfoldsperspektiv der rettigheter knyttet til lhbtqi inngår spesifikt. Videre skal det obligatoriske innholdet omfatte temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I gruppen nyankomne innvandrere kan lhbtqi-personer være særlig utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, noe som også blir vektlagt.

Det er behov for å kartlegge kompetansen om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold samt kjønns- og seksualitetsmangfold i tjenester som møter nyankomne flyktninger og innvandrere. Det kan for eksempel være ansatte i voksenopplæringen, introduksjonsprogrammet og øvrige tjenester som følger opp nyankomne flyktninger og innvandrere. Kartleggingen skal omfatte alle nivåer i de aktuelle tjenestene. På grunnlag av kartleggingen skal det lages en strategi for kompetanseheving om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold samt hvordan lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn kan være i en særlig sårbar situasjon.

Kunnskapsdepartementet iverksetter kompetanseheving for ansatte og ledere i kommunen, som jobber med introduksjonsprogram. Kompetansehevingen omfatter også opplæring i norsk og samfunnskunnskap for ansatte i IMDi og Kulturorienteringsprogrammet, som jobber med skeive med innvandrerbakgrunn.

IMDi tilbyr kompetanseheving til ansatte og ledere i kommunene og andre, som jobber med introduksjonsprogrammet, gjennom et årlig arrangement, Fagverkstedet. Det er også utarbeidet en digital fagressurs for introduksjonsprogrammet, som har til hensikt å støtte ansatte i kommunene i arbeidet med introduksjonsprogrammet. Både Kompetanse Norge og IMDi jobber med å videreutvikle de faglige anbefalingene til Livsmestring i et nytt land. Her vil temaet lhbtqi inngå. Tiltaket skal sees i sammenheng med regjeringens handlingsplan *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021–2024)*.

Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven)

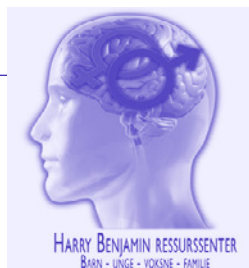
Stortinget vedtok lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven), som ble kunngjort 11. juni 2021.⁴⁹ I dag bruker offentlig sektor for lite tolk, kvalitetskravene til tolker er ikke gode nok, det finnes for få kvalifiserte tolker og det mangler gode rutiner for å bestille tolk blant tolkebrukere. Omfattende bruk av

49 Lovteksten er hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-11-79>

2000

LANDSFORENINGEN FOR TRANSEKSEUELLE

Landsforeningen for transseksuelle ble stiftet på bakgrunn av nedleggelsen av behandlingstilbudet for personer med kjønnsdysfori. Organisasjonen endret navnet Landsforeningene for transkjønnede fra 2005 og til Harry Benjamin ressurscenter (HBRS) fra 2009.

ukvalifiserte tolker og det at kravene til habilitet og taushetsplikt ikke overholdes godt nok, har ført til at det er lav tillit til bruken av tolker i offentlig sektor.

Hovedmålet med ny tolkelov er å tydeliggjøre offentlige organers ansvar for å bruke tolk og å bidra til en kvalitetsreform på tolkefeltet. Loven inneholder blant annet en plikt for offentlige organer til å bruke tolk. Videre inneholder loven krav om å bruke en kvalifisert tolk når bruk av tolk er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste. Loven stiller også krav til tolken, som god tolkeskikk, habilitet og taushetsplikt. God kvalitet på tolkingen bidrar til effektive offentlige tjenester og riktige avgjørelser, og det vil øke tilliten til tolketjenesten.

TILTAK 15

Utvikle veiledere, videoer og ordlister om kjønns- og seksualitetsmangfold på ulike språk

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Framtidsplan: løpende under handlingsplanperioden

Formål: å bidra til større åpenhet om kjønns og seksualitetsmangfold gjennom å tilgjengeliggjøre informasjon om temaet på flere språk

TILTAK 16

Heve kompetansen om kjønns- og seksualitetsmangfold for ansatte som jobber med nyankomne flyktninger og innvandrere

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Framtidsplan: løpende under handlingsplanperioden

Formål: å øke kompetansen om kjønns- og seksualitetsmangfold, herunder kroppslig kjønns- mangfold og kjønnsinkongruens i offentlige tjenester for å sikre et likeverdig tjenestetilbud

Skeive i tros- og livssynssamfunn

Mange skeive har et forhold til tros- og livssynssamfunn. Noen har vokst opp i trossamfunn, men har senere i livet brutt ut av slike miljøer. Andre skeive tilhører fortsatt trossamfunn. Noen opplever utfordringer på grunn av trossamfunnets syn på deres kjønn eller seksualitet. Skeive med innvandrerbakgrunn kan være i risiko for å bli utsatt for negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, ufrivillig utenlandsopphold og/eller tvangsekteskap.

Flere skeive religiøse oppgir at det å være skeive og forholde seg til religion kan være utfordrende. Dette er fordi mange trossamfunn, eller grupper eller individer i trossamfunnet, ikke anerkjenner likekjønnet kjærlighet og likekjønnede pardannelser. Flere kan derfor oppleve religionen som

2002

STEBARNADOPSPJON

Adopsjonsloven åpnet for første gang for stebarns-
adopsjon for samkjønnede i partnerskap.

uforenlig med skeiv identitet og praksis. Flere forlater derfor enten trossamfunnet eller troen.⁵⁰⁾ Andre igjen vil på forskjellig vis delta i nevnte forhandlinger, og de prøver å definere seg selv og sin tro og identitet på en måte som gjør at de i varierende grad finner en måte å balansere tro og identitet på. Mange av utfordringene som homofile, lesbiske og bifile opplever i denne sammenhengen, kan også personer som bryter med kjønnsnormer erfare. Dette kommer gjerne som følge av at tradisjonelle kjønnsnormer ofte er sterke i trossamfunn.

Den norske kirke har åpnet for at likekjønnede skal kunne gifte seg. Flere skeive grupper og organisasjoner jobber for økt toleranse og aksept i religiøse rom og samfunn, blant annet Salam, en organisasjon for skeive muslimer. Det samme gjør Skeivt kristent nettverk, et nettverk av lesbiske, homofile, bifile og transpersoner som tilhører eller har bakgrunn i frikirkelige samfunn.

Barnehage og skole

Det overordnede formålet med utdanningssektorens innsats for kjønns- og seksualitetsmangfold er at tilbudet i barnehager og skole skal være genuint inkluderende for alle skeive, både barn, ansatte og foresatte. Et barnehage- og skoletilbud som ikke er inkluderende, kan føre til at skeive barn og unge får redusert troen på egne muligheter, ferdigheter og egenverdi, og er et hinder for en god oppvekst.

Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (rammeplanen) slår fast at «[b] arnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (...). Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet.» Videre skal barnehagen støtte barnas identitetsutvikling, noe som viser barnehagens ansvar for å være inkluderende.⁵¹⁾

Barnehagen skal også formidle til barna at det er mange måter å være en familie på. Rammeplanen sier «Barnehagen skal synliggjøre et mangfold i familieformer og sørge for at alle barn får sin familie speilet i barnehagen». I dette ligger det å fortelle om det mangfoldet av familier som finnes, og at barn for eksempel kan ha to foreldre, aleneforeldre, steforeldre, homofile eller lesbiske foreldre, adoptivforeldre og fosterforeldre eller andre familieformer. Dette er ikke minst viktig i et forebyggende perspektiv, der det å normalisere ulike familietyper kan forebygge fordommer, mobbing, trakassering og hatkriminalitet. Det er viktig at personalet i barnehage og skole er klar over at barn kan bryte med kjønnsnormer, og at noen kan ha en annen kjønnsidentitet enn den de ble registrert med ved fødselen.

Den overordnede delen⁵²⁾ av læreplanverket er tydelig på at alle elever skal behandles likeverdig, og at ingen elever skal utsettes for diskriminering. Elevene skal også gis likeverdige muligheter slik

50 Eggebø, Stubberud, Anderssen, (2019).

51 Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>

52 Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/?lang=nob>

2004

SKEIV VERDEN

Skeiv Verden ble stiftet, først som en undergruppe av LLH, og fra 2010 som en selvstendig, nasjonal interesseorganisasjon for lhbtqi-personer med minoritetsbakgrunn.

at de kan ta selvstendige valg. Skolen skal ta hensyn til mangfoldet av elever og legge til rette for at alle får oppleve tilhørighet i skole og samfunn. Vi kan alle oppleve at vi skiller oss ut og kjenner oss annerledes. Derfor er vi avhengig av at ulikheter anerkjennes og verdsettes.

I den nye læreplanen for grunnskolen⁵³) kan kompetansemålene fra samfunnsfag på 7. trinn brukes som et eksempel på hvordan LK20 kan bidra til å fremme likestilling av lhbtqi personer og personer med variasjoner i kjønnsutvikling.

For eksempel skal elevene i samfunnsfag etter 7. trinn kunne:

- «reflektere over variasjonar i identitetar, seksuell orientering og kjønnsuttrykk, og eigne og andre sine grenser knytte til kjensler, kropp, kjønn og seksualitet og drøfte kva ein kan gjere om grenser blir brotne.»

Faget skal også bygge opp under holdninger og verdier som toleranse, likeverd og respekt. Elevene skal kunne:

- «utforske ulike sider ved mangfold i Noreg og reflektere over menneska sine behov for å vere seg sjølve og for å høyre til i fellesskap.»

- «drøfte kva likeverd og likestilling har å seie for eit demokrati, og utvikle forslag til korleis ein kan motarbeide fordommar, rasisme og diskriminering.»

I det nye læreplanverket for Kunnskapsløftet (LK20) for grunnskolen og videregående opplæring er folkehelse og livsmestring ett av tre prioriterte tverrfaglige temaer. Selvrespekt, mellom menneskelige relasjoner og seksualitet er emner som blant flere andre er omfattet av dette tverrfaglige temaet.⁵⁴)

Utdanningsdirektoratet har i 2021 startet et arbeid med å utvikle støtteressurser om seksualitet og kjønn, i samarbeid med Helsedirektoratet. Planen er å inkludere lhbtqi-perspektivet i støtteressursene.

TILTAK 17

Utvikle støtteressurser om kjønns- og seksualitetsmangfold til utdanningsinstitusjoner

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Framdriftsplan: 2021

Formål: kompetanseheving av lærere, ledere og studenter ved lærerutdanningsinstitusjoner

53 Alle læreplaner for fag i grunnskolen og gjennomgående fag i videregående opplæring blir fornyet (LK20). Overordnet del av læreplanverket er også ny. De nye læreplanene gjelder fra skoleåret 2020/21, med unntak av 10. trinn og Vg2 (2021/22) og Vg3 (2022/23).

54 Utdanningsdirektoratet har i samarbeid med fagmiljøer utviklet en kompetansepakke for å støtte innføring av nytt læreplanverk. Kompetansepakka inneholder en egen modul om tverrfaglige temaer. På udir.no er det publisert en tekst som skal støtte forståelsen av de tverrfaglige temaene: Kompetansepakke for innføring av nytt læreplanverk. Hentet fra udir.no

2004

DET EUROPEISKE MYNDIGHETSNETTVERKET

Det europeiske myndighetsnettverket (European Focal Point Network (EFPN)) etableres. Nettverket møtes 2 ganger i årlig for å dele oppdateringer og erfaringer fra nasjonalt nivå.

2004

Skeiv Ungdom
for mangfold / mot diskriminering

SKEIV UNGDOM

Skeiv Ungdom ble stiftet som egen organisasjon.

Barnevern

Barnevernets hovedoppgave er å sikre at barn og unge har trygge oppvekstvilkår. Det betyr at barnevernet skal sørge for at alle får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid, og at oppveksten ikke skader barns helse og utvikling.

Regjeringen la fram en ny barnevernslov for Stortinget våren 2021. Barns rett til medvirkning har en sentral plass, og regjeringen foreslår en ytterligere styrking av dette i den nye barnevernsloven. Hensikten er å få en enklere og mer tilgjengelig lov.

En ny rapport om Skeive unge og barn i barnevernet⁵⁵ belyser noen av utfordringene i barnevernet. Rapporten gir en kunnskapsstatus og inneholder en kvalitativ undersøkelse av ansatte i barnevernet og fosterforeldre, og den gir noen anbefalinger til hvordan utfordringene kan møtes.

Barnevernsansatte må kjenne til og kunne ta opp spørsmål om kjønn og seksualitet i samtaler med barn og familier. Bufdir vil inkludere lhbtq-temaer i det barnevernfaglige kvalitetssystemet som utvikles for å gi veiledning og støtte til saksbehandlere i kommunalt barnevern. I forskrift om nasjonal retningslinje for barnevernspedagogutdanning § 10 første ledd bokstav e), er det lagt vekt på at kandidaten skal ha kunnskap om «inkludering, ikke-diskriminering og likestilling,

uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder, slik at kandidaten bidrar til å sikre likeverdige tjenester for alle grupper i samfunnet». Temaer som omhandler kjønn, seksuell orientering og andre aspekter ved identitet, inngår også i den nye modulbaserte opplæringen for fosterhjem som er under utvikling i Bufdir. Dette kan sees i sammenheng med forskrift om fosterhjem § 4. Barneverntjenesten skal ta tilbørlig hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn.

TILTAK 18

Ivareta kjønns- og seksualitetsmangfold som tema i den modulbaserte opplæringen for fosterhjem og i rekrutteringskampanjer for fosterforeldre

Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å gi fosterforeldre kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold og synliggjøre kjønns- og seksualitetsmangfold ved rekrutteringen av fosterforeldre

55 Paulsen, V., Svendsen, S., Tøndel, G., Kaasbøll, J., Ådnanes, M., Thaulow, K., & Midtgård, T. (2020).

Foto: Johnér

TILTAK 19

Gi støtte til barnevernsansatte i hvordan man kan snakke med barn og familier om kjønns- og seksualitetsmangfold

Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å bidra til at barnevernet tar opp kjønns- og seksualitetsmangfold

Helse- og omsorgstjenesten og tannhelsetjenesten

Likeverdige helse- og omsorgstjenester innebærer at tjenester på alle nivåer skal være tilgjengelige rent praktisk, men også at innholdet i tjenestene skal være individuelt tilrettelagt og tilpasset den enkeltes behov. De som jobber i tjenestene må derfor ha kunnskap om ulike pasient- og brukergrupper, herunder kunnskap om og bevissthet rundt kjønns- og seksualitetsmangfold. Regjeringen vil etablere en tydelig norm om at mangfold i kjønn, seksualitet og familieformer skal ivaretas i møte med befolkningen på alle nivåer av helse- og omsorgstjenesten. I tillegg vil regjeringen innføre mer kjønnsnøytrale beskrivelser i lover og forskrifter. Helse- og omsorgsdepartementet skal gjennomgå retningslinjer og normerende produkter for helse- og omsorgstjenesten og tannhelsetjenesten.

TILTAK 20

Innføre inkluderende ordbruk om kjønns- og seksualitetsmangfold i retningslinjer og normerende produkter for helse- og omsorgstjenesten og tannhelsetjenesten

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Framdriftsplan: i løpet av handlingsplanperioden

Formål: å bidra til inkluderende ordbruk som inkluderer personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet for helse- og omsorgstjenesten og tannhelsetjeneste

Helse- og omsorgsdepartementet vil gjøre arbeidsgivere som Helse Sør-Øst (RHF), Oslo Universitets-sykehus (HF), helsemyndigheter, kommuner oppmerksomme på aktivitetsplikten i likestillings- og diskrimineringsloven. Departementet har en forventning om at økt kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold blant arbeidstakere vil bidra til at tjenester som ytes blir bedre tilpasset hele befolkningen og vil gjennom styrende dokumenter og dialog påvirke og bidra til dette. Arbeidet skal blant annet omfatte områdene rekruttering, lønns- og arbeidsvilkår, forfremmelse, utviklingsmuligheter, tilrettelegging og mulighet for å kombinere arbeid og familieliv.

2005

EUOPRIDE

Norge og Oslo arrangerte Europride for første gang.

2005

MEDMOR

Stortinget vedtok rett til foreldrepenger for medmor.

TILTAK 21

Tydeliggjøre arbeidsgivers aktivitetsplikt i helse- og omsorgstjenesten og tannhelsetjenesten

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å bidra til økt kompetanse blant arbeidstakere, og til at tjenester som ytes er tilpasset hele befolkningen

Kompetanseheving i utdanningene

Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet og Barne- og familiedepartementet har etablert et system for å utvikle nasjonale, forskriftsfestede retningslinjer for helse- og sosialfaglige utdanninger, RETHOS. Retningslinjene skal definere sluttkompetansen for hver utdanning. Målet med RETHOS er at utdanningene er framtidssrettede og i tråd med tjenestenes kompetansebehov og brukernes behov. Gjennom dette styringssystemet får både tjenestene og brukerne økt innflytelse på det faglige innholdet i utdanningene RETHOS omfatter. Kjønn- og seksualitetsmangfold omtales i flere av retningslinjene. For eksempel framgår det i forskrift om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanninger at kandidatene skal ha kunnskap om inkludering, likestilling og ikke-diskriminering, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell

orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder. Slik skal kandidatene utdannes til å sikre likeverdige tjenester for alle grupper i samfunnet.

Kunnskapsdepartementet vil, i samråd med universitets- og høyskolesektoren, vurdere tiltak som kan bidra til at studentene oppnår læringsutbyttet som er beskrevet i utdanningenes rammeplaner og nasjonale retningslinjer på feltet.

Aktuelle tiltak kan være å utvikle undervisningsopplegg, materiell og/eller læremidler, gjerne tverrfaglige og tverrprofesjonelle midler, som blir integrert i lokale studieplaner. Kunnskapsdepartementet oppfordrer til samarbeid på tvers av institusjoner, relevante aktører og profesjoner i utviklings- og kompetansehevingsarbeidet. Tiltak skal deles og gjøres tilgjengelige for alle utdanningsinstitusjoner.

TILTAK 22

Kompetanseheving om kjønns- og seksualitetsmangfold i utdanningene

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet og Helse og omsorgsdepartementet

Framdriftsplan: løpende i løpet av handlingsplanperioden

Formål: å bidra til at studentene oppnår læringsutbytte om kjønns- og seksualitetsmangfold i lærer- og helse- og sosialfagutdanninger

IGLYO EUROPE

IGLYO Europe er den internasjonale ungdoms- og studentorganisasjon, avdelingen Europa. Organisasjonen gir årlig ut veiledere og forskning om erfaringer ved lhbtq-ungdom, første gang i 2006.

Psykisk helse

Undersøkelser viser at de fleste lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i Norge har god helse og livskvalitet. Likevel er lhbt-personer overrepresentert på en del negative helse- og livskvalitetsvariabler. Levekårsundersøkelsen fra 2021 viser blant annet at transpersoner og bifile oppgir å være mindre fornøyd med egen helse enn andre, og at de også har et høyere psykisk symptomtrykk enn både heterofile, homofile og lesbiske og cispersoner. Andelen som har hatt selvmordstanker er også høyere blant lhbt-personer enn i befolkningen for øvrig. Bifile kvinner og transpersoner skiller seg særlig ut ved at betydelig høyere andeler i disse gruppene har hatt selvmordstanker eller forsøkt å ta livet sitt i løpet av livet.

God og tilgjengelig hjelp er viktig for personer med psykiske plager og lidelser, uavhengig av kjønn, kjønnsidentitet og seksuell orientering. Regjeringen jobber for at terskelen for å få hjelp skal bli lavere. Dette skjer blant annet gjennom satsing på helsestasjons- og skolehelsetjenesten, etablering av flere lavterskeltilbud som Rask psykisk helsehjelp, økt tilgang til digitale mest-ringsverktøy og lovfesting av krav om psykologkompetanse i kommunene. For personer med store og sammensatte behov er det viktig at hjelpen er sammenhengende, helhetlig og tilgjengelig. Etablering av flere oppsøkende

behandlingsteam, som ACT⁵⁶- og FACT⁵⁷-team, er en prioritert satsning.

Bruker- og pårørendeorganisasjoner og andre frivillige organisasjoner bidrar også med viktige tilbud til personer med psykiske helseplager, rusproblemer og voldsutfordringer. Regjeringen legger til rette for dette gjennom ulike tilskuddsordninger.

Omsorg for eldre

Eldre skeive er en mangfoldig gruppe. Det er likevel noen fellestrekk. Flere har i løpet av sine leveår opplevd store samfunnsendringer i holdninger og rettigheter for skeive. Eldre skeive i dag har levd i en tid da egen seksualitet og kjønnsidentitet var ulovlig eller sykeliggjort, eller begge deler. Eldre kan også ha opplevd å stå rettighetsløse i forbindelse med livsledsagers bortgang, eller å miste husvære eller jobb dersom egen identitet ble kjent. Flere eldre skeive opplever det skeive miljøet som ungt, og dette kan føre til ekskludering og ensomhet sent i livet.⁵⁸⁾

Fordommer og mangel på kunnskap i tjenestetilbud, nærmiljøet og i familien kan føre til at eldre skeive går «tilbake i skapet» i alderdommen. Mange eldre vil være ekstra sårbare i møte med eldreomsorgen.⁵⁹⁾ Dette gjelder for eldre personer som bryter med normene for kjønn og seksualitet.

56 ACT står for Assertive Community Treatment, og er en godt dokumentert modell for å gi oppsøkende, samtidige og helhetlige tjenester til mennesker med alvorlige psykiske lidelser, ofte også med rusmiddelproblemer, som i liten grad selv oppsøker hjelpeapparatet.

57 FACT står for Flexible Assertive Community Treatment og kan oversettes til fleksibel aktiv oppsøkende behandling.

58 Se blant annet «Skeive livsløp» Eggebø, Stubberud, Anderssen 2019.

59 «Går tilbake i skapet i møte med helsevesenet», NRK 3. desember 2017.

HANDLINGSPLAN

Regjeringen la fram Norges første nasjonale handlingsplan for bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner.

All seniorpolitikk må ha med seg lhbtqi-perspektivet slik at alle skeive eldre blir gitt muligheten til å leve fullverdige liv, uavhengig av om de er på institusjon eller ikke. Omsorgsinstitusjonene må være inkluderende.

Skeiv kunnskap, FRI Oslo og Vikens kompetansehevingsprogram om normer og kjønns- og seksualitetsmangfold, har blant annet utviklet ressurser for en inkluderende omsorgstjeneste.⁶⁰⁾

Økt åpenhet og bedre livskvalitet for eldre LGBTI⁶¹⁾-personer i Norden

I forbindelse med at Norge overtar ordførerskapet i Nordisk ministerråd i 2022, planlegger Kulturdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet å sette i gang et større, toårig forskningsprosjekt om levekår og livskvalitet blant eldre lhbtqi-personer i Norden. Initiativet vil være en del av satsingen til ministerrådet for likestilling og lgbti (MR-JÅM) og ministerrådet for helse- og sosialområdet (MR-S).

En kartlegging som NIKK⁶²⁾ gjorde i 2020 viser at eldre lhbtqi-personer er en utsatt gruppe. Det er ikke foretatt en overordnet studie på nordisk nivå, ei heller i noe nordisk land, om eldre skeives livskvalitet og levekår. En særlig bekymring for eldre skeive er møtet med helse- og omsorgstjenestene.

Livet til eldre skeive kan se ganske forskjellig ut avhengig av hvor man bor. Folks liv påvirkes også av sosial bakgrunn, økonomi og om man har flere identiteter. Målet med den nordiske studien vil være å se hvordan eldre skeive ivaretas i møte med de offentlige helse og omsorgstjenestene. Basert på dette kunnskapsgrunnlaget, er det et mål at prosjektet munner ut i forslag til gode tiltak som kan bedre eldres levekår og møte med helse- og omsorgstjenestene. Prosjektet vil starte i 2022 og avsluttes med en konferanse i 2023.

60 Bromseth, (2019).

61 NMR har besluttet å bruke den danske/engelsk-språklige forkortelsen LGBTI (lesbian, gay, bi-sexual, trans and intersex).

62 Nordisk informasjon för kunskap om kön = NIKK.

2009

Magnhild Meltveit Kleppa
og Kristin Halvorsen i
Stortinget 8. juni 2008.
Foto: Vidar Ruud, ANB

Felles ekteskapslov

Å lovregulere samliv ble utover på 1980-tallet en viktig sak for homofile og lesbiske. I 1993 vedtok Stortinget Lov om partnerskap med knapt flertall. Partnerskapsloven sikret lesbiske og homofile de samme retter og plikter som heterofile hadde i ekteskap, med unntak av adopsjon av barn og partnerskapsinngåelse i kirken.

Flere homofile og lesbiske tok etter hvert til orde for ekteskap mellom likekjønnede. I 2004 fremmet stortingsrepresentantene Siri Hall Arnøy (SV) og May Hansen (SV) forslag om kjønnsnøytral ekteskapslov. Forslaget ble senere trukket og det gikk i stedet en henstilling til regjeringen om å utrede saken. Men forslaget var omstridt og trengte tid til å modnes. Først 16. mai 2007 sendte regjeringen ut forslaget om felles ekteskapslov for likekjønnede og ulikekjønnede par ut på høring. Forslaget omfattet også endringer i blant annet adopsjonsloven, bioteknologiloven og barneloven.

Våren 2008 kom lovforslaget til behandling i Stortinget. 11. juni 2008 vedtok Odelstinget den nye ekteskapsloven med 84 mot 41 stemmer, og 17. juni stemte 23 representanter i Lagtinget for loven, 17 i mot.

Felles ekteskapslov trådte i kraft 1. januar 2009.

Likestilt arbeidsliv, trygge nærmiljø og offentlige rom

Regjeringen jobber for et samfunn der det er plass til alle, et samfunn som er basert på demokratiske verdier, universelle menneskerettigheter og gjensidig respekt mellom individer og grupper. Alle skal på samtlige samfunnsarenaer kunne delta i den offentlige debatten, bevege seg fritt i det offentlige rom og i eget nærmiljø uten å bli utsatt for hatefulle ytringer, hatkriminalitet, trakassering eller vold. Regjeringen vil gjennomføre konkrete tiltak som bidrar til et åpent, fredelig, likestilt og mangfoldig samfunn hvor alle føler seg trygge og inkludert.

2009

ILGA EUROPE REGNBUEKART

ILGA Europe, den internasjonale lhbtqi-organisasjon, avdeling Europa, lanserte regnbuekart for Europa («Rainbow Europe») første gang i 2009. Regnbuekartet er utarbeidet av sivilsamfunnsorganisasjoner og presenteres årlig ifm markeringen av IDAHOT i mai.

2010

FRISKMELDER «TRANSVESTITTER»

Helsedirektoratet fjernet sykdomsdiagnosene transvestitt, fetisjist og sadomasochist i den norske versjonen av diagnoseregisteret ICD-10.

Innledning

Regjeringen jobber for et samfunn der det er plass til alle, et samfunn som er basert på demokratiske verdier, universelle menneskerettigheter og gjensidig respekt mellom individer og grupper. Alle skal kunne delta i den offentlige debatten, bevege seg fritt i det offentlige rom og i eget nærmiljø uten å bli utsatt for hatefulle ytringer, hatkriminalitet, trakassering eller vold. Regjeringen vil gjennomføre konkrete tiltak som bidrar til et åpent, fredelig, likestilt og mangfoldig samfunn hvor alle føler seg trygge og inkludert.

Likestilt arbeidsliv

Sykefravær og avgang fra jobb grunnet helseproblemer er sammensatte fenomener som påvirkes av sosiale, økonomiske og individuelle forhold. Sykefravær og uførhet genererer høye kostnader for den enkelte og for samfunnet. Forskning tyder på at en vesentlig del av sykefraværet kan skyldes sykdom forårsaket av arbeidsforhold. Tungt fysisk arbeid, belastende arbeidsstillinger og lav kontroll over arbeidssituasjonen er faktorer som er spesielt viktige. Arbeidsplassen kan bidra til å redusere fraværet ved å forebygge det (primærforebygging), det vil si å gjøre en innsats for å redusere arbeidsrelatert sykefravær. Arbeidsmiljø handler om arbeidets innhold og hvordan man organiserer, planlegger og gjennomfører arbeidet på den enkelte arbeidsplass. Grunnlaget for effektiv forebyggende aktivitet er faktakunnskap knyttet til de konkrete

arbeidsmiljø- og helseutfordringene man står overfor i spesifikke yrker, bransjer eller næringer.

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) er det nasjonale forskningsinstituttet innenfor arbeidsmiljø og arbeidshelse. Hvert tredje år produseres det en tilstands- og utviklingsbeskrivelse av arbeidsmiljø og helse (Faktaboka) som avdeling for nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og helse (NOA) er ansvarlig for. Arbeidstilsynet har i tillegg ansvar for å supplere tilstandsbeskrivelser om arbeidsmiljø og helseskader. Faktaboka er et resultat av flere års arbeid med utvikling og forbedring av registre og datakilder, og den bidrar til å gi et samlet bilde av status og trender innenfor arbeidsmiljø og helse i Norge. Neste faktabok publiseres 1. juni 2021.

Et sentralt datagrunnlag for Faktaboka er levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø (SSB). Lavekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø gjennomføres hvert tredje år og Arbeids- og sosialdepartementet finansierer et sentralt tillegg i denne undersøkelsen. Undersøkelsen omfatter en rekke temaer knyttet til yrkesaktivitet og fysisk, organisatorisk og psykososialt arbeidsmiljø og helse. Undersøkelsen skal gjennomføres på nytt i 2022.

Forskningen som tidligere lå til Sykefraværprogrammet i Norges forskningsråd, ligger nå i forskningsprogrammet Velferd, arbeid og migrasjon (VAM). Dette forskningsprogrammet (VAM) skal blant annet bidra med ny kunnskap om

Foto: Johnér

ulikhet og inkluderende og helsefremmende arbeidsliv.

Fra 1. januar 2020 har arbeidsgivere og offentlige myndigheter fått en styrket plikt til å arbeide med likestilling og ikke-diskriminering. Aktivt likestillingsarbeid vil si at man iverksetter tiltak for likestilling og mot diskriminering, uten at arbeidet skyldes konkrete tilfeller av diskriminering eller forskjellsbehandling. Bufdir har, i samarbeid med Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) og partene i arbeidslivet, utarbeidet et veiledningsmaterieill, inkludert maler for rapportering om aktivitets- og redegjøringspliktene.

Statens arbeidsgiverpolitikk Kommunal og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for arbeidsgiverpolitikken i staten, for felles tiltak som gjelder alle statlige virksomheter og ansatte, samt å utvikle virkemidler som understøtter forvaltningsutviklingen. Den nye arbeidsgiverstrategien for 2020–2023 for det statlige tariffområdet viderefører satsingen på mangfoldsrekruttering. I forhandlingene med arbeidstakerorganisasjonene er det enighet om endringer i på punkt 2.5.3 nr. 3 i teksten i hovedtariffavtalene for perioden 16.09.2020–30.04.2022 om lokale forhandlinger på særlig grunnlag.

TILTAK 23

Ny arbeidsgiverstrategi, endringer i hovedtariffavtalene og e-læringskurs om mangfoldsrekruttering i statlig virksomhet

Ansvarlig: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Framdriftsplan: løpende i planperioden

Formål: å videreføre satsingen på mangfoldsrekruttering. Endringene i hovedtariffavtalene forhindrer dokumenterte lønnsforskjeller som ikke kan forklares med annet enn diskrimineringsgrunnlagene i likestillings- og diskrimineringslovens § 6. E-læringskurset omhandler alle diskrimineringsgrunnlagene og er rettet mot ledere med personalansvar, og det skal gi ledere grunnleggende kunnskap om rekrutteringsprosessen og konkrete verktøy til hvordan man kan rekruttere mangfoldig.

Kunnskap og kompetanseheving

Arbeidslivet er en viktig arena for deltakelse. Arbeidsgivere i Norge har en lovpålagt plikt til å aktivt fremme likestilling på arbeidsplassen og må derfor ha nødvendig kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold. Offentlige myndigheter har også plikt til å jobbe for å fremme likestilling, hindre diskriminering og jobbe mot stereotypisering knyttet til skkk både alene og i kombinasjon

Foto: AllGo / Unsplash

med andre grunnlag (som for eksempel funksjonsnedsettelse eller etnisitet). Dette gjelder blant annet i arbeid med tjenester, kommunikasjon, vedtak og så videre. Det forventes derfor også at arbeidstakere har denne kompetansen, noe som gjelder særlig for yrkene som har daglig publikumskontakt. Det kan være helsesektoren, utdanningssektoren, justissektoren og andre sektorer med førstelinjetjenester. Det samme gjelder virksomheter som utstrakt publikumskontakt. Det framkommer i rapporten «*Erfaringer med hat-ytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen*»⁶³) at det stedet flest skeive opplever hatefulle ytringer foruten på internett, er på arbeid. Dette er en sterk indikasjon på at det trengs ekstra tiltak i arbeidslivet. Det er behov for å kartlegge kunnskap om og holdninger til kjønns- og seksualitetsmangfold i arbeidslivet. Dette er nødvendig for å utvikle konkrete tiltak som kan bidra til et likestilt arbeidsliv for skeive ansatte, ledere, men også til et likeverdig tilbud til klienter og kunder. Dette må gjøres i tett dialog med arbeidslivets parter som kan bidra med erfaringer og kompetanse fra ulike deler av arbeidslivet.

TILTAK 24

Kartlegge kunnskap om holdninger til kjønns- og seksualitetsmangfold i arbeidslivet

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å bistå ansvarlige aktører til å arbeide aktivt for likestilling som bidrar til et mer likestilt samfunn og arbeidsliv

Veiledning

Bufdir har utviklet veiledningsmaterieell om aktivitets- og redegjørelsesplikten (ARP) til arbeidsgivere og offentlige myndigheter. Veiledningen inkluderer grunnlagene seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika (skkk).

Bufdir skal være en pådriver for likestilling i alle sektorer innenfor offentlig virksomhet og skal være en rollemodell for offentlige myndigheter, både som arbeidsgiver og som myndighetsutøver.

Gjennom sitt sektorovergripende ansvar for veiledning av ARP vil Bufdir jobbe aktivt for at veiledningsmateriellet tas i bruk av offentlige myndigheter og arbeidsgivere i offentlige og

63 Hentet fra: <https://bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00004820>

EUROPARÅDETS LHBT-ANBEFALING

Europarådets lhbt-anbefaling til medlemsstatene (CM/ Rec(2010)5) om tiltak mot diskriminering på grunnlag av seksuell orientering eller kjønnsidentitet trådte i kraft i 2010. Anbefalingen var det første internasjonale, juridiske instrument på lhbt-området. Gjennom anbefalingen har medlemsstatene, inkludert Norge, forpliktet seg til å gjennomføre tiltak på en rekke samfunnsområder.

private virksomheter og i ulike sektorer. Bufdir vil videreutvikle veiledningsmateriellet på skkk-grunnlagene.

Kjønns- og seksualitetsmangfold i forsvarssektoren

Forsvarsdepartementet tar ansvar for at det skal utarbeides strategier for å øke kunnskapen om kjønns- og seksualitetsmangfold i forsvarssektoren.

TILTAK 25

Utarbeide strategier for å øke kunnskapen om kjønns- og seksualitetsmangfold i forsvarssektoren

Ansvarlig: Forsvarsdepartementet

Framdriftsplan: i løpet av handlingsplanperioden.

Formål: å få økt kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold i forsvarssektoren.

Vold og overgrep

Det er forsket lite på omfanget av vold mot lhbtq-personer i Norge. Rapporten «Seksuell orientering og levekår»⁶⁴ viser ingen statistisk signifikante forskjeller mellom voldsutsatthet hos lesbiske,

homofile og heterofile, men bifile kvinner rapporterer imidlertid om en noe høyere forekomst. Blant respondentene som rapporterte å ha vært utsatt for vold, oppga flest at de hadde blitt utsatt for vold fra en ukjent person. Forskning fra andre land tyder på at lhbtq-personer også er spesielt utsatt blant annet når det gjelder vold i nære relasjoner,⁶⁵ altså vold i parforhold, vold fra tidligere partner eller vold i familie. Også lhbtq-personer som bor på asylmottak, eller som deltar i introduksjonsprogrammet er utsatt for vold fra deltakere. De nordiske likestillingsministrene har under Finlands ordførerskap i Nordisk ministerråd i 2021 igangsatt et utredningsarbeid om vold og hatkriminalitet rettet mot skeive. Dette arbeidet vil foreligge i 2021/2022.

Rapporten «Lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner – en kunnskapsoversikt» (2013) konkluderer med at det er «behov for en omfangsstudie som kan gi bedre data om vold i nære relasjoner» blant skeive i Norge. Rapporten inneholder anbefalinger til hvordan omfangsstudien bør innrettes. Rapporten understreker også behovet for kvalitative studier.

En tidligere levekårsundersøkelse, «Seksuell orientering og levekår»⁶⁶ viser en liten overrepresentasjon av voldsutsatthet blant skeive, sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Særlig bifile kvinner

64 Anderssen og Malterud (2013).

65 Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (2020).

66 Anderssen og Malterud (2013).

LHBT-SENTERET

Regjeringen etablerte LHBT-senteret, et nasjonalt kunnskapssenter for seksuell orientering og kjønnsidentitet under Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir). Sentermodellen ble i 2018 faset ut, som resultat av at arbeidet med lhbt-tematikk i økende grad hadde blitt integrert med annet likestillingsarbeid Bufdir. Arbeidet på lhbtq-feltet har siden dette blitt organisert på samme måte som arbeidet knyttet til de øvrige diskrimineringsgrunnlagene.

er utsatt. Det er usikkert om denne overrepresentasjonen også gjelder vold i nære relasjoner.

Nyere, kvalitative studier av unge voldsutsatte i likekjønnede partnerskap tyder på at disse kan ha ekstra utfordringer med å fortelle om vold til sine nærmeste på grunn av heteronormativitet og homofobi. Dette kan resulterer i at de voldsutsatte føler seg som en byrde. En forsker trekker fram at fagfolk bør ha kunnskap om de unike utfordringene som seksuelle minoritetsungdommer utsettes for gjennom vold i nære relasjoner for å forhindre problemet og støtte de som opplever det.⁶⁷⁾

En nyere rapport, «*Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge*»⁶⁸⁾, ser på utsatthet for vold blant skeive med innvandrerbakgrunn. Vold eller trusler er omtrent like vanlig fra nære personer (inkludert partner, venner, familiemedlemmer og andre nærstående personer) som fra ukjente. Hovedanbefalingen er økt kompetanse om personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet i helsetjenesten. Rapporten anbefaler også en landsdekkende programsatsing for et trygt og inkluderende skolemiljø og mot mobbing og trakassering på grunn av kjønn, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og seksuell orientering.

Videre anbefaler rapporten at hjelpetilbudene som retter seg mot den generelle befolkningen må ha minoritetskompetanse.⁶⁹⁾ Hjelpetilbudene som retter seg mot ofre for seksuell og kjønnsbasert vold, må sørge for å ha gode tilbud også til menn, skeive og personer med innvandrerbakgrunn. Rapporten anbefaler også en undersøkelse av forekomsten av seksuelle overgrep blant ulike grupper skeive.

«*Alene og skeiv – En studie av livssituasjonen for skeive enslige mindreårige asylsøkere i omsorgs sentre og asylmottak*»⁷⁰⁾, peker på tilsvarende utfordringer knyttet til vold. I tillegg viser rapporten til viktigheten av kontroll med de enslige mindreårige asylsøkernes «uformelle hjelpere», og den anbefaler at ansatte må ha kunnskap og bevissthet rundt uformelle hjelpers mulige roller overfor enslige mindreårige. Dette viser at «nære relasjoner» for enkelte grupper kan være andre enn familie, partner eller tidligere partner.

67 Øverlien, C. (2020).

68 Eggebø, Stubberud, Karlstrøm (2018).

69 Øverlien, C. (2020).

70 Stubberud og Akin (2018).

2012

DISKRESJONSKRAV

Høyesterett ga medhold til en homofil iransk statsborgers søknad om opphold i Norge. Denne dommen fjernet kravet om diskresjon for skeive asylsøkere. Dommerne mente at asylsøkere ikke kunne sendes tilbake til et land hvor de følte seg tvunget til å skjule sin identitet. Høyesterett ga også beskjed til lagmannsretten om å endre måten de tolket norsk lov i lignende saker i framtiden.

2013

TRANS RIGHTS EUROPE & CENTRAL ASIA INDEX

TranGender Europe (TGEU) er en europeisk organisasjon for transpersoner som har utarbeidet et sett av indikatorer som gir en oversikt over transpersoners rettigheter i Europe og Sentral Asia («Trans Rights Europe & Central Asia Index»). Første gang indexen/kartet ble presentert var i 2013.

I samme rapport framkommer det at skeive flyktninger kan oppleve mobbing, trakassering og utfrysning i utdanningssituasjoner, som introduksjonsprogrammet. Mangelen på skeive eller et skeivt miljø i kommunene der de er bosatt, eller befinner seg i mottak, kan føre til isolasjon og ensomhet. Rapporten vektlegger også at noen av de skeive flyktningene gir slipp på de formelle rettighetene de har for å flytte i nærheten av skeive venner.

Rapporten «Lesbiske og homofile i Sápmi»⁷¹⁾ viser også til utfordringer med vold i nære relasjoner. En oversikt over relevant forskning på feltet kan man finne i «Skeive livsløp – en kvalitativ studie av levekår og sammensatte identiteter blant lhbtqi-personer i Norge».⁷²⁾

Med bakgrunn i omfangsundersøkelsen om vold i nære relasjoner, som hadde datainnsamling i 2013, vil Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) få i oppdrag å gjennomføre tilleggsundersøkelser av enkelte grupper vi mangler kunnskap om. Dette gjelder blant annet personer med innvandrerbakgrunn, lhbt-personer og personer med nedsatt funksjonsevne.⁷³⁾

Reform – Ressurssenter for menn har et pågående prosjekt, «Skeiv og voldsutsatt», som vil være relevant i det videre arbeidet mot vold og overgrep rettet mot lhbtqi-personer.

TryggEst

TryggEst er utviklet for å hjelpe kommunene til å ivareta de lovpålagte oppgavene med å forhindre, avdekke og håndtere vold og overgrep mot voksne mennesker som i liten eller ingen grad er i stand til å beskytte seg selv. TryggEst-modellen inneholder forslag til organisering av arbeidet mot vold og overgrep i en kommune samt flere verktøy som kan brukes i dette arbeidet.

Risikoutsatte voksne som skiller seg fra majoriteten med tanke på seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika, kan være ekstra utsatte for vold og overgrep fordi de kan være vant til å holde ting skjult og ha vansker med å stole på eller betro seg til andre. Det kan oppleves som vanskelig å fortelle om vold og overgrep av frykt for å miste sin anonymitet eller av frykt for å bli utsatt for negative holdninger til egen seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk.

71 Nuland og Grønningsæter (2009).

72 Eggebø, Stubberud, Anderssen (2019).

73 Tiltak nummer 7 i tidligere handlingsplan «Et liv uten vold – handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014–2017».

2013

LEVEKÅRSUNDERSØKELSE I 2013

Uni Helse og Allmenntilleggsundersøkningsenhet ved Universitetet i Bergen la fram en kartlegging av levekår for lesbiske, homofile og bifile (lhb-personer) i Norge, *Seksuell orientering og levekår*.

TILTAK 26

Styrke TryggEst slik at programmet kan etableres i flere kommuner

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: *løpende*

Formål: *å bidra til at flere kommuner kan ta i bruk TryggEst-programmet for å avdekke og følge opp personer som er særlig utsatt for vold*

Rettsvesen og politi

Politiets samfunnsoppdrag er å forebygge og bekjempe kriminalitet. Det er avgjørende at politiet er en åpen og inkluderende etat som har dialog og samarbeid med ulike grupper i befolkningen. Politiet har en viktig oppgave i å bidra til å skape trygghet og tillit. Politiet skal opptre og kommunisere rettferdig og respektfullt i alle situasjoner, overfor innbyggerne og samarbeidende aktører. Politiet må ha god kunnskap og kompetanse om mangfold og bygge gode relasjoner til alle deler av befolkningen.

Hatkriminalitet er straffbare handlinger som helt eller delvis har sin bakgrunn i andres hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, religion eller livssyn, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk eller nedsatt funksjonsevne.

En straffbar handling kategoriseres som hatkriminalitet i politiets register enten ved at det straffbare forholdet rammes av bestemmelser i straffeloven som er å betrakte som hatkriminalitet, det vil si straffeloven §§ 185 og 186, eller ved at anmeldelser som gjelder andre straffebestemmelser blir særskilt merket som hatkriminalitet ut fra antatt hatmotiv. I sistnevnte tilfelle vil straffeloven § 77 om skjerpene omstendigheter kunne komme til anvendelse.

Politiets egne tall viser at det i Norge i 2020 ble anmeldt 744 lovbrudd hvor det var registrert et hatmotiv. Etter en lang periode med kontinuerlig vekst i antall anmeldelser, registrerte politiet en nedgang på 2,2 prosent i 2020 sammenlignet med året før. Det kan være flere hatmotiv knyttet til det enkelte lovbrudd, og hvert enkelt motiv skal registreres i politiets system. Etter motiv for anmeldelsen var fordeling slik: etnisitet: 67 prosent, religion: 17 prosent, seksuell orientering: 12 prosent, nedsatt funksjonsevne: 24 prosent og antisemittisme: 2 prosent.

2014

DISKRIMINERINGSVERN

Lov om forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk trådte i kraft.

Politidirektoratet legger til grunn at økningen de senere årene først og fremst har sammenheng med økt kunnskap og økt bevissthet, både i befolkningen og i politiet. Dette medfører at flere saker anmeldes. Det kan heller ikke utelukkes at noe skyldes en reell økning i forekomsten av hatkriminalitet. Politiet mener imidlertid at det er betydelige mørketall. Det er behov for mer kunnskap om den faktiske forekomsten av hatkriminalitet.

Det er et mål for regjeringen at hatkriminalitet får nødvendig prioritet i alle politidistrikter på linje med annen alvorlig, integritetskrenkende kriminalitet. Riksadvokaten har i sitt skriv om mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen gjennom flere år oppført hatkriminalitet som en type lovbrudd med sentral prioritering for iverksettelse og gjennomføring av etterforskning.⁷⁴⁾ Politiets innsats, kompetanse og oppmerksomhet mot hatkriminalitet er styrket de senere årene. Politidistriktene har gjennomført kompetansehevede tiltak for å øke kunnskaps- og kompetansenivået. Politidirektoratet utarbeidet i 2018 en veileder for registrering av saker vedrørende hatkriminalitet.

I 2021 etablerer regjeringen et nasjonalt kompetansemiljø innenfor hatkriminalitet som skal være til støtte for alle politidistrikter. Oslo politidistrikt er gitt et nasjonalt ansvar for å bygge opp miljøet.

Utvikling av et kompetansemiljø vil være et viktig bidrag i å styrke politiets nasjonale arbeid med forebygging og bekjempelse av hatkriminalitet, herunder på lhbtqi-feltet. Politidirektoratet har samarbeidet med Rosa Kompetanse om Pride og kompetanseheving i politidistriktene og har god erfaring med dette. Politidirektoratet er representert i Rosa kompetanses styringsgruppe.

Politiet deltar i Oslo Pride hvert år gjennom en stand i Pride Park og deltakelse i paradene. Flere politidistrikter deltar i tilsvarende markeringer rundt om i landet. Politiets deltakelse er en viktig del av arbeidet med mangfold og tillitsbasert dialog.

Kartlegging av befolkningens utsatthet og frykt for hatkriminalitet

Justis- og beredskapsdepartementet vil kartlegge befolkningens utsatthet og frykt for kriminalitet. Undersøkelsen skal gi et mer realistisk bilde av den faktiske kriminaliteten i samfunnet. Undersøkelsen vil bygge på et representativt utvalg og skal dekke et bredt spekter av lovbrudd. Den skal ha en egen del om utsatthet og frykt for hatkriminalitet og hatytringer, herunder hos lhbtqi-personer.

74 Hentet fra: <https://www.riksadvokaten.no/document/riksadvokatens-mal-og-prioriteringer-for-2021/>

2014

SÁPMI PRIDE

Sápmi Pride ble arrangert for første gang i Kiruna. I 2015 arrangerte Karasjok Sápmi Pride, som første norske vertsby.

2015

EU FREMMER LHBTI

EU lanserer en liste over tiltak for å fremme likestilling for lhbt-personer.

TILTAK 27

Kartlegging av befolkningens utsatthet og frykt for hatkriminalitet

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet

Framdriftsplan: Igangsatt - ferdigstilles i 2022

Formål: å avdekke et realistisk bilde av den faktiske kriminaliteten i samfunnet

Barn og unge og oppvekst

Det er behov for mer kunnskap om livssituasjonen til skeive barn og unge som bryter med normer for kjønn og seksualitet, og hvilke utfordringer de møter. Det kan være utfordringer de møter i egen familie, på skolen og i fritidsaktiviteter.

Kunnskapen vi har i dag viser at barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet er dårligere stilt enn andre barn på flere, viktige områder. Unge som bryter med normer for kjønn og seksualitet, og som lever i en utfordrende familie-situasjon, kan falle utenfor i ung alder. Dette kan også påvirke deres levekår og livskvalitet negativt videre i livet og kan blant annet få betydning for boligsituasjonen. Noen av utfordringene som unge møter, belyses i en rapport utarbeidet av Røde Kors i 2020 om unge med bostedsutfordringer: «De får ikke en sjanse».⁷⁵⁾ Rapporten tar for

seg en bredt sammensatt gruppe av unge i Oslo og Trondheim, inkludert skeive, med ulike typer bostedsutfordringer, og viser at bostedsutfordringer kan ramme i alle samfunnslag.

Noen barn og unge med innvandrerbakgrunn som bryter med familiens normer for kjønn og seksualitet, kan være i risiko for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Det kan handle om ulike former for frihetsberøvelse, ufrivillige utenlandsopphold og tvangsekteskap. Informasjon fra offentlige myndigheter gjennom *ung.no* skal rette seg mot barn og unge i befolkningen og motvirke tabuer og forebygge diskriminering. Informasjon om kjønns- og seksualitetsmangfold er særlig viktig for barn og unge som er i en fase av livet hvor de utvikler seg og sin egen identitet.

⁷⁵ Røde Kors (2020).

Foto: Johnér

TILTAK 28

Ivareta informasjonsformidling om seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika til barn og unge i Norge gjennom nettressursen ung.no

Ansvarlig: Barne- og familiedepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet

Framdriftsplan: løpende – ut planperioden

Formål: å bidra til å normalisere kjønns- og seksualitetsmangfold gjennom kvalitetssikret informasjon på ung.no

TILTAK 29

Utvikle kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold og skeives deltakelse i idretten

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart 2022 – i løpet av planperioden

Formål: å få mer kunnskap om utfordringer skeive møter når de deltar i idrett

Fritidsaktiviteter for barn og unge

Forskningen fra Ungdata-prosjektet viser at det er sosiale forskjeller i deltakelse i organisert idrett. Barn og ungdom som vokser opp i familier med høy inntekt og utdanning deltar i større grad i organisert idrett enn barn og ungdom som vokser opp i familier med få sosioøkonomiske ressurser. Når det gjelder deltakelse i fritidsaktiviteter og organisasjonsliv viser funn fra den siste levekårsundersøkelsen at transpersoner deltar i stor grad i religiøse grupper. Homofile menn deltar mindre i idrett sammenlignet med andre skeive og nærmere 1 av 3 er medlem av skeive organisasjoner, med høyest andel blant binære transpersoner.⁷⁶⁾

⁷⁶ Anderssen, N., Eggebø, H., Stubberud, E. og Holmelid, Ø., (2021).

SKEIVT ARKIV

Skeivt arkiv, det norske arkivet og kunnskapscenteret for skeiv historie, åpnet 15. april ved Universitetsbiblioteket i Bergen.

Kvoten for overføringsflyktninger og lhbtqi-personer

Regjeringen har besluttet at lhbtqi-personer skal prioriteres ved uttak av overføringsflyktninger, jf. Justis- og beredskapsdepartementets rundskriv G-15/2020 Retningslinjer for arbeidet med overføringsflyktninger jf. utlendingsloven § 35.

Overføringsflyktninger er personer som vanligvis er anerkjent som flyktninger hos FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR), men som ikke kan tilbys en varig løsning i det landet de befinner seg, og som derfor presenteres for overføring til et tredje land. Norges tilbud om gjenbosetting av flyktninger er et uttrykk for vilje til solidarisk å bidra til å løse situasjonen til flyktninger som lever under utrygge eller svært vanskelige forhold der de er. Norge har stor frihet med hensyn til valg av omfang og utforming av dette arbeidet. Etter utlendingsloven § 35 skal Utlendingsdirektoratet (UDI) fatte vedtak om overføring av flyktninger etter de retningslinjer som er fastsatt av overordnet myndighet. I praksis har søknader for lhbtqi-personer blitt prioritert av UDI når slike søknader har blitt mottatt. I de reviderte retningslinjene som trådte i kraft 1. juli 2020 ble det presisert at lhbtqi-personer er en prioritert gruppe (jf. G-15/20). Flyktninger med lhbtqi-bakgrunn inngår som en av flere prioriterte grupper i Norges gjenbosettingsarbeid.

Lhbtqi-personer er svært utsatte i mange land, det være seg opprinnelsesland eller naboland de flykter til, såkalte vertsland. I rundt 69 land er homofili kriminelt iht. nasjonalt regelverk. Landene har ulike grader av straffettslige reaksjoner i den sammenheng. Dette kan eksempelvis være kortere eller lengre fengselsstraffer, mens 12 land kan idømme dødsstraff (hvorvidt dødsstraff faktisk gjennomføres varierer). I mange opprinnelses- og vertsland har myndighetene ikke kapasitet eller vilje til å beskytte seksuelle minoriteter mot overgrep og trakassering som lhbtqi-personer utsettes for.

Myndighetsetater/-personer kan selv være utøvere av slik vold og trakassering. Totalt sett er dette forhold som kan innebære at vilkårene for å få flyktningstatus er oppfylt, jf. FNs flyktningkonvensjon fra 1951 og den norske utlendingsloven. Flyktninger med lhbtqi-bakgrunn er gjerne svært utsatte i ulike vertsland, både fordi de er utlendinger og fordi de tilhører en seksuell minoritet. Mange utsettes for kriminalitet, overgrep, trakassering og diskriminering, og de har generelt mangel på vern mot å utsettes for slike forhold. Dette gir et stort behov for overføring til et nytt land der de kan få sine grunnleggende menneskerettigheter ivare tatt.

2016

Lov om endring av juridisk kjønn

Utover på 2010-tallet økte oppmerksomheten om mangfoldet innad i den skeive befolkningen. Fokuset på utfordringene transpersoner, ikke-binære og personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling møter, økte.

Lov om endring av juridisk kjønn ble vedtatt i Stortinget i 6. juni 2016. Loven gir personer som opplever å tilhøre et annet kjønn enn det de er oppført med i Folkeregisteret, rett til å endre kjønn uten krav til diagnose eller medisinsk behandling.

2016

HANDLINGSPLAN

Regjeringen la fram Norges andre handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, *Trygghet, mangfold, åpenhet*.

2016

FN-EKSPERT

FN utnevnte for første gang en uavhengig ekspert på lhbt-feltet.

Bosetting

Personer med en annen seksuell orientering, en annen kjønnsidentitet, et annet kjønnsuttrykk eller andre kjønnskarakteristika som søker asyl, kan være spesielt sårbare for fysisk og psykisk vold og seksuelle overgrep, både på asylmottak og i resten av samfunnet. Majoriteten av flyktninger som får opphold i Norge, blir bosatt med offentlig hjelp. Med mindre flyktninger selvboettes, er det Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) som fordeler flyktninger i dialog med kommunene. Å bli bosatt i en kommune med skeive nettverk kan motvirke ensomhet og bidra til positiv livskvalitet og mulighet for bedre integrering. Tiltaket kan sees i sammenheng med at regjeringen har besluttet at lhbtq-personer skal prioriteres ved uttak av overføringsflyktninger, jf. Justis- og beredskapsdepartementets rundskriv G-15/2020.

TILTAK 30

Ta hensyn til særlige utfordringer for lhbtq-flyktninger ved bosetting

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Framtidsplan: løpende

Formål: *Lhbtq-flyktninger, herunder skeive overføringsflyktninger, skal kunne boettes på steder hvor det er skeive nettverk dersom de ønsker det. Dette er et tiltak for å motvirke ensomhet og andre former for sårbarhet*

Mangfold i kunst og kultur

Meld. St. 8 (2018–2019) *Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida*, understreker regjeringen at kunst og kultur er bærebjelker for demokratiet og at det fremmer toleranse i samfunnet. Et krafttak for mangfold er en av hovedprioriteringene i Kulturdepartementets budsjett for 2021 (Prop. 1 S (2020–2021)).

Det er en bred forståelse av mangfold som ligger til grunn for krafttaket for mangfold. Målet er at alle skal oppleve kunst- og kulturlivet, frivilligheten og idretten som inkluderende, mangfoldig og representativt. Alle skal ha like muligheter til å delta uavhengig av for eksempel kjønn, etnisitet, religion, seksuell orientering, funksjonsevne og/eller sosial og økonomisk bakgrunn og bosted.

Offentlig finansierte institusjoner på kulturområdet tilbyr offentlige rom og arenaer for hele befolkningen i Norge. Disse danner en viktig og grunnleggende, nasjonal infrastruktur for frie ytringer. Slike rom og arenaer åpner for fellesskap og samhold for alle. Et sterkt kulturliv er en forutsetning for inkluderende samfunnsarenaer der demokrati, ytringsfrihet, dannelse og meningsdannelse vokser. For å ivareta og beholde sin posisjon som en demokratisk arena, må tilbudet av kunst og kultur ha relevans for og representere hele befolkningen.

Foto: Gettyimages

Gjennom et variert tilbud av kunst og kultur når offentlige finansierte institusjoner et stort og nytt publikum i alle deler av landet. Det er ønskelig at historiene som fortelles, og at tilbudet som gis på ulike arenaer for kunst og kultur, speiler det brede mangfoldet i befolkningen – både blant publikum og aktørene. Det innebærer at det åpnes for mangfold og bred representativitet og at alle som arbeider med å tilby kunst og kultur, er trygge på at det er like muligheter og rettigheter uavhengig av kjønn, alder, etnisitet, religion, seksuell orientering, funksjonsevne og/eller kulturell, sosial og økonomisk bakgrunn og bosted.

TILTAK 31

Mangfoldskompetanse ved oppnevning av statens styrerepresentanter i kulturinstitusjoner

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å bidra til representasjon i kulturinstitusjoner som speiler befolkningssammensetningen

Skeivt kulturår 2022

Skeivt kulturår 2022 markerer 50-årsjubileet for avkriminaliseringen av homofil praksis. Alt i 2019 startet Nasjonalmuseet, Nasjonalbiblioteket og Skeivt arkiv et samarbeid for å skape utstillinger, arrangementer, kunnskapsbygging og kunnskapsformidling til feiringen. Målet er å bidra til å formidle og diskutere skeiv kunst, kultur og historie over hele Norge i 2022. Også Norges museumsforbund arbeider for å fremme markeringen av Skeivt kulturår 2022⁷⁷). Flere institusjoner har koplet seg på, blant annet en rekke museer over hele landet. Kulturdepartementet vil bidra til å styrke formidlingen av skeiv historie og kultur gjennom Skeivt kulturår 2022.

TILTAK 32

Styrke formidlingen av skeiv historie og kultur gjennom Skeivt kulturår 2022

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart 2021 – avslutning 2022

Formål: å styrke formidlingen av skeiv historie og kultur i samarbeid med blant annet Skeivt arkiv

⁷⁷ Hentet fra: museumsforbundet.no.

Mangfold i kunst og kultur

Arkivverket – bevaringsplan for privatarkiv fastsatt oktober 2020

Arkivverkets bevaringsplan for privatarkiv er kriteriene for Arkivverkets bevaring blant annet at arkivene skal være landsdekkende, si noe vesentlig om sosial, politisk eller kulturell utvikling av Norge eller si noe om utviklingen av norsk identitet, kultur og mangfold.

Skeivt arkiv ved Universitetsbiblioteket i Bergen tar vare på, dokumenterer og formidler skeiv historie.

Det er etablert et nettverk av fylkesinstitusjoner som har regionalt ansvar for koordinering av arbeid med privatarkiver. I 2019 ble Nasjonalbiblioteket, Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, Misjons- og diakoniarkivet, Skeivt arkiv, Norsk Sjømatarkiv og Norsk bergindustriarkiv med i nettverket.

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB) – kjønn og seksualitetsmangfold i samlingsutvikling og formidlingsvirksomhet

NLB låner ut litteratur i tilrettelagte formater til personer som på grunn av en funksjonsnedsettelse har vansker med å lese visuell tekst. NLB legger vekt på å ha en samling preget av kvalitet, allsidighet og aktualitet, i tråd med formålsparafrasen i folkebibliotekloven. Dette omfatter blant annet litteratur som tematiserer kjønn og kjønnsidentitet. Perspektiver på mangfold og likestilling gjenspeiles også i formidlingsarbeidet.

Språkrådets rådgivning om kjønnsnøytrale titler på yrker, embeter og organer

Blant oppgavene til Språkrådet er å gi råd om språk og språkbruk, både til offentlig og privat sektor og det allmenne publikum. Blant annet tilbyr Språkrådet systematisk rådgivning om

kjønnsnøytrale titler på yrker, embeter og organer og råd om bruk av sensitive ord. I det pågående arbeidet med revisjon av Nynorskordboka og Bokmålsordboka sikrer Språkrådet og Universitetet i Bergen at ordbøkene skal gjenspeile mangfoldet i befolkningen.

Kunst i offentlige rom (KORO) undersøker utfordringer når det gjelder mangfold og likestilling

Høsten 2020 nedsatte Kunst i offentlige rom (KORO) en intern gruppe med spesielt ansvar for å løfte fram kunnskap om utfordringer når det gjelder mangfold og likestilling. På det visuelle kunstfeltet har det lenge vært en interesse for kjønnslikestilling.

Regionale tiltak for mangfold – Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR), mangfold i formidlingsarbeidet.

NDR arbeider aktivt med mangfold i formidlingsarbeidet. I 2020 var planen å ferdigstille en formidlingsplan som også skal styrke mangfoldsperspektivet i formidlingen. Blant temaer som vil inngå, er markeringen av at det er 60 år siden Norge fikk sin første kvinnelige prest (2021), og markering av at det er 50 år siden loven som forbød sex mellom menn, ble opphevet (2022).

Randsfjordmuseet og Valdresmusea – synliggjøring og implementering av handlingsplan for skeive bygder.

Både Randsfjordmuseet og Valdresmusea jobber godt og strategisk med satsingsområdene mangfold og inkludering. Begge museer arbeider aktivt for synliggjøring og implementering av handlingsplan for skeive bygder og dokumentasjon av homo-historie i Norge (i samarbeid med Skeivt arkiv).

Love who
you are

Konverterings- terapi

Behandlingslignende handlinger som har til formål å få en annen person til å endre eller fornekte (ev. undertrykke) sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet, kan betegnes som konverterings-terapi. Dette kan representere en form for negativ sosial kontroll og en alvorlig krenkelse av menneskers identitet, integritet og menneskeverd. Barn og unge som bryter med normer for kjønn og seksualitet, kan være særlig sårbare i møte med praksis som forsøker å endre hvem de er.

VARIASJON I KROPPSLIG KJØNNsutvikling

Bufdir arrangerte sammen med Helsedirektoratet og Likestillings- og diskrimineringsombudet Norges første symposium om variasjon i kroppslig kjønnsutvikling.

Innledning

Behandlingslignende handlinger som har til formål å få en annen til å endre eller fornekte (ev. undertrykke) sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet kan betegnes som konverteringsterapi. Dette kan representere en form for negativ sosial kontroll og en alvorlig krenkelse av menneskers identitet, integritet og menneskeverd. Barn og unge som bryter med normer for kjønn og seksualitet kan være særlig sårbare i møte med praksis som forsøker å endre hvem de er.

Det finnes lite forskningsbasert kunnskap om omfanget av konverteringsterapi i Norge. Kunnskapen vi har om denne praksisen i norsk sammenheng er derfor primært basert på brukerkunnskap fra lhbtq-organisasjoner og enkeltpersoner. Selv om den forskningsbaserte kunnskapen om konverteringsterapi i Norge er begrenset, er det gjort vitenskapelige studier i USA, Storbritannia og Canada som det er relevant å støtte seg på. I tillegg har den britiske regjeringen nylig publisert en rapport om temaet som kan ha overføringsverdi til Norge.

Høsten 2020 gjennomførte Bufdir en mindre kartlegging av 13 aktører sin kjennskap til konverteringsterapi i Norge.⁷⁸⁾ Kartleggingen er ingen vitenskapelig undersøkelse, og funnene må derfor tolkes med forsiktighet. Resultatene gir likevel en indikasjon på at konverteringsterapi forekommer i Norge, også rettet mot barn.

Forskning og undersøkelser fra andre land viser at lhbtq-personer som har gjennomgått konverteringsterapi har større risiko for angst, depresjon, selvmordstanker og selvmordsforsøk. FNs uavhengige ekspert på beskyttelse mot vold og diskriminering basert på seksuell orientering og kjønnsidentitet la 1. mai 2020 fram en rapport om konverteringsterapi til FNs menneskerettsråd. Rapporten bygger blant annet på forskning, rapporter fra frivillige organisasjoner og vitnemål fra enkeltpersoner og bekrefter skadevirkninger av konverteringsterapi. I tillegg nevnes tap av selvrespekt, selvhat, skam, skyld, angst, seksuell dysfunksjon, post-traumatisk stress og psykiske lidelser som mulige skadevirkninger av konverteringsterapi.

De senere årene har konverteringsterapi blitt satt på dagsordenen internasjonalt. FNs uavhengige ekspert har anbefalt statene å forby slik praksis. Det har også EU-parlamentet og FNs høykommisær for menneskerettigheter gjort. I Europa har Malta og Tyskland vedtatt egne lover som regulerer konverteringsterapi. Også i andre europeiske land er det satt i gang utredninger, blant annet har Storbritannia igangsatt et juridisk utredningsarbeid. Sverige satte i 2020 i gang en kartlegging av konverteringsterapi rettet mot unge lhbtq-personer.

78 Aktørene som ble invitert til å delta i undersøkelsen er de samme som deltok på den åpne høringen om blant annet konverteringsterapi i Stortingets familie- og kulturkomité 5. november 2019. Aktørene som deltok i undersøkelsen er Stiftelsen MorFarBarn, Skeivt kristent nettverk, Seksualpolitisk nettverk for ungdom (SNU), Skeiv Verden, Helseutvalget, FRI, Sex og samfunn, Skeiv verden, Helsestasjon for kjønn og seksualitet i Oslo kommune, Salam Norge, Til Helhet, Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens og Skeiv Ungdom.

2017

NY VIGSELSLITURGI

Kirkemøtet vedtok en ny vigselssliturgi for homofile.

2017

BARENTS PRIDE

Barents Pride ble arrangert for første gang – Barents Pride er en samling av norske og russiske aktivister på tvers av landegrensene.

Juridisk utredning om konverteringsterapi

Kulturdepartementet igangsatte i 2020 et utredningsarbeid om konverteringsterapi og koordinerer en interdepartemental arbeidsgruppe bestående av Kulturdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. Gruppens mandat er å utrede spørsmål knyttet til en eventuell lovregulering av konverteringsterapi. Målet med utredningen er å vurdere behovet for lovendringer for å forhindre denne type praksis. Hvem det eventuelt er behov for å verne og hvilke handlinger det eventuelt er behov for å regulere, står sentralt i utredningen. I tillegg skal arbeidsgruppen vurdere i hvilken utstrekning gjeldende lovgivning, herunder straffeloven, helselovgivningen og likestillings- og diskrimineringsloven, allerede forbyr handlinger knyttet til konverteringsterapi. Bufdir har bistått Kulturdepartementet i utredningsarbeidet med oversikter over regulering av konverteringsterapi i andre land, internasjonale anbefalinger og eksisterende forskning og kunnskap om konverteringsterapi.

TILTAK 33

Utredning om konverteringsterapi

Ansvarlig: Kulturdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet

Framdriftsplan: oppstart våren 2020
– avsluttes i 2021

Formål: å få et godt grunnlag for en eventuell beslutning om regulering av konverteringsterapi.

Kunnskapsutvikling og forskning

Det finnes lite forskningsbasert kunnskap om konverteringsterapi i Norge og rettet mot personer som bor i Norge. En kartlegging blant organisasjoner som deltok i høringen til familie- og kulturkomiteen i 2019 om blant annet konverteringsterapi, viser at flere av organisasjonene er kjent med at blant annet fysisk og psykisk vold har blitt praktisert med formål å endre noens seksuelle orientering eller kjønnsidentitet.

TILTAK 34

Utvikle kunnskap om konverteringsterapi i Norge

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart i 2021/2022
– i handlingsplanperioden

Formål: å få et kunnskapsgrunnlag om den norske konteksten for utvikling av statlige tiltak

Videreføre internasjonalt lederskap

Norge har vært en pådriver internasjonalt for at universelle menneskerettigheter skal ivaretas for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter og vil videreføre internasjonalt lederskap, også gjennom det nordiske likestillingssamarbeidet. Innsats for å bekjempe fattigdom og nå FNs bærekraftsmål inkluderer et lhbtqi-perspektiv. Norge støtter lokal og regional innsats for beskyttelse av menneskerettigheter for lhbtqi-personer gjennom partnerskap med norske og internasjonale organisasjoner. Gjennom EØS-midlene støtter Norge sivilsamfunnsorganisasjoner som står i spissen for rettigheter og inkludering for lhbtqi-personer i Europa.

2017

FELLES LIKESTILLINGS- OG DISKRIMINERINGSLOV

Stortinget vedtok en ny, helhetlig likestillings- og diskrimineringslov som trådte i kraft 1. januar 2018. Loven gir vern mot sammensatt diskriminering og styrker vernet mot kjønnsdiskriminering samt tydeliggjør vernet mot kjønnsbasert vold.

Innledning

Norge er et av landene i verden hvor personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet, i stor grad møtes med aksept. Også internasjonalt har utviklingen de senere årene gått i retning av økt sosial aksept og juridisk anerkjennelse av lhbtqi-personer. Samtidig er det store forskjeller mellom land i graden av inkludering av lhbtqi-personer. Norge har vært en pådriver internasjonalt for at universelle menneskerettigheter skal ivaretas for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter.

Seksuelle handlinger mellom personer av samme kjønn er fortsatt straffbart i 69 land. En rekke land har også lovbestemmelser som forbyr eller begrenser positiv omtale av likekjønnede relasjoner, eller forbyr organisasjoner som jobber med å fremme rettigheter for lhbtqi-personer. Det innebærer at menneskerettighetsforvarere og andre som fremmer rettigheter for lhbtqi-personer, kan straffeforfølges. Negative holdninger og hets mot lhbtqi-personer er utbredt. I mange land er situasjonen blitt mer utfordrende blant annet som følge av økt konservativ mobilisering mot likestilling og moderne forståelser av kjønn og kjønnsidentitet og som følge av at hatefulle ytringer på nettsamfunn ofte rammer lhbtqi-personer. I tillegg fører innskrenkninger i ytringsfriheten, organisasjonsfriheten og andre rettigheter som er avgjørende for et aktivt sivilsamfunn, til at handlingsrommet for å fremme og

forsvare rettigheter for lhbtqi-personer i mange land blir mindre.

Arbeidet for anerkjennelse og likebehandling av lhbtqi-personer er utfordrende, både innenfor FN og andre internasjonale organisasjoner og på landnivå. Norge deltar i en tverrregional gruppe av land som samarbeider med FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) og sivilsamfunnet for å sette diskriminering og overgrep basert på grunnlag av seksuell orientering og kjønnsidentitet på dagsordenen i FN. Målet er å sikre beskyttelse og ivaretagelse av menneskerettighetene for alle. I 2016 gjorde FNs menneskerettighetsråd et historisk vedtak om å opprette et nytt mandat for en uavhengig ekspert på beskyttelse mot vold og diskriminering basert på seksuell orientering og kjønnsidentitet. Mandatet spiller en viktig rolle i å dokumentere aktuelle utfordringer på landnivå og gir anbefalinger til FN og FNs medlemsland. Den uavhengige eksperten har kommet med en rekke anbefalinger til medlemslandene i forbindelse med covid-19 pandemien, som har rammet lhbtqi-personer særlig hardt.

Et viktig prinsipp i arbeidet med FNs bærekraftsagenda og kampen mot fattigdom er at ingen skal utelates. Inkludering av de mest sårbare og marginaliserte gruppene er dermed en prioritet for FN i arbeidet for menneskerettigheter, utvikling, fred og sikkerhet. FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) er en viktig pådriver for at lhbtqi-perspektivet skal ivaretas i hele

FN-systemet. Gjennom Free & Equal-kampanjen jobber OHCHR også på landnivå for å bekjempe diskriminering av lhbtqi-personer i lovgivning og praksis. Norge jobber langsiktig for å fremme menneskerettigheter og likestilling for lhbtqi-personer i utenriks- og utviklingspolitikken. Flere av Norges multilaterale partnere har økt sin innsats lhbtqi-personers rettigheter. For å sikre at norsk utviklingsbistand ivaretar lhbtqi-personers rettigheter og behov, vil regjeringen se på hvordan Norge kan bidra til en mer systematisk tilnærming til inkludering av lhbtqi-spørsmål i relevante og utvalgte multilaterale organisasjoner.

Europarådet besitter det første internasjonale instrumentet for bekjempelse av diskriminering på grunnlag av seksuell orientering og kjønnsidentitet. Ministerkomiteen, der medlemslandene sitter, følger opp anbefalingen i sine møter. I 2020 ble det også opprettet en mellomstatlig styringskomite for anti-diskriminering, mangfold og inkludering (CDADI), som følger medlemsstatenes arbeid med anbefalingen. Europarådets parlamentarikerforsamling (PACE), menneskerettskommissæren og Den europeiske kommisjonen mot rasisme og intoleranse (ECRI) bidrar med kompetanse i lhbti-arbeidet. Menneskerettskommissærens adgang til å intervensere i diskrimineringssaker for Den europeiske menneskerettsdomstolen som tredjepart er betydningsfull.

Menneskerettigheter og likestilling for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter

Norge jobber for å fremme rettigheter og likestilling for lhbtqi-personer gjennom FNs generalforsamling og FNs Menneskerettighetsråd, inkludert ved å holde innlegg og delta i resolusjonsforhandlinger. Norge vil i menneskerettighetsrådet ta til orde for avkriminalisering av seksuelle handlinger mellom personer av samme kjønn i de landsituasjonene hvor spørsmålet er relevant. Utenriksdepartementet deltar i landgjennomganger i Universal Periodic Review i menneskerettighetsrådet og gir anbefalinger til andre land om å ivareta rettigheter for lhbtqi-personer. Norge støtter også opp om arbeidet til FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) og FNs uavhengige ekspert på seksuell orientering og kjønnsidentitet. Norge bygger nye partnerskap innenfor arbeidet i FN og andre multilaterale organisasjoner og nettverk basert på verdifelleskap og interesse for lhbtqi-spørsmål. Norge følger opp Europarådets anbefaling for å bekjempe diskriminering av LHBTI-personer gjennom å sette dette på agendaen i ministerkomiteen og å ivareta dialogen med sivilsamfunnet.

Kulturdepartementet koordinerer Norges deltakelse i Europarådets nyopprettede komité for ikke-diskriminering (CDADI), deltar i EUs høynivå-gruppe for likestilling og i en nyopprettet ekspertgruppe knyttet til lhbtqi-saker.

2018

BYGDEPRIDE

Bygdepride i Ørsta/Volda ble arrangert for første gang.

2018

KJØNNSKONGRUENS DEPATOLOGISERES

Transseksualisme og andre diagnoser knyttet til kjønnsidentitet fjernes fra Verdens helseorganisasjons (WHO) diagnosesystem. I den nye versjonen av systemet, ICD-11, er disse diagnosene fjernet fra kapittelet «Mentale lidelser» og flyttet til kapittelet «Seksuell helse». Diagnosene har også blitt omformulert til å hete kjønnsinkongruens.

Kulturdepartementet koordinerer også Norges deltakelse i den ny opprettede OECD-gruppe «Working Party on Gender Mainstreaming and Governance» som behandler blant annet temaer som interseksjonalitet og datainnsamling om vold og lhbtqi-personer.

vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO) og FNs befolkningsfond (UNFPA). Departementet vil også bidra til at hensynet til lhbtqi-perspektivet ivaretas i utarbeidelsen av relevante handlingsplaner og strategier for menneskerettigheter og inkluderende utvikling.

TILTAK 35

Fremme menneskerettigheter og likestilling for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter internasjonalt

Ansvarlig: Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Kulturdepartementet,

Framdriftsplan: løpende i handlingsplanperioden

Formål: å bidra til å fremme rettigheter og likestilling for lhbtqi-personer i FN og FNs medlemsland og i Europarådet og i Europarådets medlemsland

Innsats for å bekjempe fattigdom og nå FNs bærekraftsmål

Utenriksdepartementet deltar på årlige og bilaterale møter med FN-organisasjoner, Verdensbanken og globale fond og er en pådriver for en mer systematisk tilnærming til inkludering av lhbtqi-perspektivet i disse organisasjonenes virksomhet når det er relevant. Utenriksdepartementet vil videreføre støtte til helhetlig seksualitetsundervisning gjennom FNs organisasjon for utdanning,

TILTAK 36

Inkludere lhbtqi-personer i innsats for å bekjempe fattigdom og nå FNs bærekraftsmål

Ansvarlig: Utenriksdepartementet og Kulturdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å sikre at menneskerettighetene ligger til grunn i arbeidet med FNs bærekraftsmål, og at prinsippet om at ingen skal utelates også inkluderer lhbtqi-personer

Støtte til sivilsamfunnet

Sivilsamfunnet spiller en svært viktig rolle i arbeidet med å forsvare og beskytte lhbtqi-personers rettigheter. Utenriksdepartementet støtter lokal og regional innsats for beskyttelse av og menneskerettigheter for lhbtqi-personer gjennom partnerskap med norske og internasjonale organisasjoner. Utenriksdepartementet vil vurdere en egen utlysning gjennom Norads støtte til sivilsamfunnsorganisasjoner på lhbtqi-feltet.

Kulturdepartementet støtter nasjonale frivillige organisasjoner som jobber internasjonalt, og har de siste to årene bidratt med støtte til europeiske paraplyorganisasjoner.

TILTAK 37

Støtte sivilsamfunnsorganisasjoner og menneskerettighetsforvareres arbeid for å fremme rettigheter og likestilling for seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter

Ansvarlig: Utenriksdepartementet og Kulturdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å styrke internasjonal og regional nettverksbygging og støtte opp om lokale endringsaktører og initiativer

Eksempel fra inneværende EØS-finansieringsperiode:

ACF Bulgaria: National LGBTI Legal Program.

Ungdomsorganisasjonen «Deystvie» («Action») støttes med 110 820 euro (om lag 1,2 millioner kroner) til gjennomføring av prosjektet «National LGBTI Legal Program» i Bulgaria. Homofobi, transfobi, hatprat og hatkriminalitet er på frammarsj. Prosjektet etablerer et rettshjelpstilbud i fem større byer, inkludert hovedstaden

Sofia. Lhbt-personer vil med dette få direkte tilgang på kompetent og relevant juridisk hjelp. Overgrepssaker som føres for retten vil synliggjøres i offisiell nasjonal statistikk og rapportering, noe som i sin tur kan føre til lovendringer og bedre livssituasjonen for lhbt-personer i Bulgaria. Tiltaket tar sikte på å tilgodese frivillige organisasjoner (40 direkte og inntil 200 indirekte), advokater (fem direkte, indirekte 100), samt lhbt-personer med direkte bistand til 300 og indirekte 5000.

Eksempel fra forrige EØS-finansieringsperiode:

Det polske frivillige prosjektet «Emergency Intervention Shelter for LGBT Community» i regi av lhbt-organisasjonen Lambda Warszawa Association ble støttet av EØS-midlene med 82 619 euro. Formålet var å gi lhbt personer et midlertidig bo-tilbud der de ikke møtes med fordommer og diskriminering fra ansatte eller øvrige brukere. Krisesenteret ble opprettet med 12 overnattingsplasser og tilgodeså totalt 49 brukere med praktisk og psykologisk rådgivning og veiledning. Målgruppen var LHBT personer utsatt for overgrep og diskriminering. Majoriteten (40 personer) identifiserte seg som menn, og aldersspennet var 18–51 år.

2019

OII EUROPE GOOD PRACTICE MAP

OII Europe, den internasjonale organisasjonen for intersex personer, avdeling Europa, lanserte første gang et kart over viktige erfaringer innen politikktutvikling («Good Practice Map») i 2019 og har siden den gang gitt ut årlige oppdateringer.

2019

OECDs 9. RAPPORT OM SOSIALE INDIKATORER
OECD-rapporten *Society at a Glance* inkluderte for første gang et eget kapittel om lhbt-personer.

EØS-midlene

Gjennom EØS-midlene støtter Utenriksdepartementet sivilsamfunnsorganisasjoner som står i spissen for rettigheter og inkludering for lhbtq-personer i Europa. I forrige periode med EØS-midler (2009–2014) finansierte Norge lhbtq-prosjekter i 16 mottakerland. I inneværende finansieringsperiode utgjør den samlede støtten til sivilsamfunnet nærmere 210 millioner euro, og lhbtq-organisasjoner er blant målgruppene. Utenriksdepartementet viderefører satsingen på lhbtq under sivilsamfunnsfondene i inneværende EØS-finansieringsperiode (2014–2021). Utenriksdepartementet vil prioritere videreføring av innsatsen for lhbtq-personer i en eventuell ny finansieringsperiode med EØS-midler.

TILTAK 38

Styrke likestilling og rettigheter for lhbtq-personer gjennom EØS-midlene

Ansvarlig: Utenriksdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å styrke likestilling og rettigheter for lhbtq-personer i Europa gjennom EØS-midlene og ambassadenes arbeid med å fremme menneskerettigheter

Kjønns- og seksualitetsmangfold i menneskerettighetsarbeidet

Utenriksdepartementet vil styrke opplæring og veiledning av ansatte i departementet og ved utenriksstasjonene i arbeidet med å fremme menneskerettigheter og likestilling for lhbtq-personer. Utenriksdepartementet vil oppfordre sivilsamfunnsorganisasjoner som mottar støtte fra Norad til å integrere lhbtq-perspektivet i sitt arbeid for rettigheter og likestilling. Utenriksdepartementet vil også vurdere å inkludere støtte til forskning på kjønn og seksualitet i relevante utlysninger i Utenriksdepartementet og Norad. Departementet vil delta aktivt i det internasjonale nettverket Equal Rights Coalition for å støtte opp om reformer av lov og praksis i andre land og dele norske erfaringer.

TILTAK 39

Fremme kunnskap og dialog om kjønns- og seksualitetsmangfold i menneskerettighetsarbeidet globalt og på landnivå

Ansvarlig: Utenriksdepartementet og Kulturdepartementet

Framdriftsplan: løpende

Formål: å bidra til økt forståelse og aksept for lhbtq-personers situasjon og rettigheter, og til inkludering av lhbtq-personer i arbeidet med menneskerettigheter og utvikling på landnivå

2019

POLITIET SIER UNNSKYLD

Under åpningen av Oslo Pride ba Oslo politidistrikt om unnskyldning for urett og trakassering som mange homofile har blitt utsatt for av politiet gjennom historien.

2019

GARMERES

Organisasjonen Garmeres, som er en organisasjon av og for skeive samer, ble stiftet under Trondheim Pride.

Ministerrådet for likestilling og LGBTI⁷⁹⁾ (MR-JÄM)

I 1974 etablerte Nordisk ministerråd (NMR) et eget ministerråd for kjønnslikestilling, Nordiska ministerrådet för jämställdhet (MR-JÄM). Norge har i mer enn ti år arbeidet for at skeives rettigheter og levekår også skal bli en del av det nordiske likestillingsarbeidet. I 2018 oppfordret Nordisk råd NMR om å inkludere skeive i likestillingsarbeidet. Fra 1. januar 2020 er dette politikkområdet likestillingsministrenes ansvar i NMR for likestilling og LGBTI (MR-JÄM).

Det nordiske likestillings- og lgbti-arbeidet er forankret i et felles samarbeidsprogram som gjelder fram til og med 2024. På lgbti-feltet har likestillingsministrene i sitt samarbeidsprogram forpliktet seg til å prioritere tre områder:

1. Økt frihet og åpenhet
2. Bedre levekår og livskvalitet
3. Å bygge nettverk og styrke sivilt samfunn

Programmet skal bidra til å oppfylle NMRs visjon, fastlagt av de nordiske statsministrene, som sier at Norden i 2030 skal være verdens mest bærekraftige og integrerte region. Samarbeidsprogrammet skal bidra til å oppfylle NMRs tre strategiske visjoner: 1) et grønt Norden, 2) et konkurransekraftig Norden og 3) et sosialt holdbart Norden.

⁷⁹ NMR har besluttet å bruke den danske/engelsk-språklige forkortelsen LGBTI (lesbian, gay, bi-sexual, trans and intersex)

OVERFØRINGSFLYKTNINGER

Overføringsflyktninger som er lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBTIQ) skal prioriteres både som gruppe og som individ ved uttak av overføringsflyktninger.

Norsk ordførerskap for det nordiske samarbeidet i 2022

MR-JÄM har opprettet et mindre nordisk fond som skal bidra til å stimulere nordisk samarbeid på både kjønnslikestillings- og lgbti-feltet. Under Norges ordførerskap i 2022 vil Norge prioritere prosjektsøknader om eldre skeives livskvalitet og levekår. I tillegg til fondet disponerer MR-JÄM midler til strategiske prosjekter. Under Finlands ordførerskap i 2021 har likestillingsministrene satt i gang en undersøkelse om skeives utsatthet for trusler og hatkriminalitet. Norge har ordførerskapet i Nordisk ministerråd i 2022 og planlegger et større, toårig forskningsprosjekt som undersøker eldre lgbti-personers livskvalitet og levekår, særlig i møte med helse- og omsorgstjenestene.

I flere år har de nordiske landene arbeidet for likestilling mellom jenter og gutter, kvinner og menn, også globalt. De nordiske likestillingsministrene har en intensjon om å støtte arbeidet for lgbti-personers rettigheter globalt, både i FN og andre fora. Første anledning blir Human Rights Forum i København 16. august under World Pride 2021. Nordisk Ministerråd/MR-JÄM og LGBTI vil samle urfolk fra Norden, Canada og Australia under World Pride 2021. Under World Pride 2021 sitt menneskerettsforum deltar de nordiske likestillingsministrene og drøfter unge skeives rettigheter globalt og regionalt.

TILTAK 40

Fremme åpenhet og gode levekår for skeive gjennom Norges deltakelse i Nordisk ministerråd (NMR)

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: Samarbeidsprogram til 2024, NMRs overordnede handlingsplan, bygger på FNs bærekraftsmål 2030 og fremmer visjonære mål for regionen. Norge har ordførerskap i 2022 og vil i løpet av denne perioden ta initiativ som fremmer lgbtiq-personers levekår og rettigheter

Formål: å fremme åpenhet og gode levekår for skeive i Norden og bidra til økt kjønns- og seksualitetsmangfold

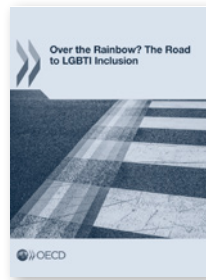

Samordning og samarbeid på tvers av sektor- myndigheter

Likestillingsarbeid er sektorovergripende. Som all likestillingspolitikk, er også politikken for skeives rettigheter, levekår og livskvalitet sektorovergripende. Innsatsen i handlingsplanen følges opp av ett eller flere ansvarlige sektordepartementer. Handlingsplanen er dynamisk og kan oppdateres ved behov. Det vil utarbeides årlige statusrapporter på gjennomføring av tiltakene i planperioden. Koronapandemien har aktualisert et behov for å sikre et likestillingsperspektiv i myndighetens arbeid med beredskap og samfunnssikkerhet.

OECD-RAPPORT OM RETTSLIG UTVIKLING

OECD lanserte en rapport som dokumenter rettslig utvikling for lhbt-inkluderende politikk *Over the Rainbow? The Road to LGBTI Inclusion*.

Innledning

Kulturdepartementet har både et sektoransvar og sektorovergripende ansvar for å koordinere regjeringens likestillingspolitikk. Denne handlingsplanen skal ramme inn regjeringens prioriteringer og innsatser for kjønns- og seksualitetsmangfold på tvers av sektorene for de kommende fire årene. Som alt likestillingsarbeid er også tiltakene i denne handlingsplanen sektorovergripende.

Gjennom oppfølging av denne handlingsplanen legger regjeringen til rette for bedre samordning og samhandling mellom sektorer og etater på alle forvaltningsnivåer. Det er allerede opprettet samarbeidsarenaer (interdepartemental gruppe, direktoratgruppe og referanseforum) som videreføres. Evalueringen⁸⁰⁾ av den siste handlingsplanen viser at disse arenaene oppleves som viktige og nyttige av sektorene som deltar. Gjennom samarbeid på disse arenaene deles erfaringer og ny kunnskap om nye utfordringer. Samarbeidet er nødvendig for å sikre et helhetsperspektiv på tvers av sektorene, og det bidrar til at sektorene tar ansvar for utfordringer innenfor eget område. Tidlig samordning i alle prosesser er i tråd med krav i utredningsinstruksen og gir et bedre grunnlag for å utvikle ny politikk. Blant anbefalingene fra evalueringen er å tydeliggjøre og arbeide mer aktivt med den tverrsektorielle tilnærmingen. I tillegg anbefales det at arenaene for samarbeid videreføres og videreutvikles.

Tiltakene i handlingsplanen gjennomføres innenfor gjeldende budsjettammer. Dersom nye tiltak skal vedtas, må finansiering av disse godkjennes av Stortingets gjennom behandling av de årlige statsbudsjettene. Når finansieringen er godkjent, legges de nye tiltakene inn i planen. For best mulig oppnåelse av FNs bærekraftsmål, har regjeringen satset på tiltak innenfor fem prioriterte innsatsområder i handlingsplanen.

Disse fem prioriterte innsatsområdene for utvikling skal gjennomgås og revideres årlig jevnlig ut handlingsplanperioden. Regjeringen vil fortsette å jobbe fram mot 2030 i tråd med FNs bærekraftsmål. Sektordepartementene skal årlig rapportere til Kulturdepartementet om resultater knyttet til innsatsen i handlingsplanen. I tillegg er departementene pålagt å rapportere om aktiviteter og resultater i statsbudsjettet i tråd med aktivitets- og redegjørelsesplikten. Disse rapporteringene vil være utgangspunktet for eventuelle justeringer underveis i planperioden, og for evaluering av regjeringens innsats.

Inkludere et kjønns- og mangfoldsperspektiv i all politikktutvikling

Statens utredningsinstruks⁸¹⁾ gjelder for utarbeiding av beslutningsgrunnlag for statlige tiltak som utføres i eller på oppdrag for statlige forvaltningsorganer, det vil si departementene og deres underliggende virksomheter.

80 Proba samfunnsanalyse, (2020).

81 Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2016-02-19-184>

NASJONAL FAGLIG RETNINGSLINJE

Nasjonal faglig retningslinje for helsetjenestetilbud for personer med kjønnsinkongruens ble lansert, noe som førte til vedtak om opprettelse av regionale sentre for kjønnsinkongruens i hver helseregion.

Utredningsinstruksen er en del av regjeringens interne bestemmelser og kan kun fravikes etter særskilt vedtak, jf. instruksens punkt 1–4.

Videre er det et formål at Norges deltakelse i EØS- og Schengen-samarbeidet forvaltes på en helhetlig og effektiv måte.

Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) har utarbeidet en veileder til instruksen som gir råd og hjelp i utredningsarbeidet. Innholdet i veilederen er ikke bindende på samme måte som utredningsinstruksen er det, men fyller ut og forklarer innholdet.⁸²⁾

Evalueringen av gjeldende utredningsinstruks kan tyde på at det fortsatt er behov for til dels betydelige forbedringer i det statlige utredningsarbeidet for at utredningsinstruksen skal følges etter hensikten.⁸³⁾ Den tidligere likestillingsveilederen til statens utredningsinstruks, skal oppdateres slik at den samsvarer med kravene i diskrimineringslovgivningen. Utredningsinstruksen gir også pålegg om å sikre perspektiv på kjønns- og seksualitetsmangfold i utviklingen av statlig politikk og tiltak.

Rapportere på resultater

Fra og med 2020 er offentlige myndigheter også forpliktet til å rapportere årlig om sitt likestillingsarbeid.

TILTAK 41

Stimulere til bruk av veiledningsmateriell om aktivitets- og redegjørelsesplikten for arbeidsgivere og veilede offentlige virksomheter i rapportering av resultater

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart i 2021 og løpende

Formål: systematisk rapportering av likestillingsresultater i alle sektorer

Statlig nivå

Handlingsplanen er dynamisk og skal oppdateres en gang i året på høsten. Tiltak som omtales i planen gjennomføres innenfor fastsatte budsjettammer. Sektormyndighetene møtes hver høst for å drøfte behovet for justering av tiltak og eventuelle nye tiltak når tilstandsvurdering og ny kunnskap om utfordringer legges fram.

⁸² Veileder til utredningsinstruksen: Hentet fra; <https://dfo.no/filer/Fagomr%C3%A5der/Utredninger/Veileder-i-utredningsinstruksen.pdf>

⁸³ DFØ Rapport 2020:1 Hentet fra; <https://dfo.no/filer/Fagomr%C3%A5der/Utredninger/Rapport-statusmaling-utredningsinstruksen-2019.pdf.pdf>

2020

EU-STRATEGI

EU lanserte sin første strategi for å fremme av lhbtq-likestilling og opprettet en ekspertgruppe knyttet til EUs høynivågruppe for likestilling.

2020

VERN FOR TRANSPERSONER

Det strafferettslige diskrimineringsvernet for transpersoner og andre som har en kjønnsidentitet eller et kjønnsuttrykk som bryter med omgivelsenes forventninger, blir styrket gjennom en utvidelse av straffeloven § 185.

TILTAK 42

Videreutvikle strukturer for samarbeid på departements- og direktoratsnivå på tvers av sektorene

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart 2021 – løpende

Formål: å styrke koordineringen av regjeringens likestillingsarbeid og lhbtq-innsats

Kommunenivå

Kommuner har i likhet med staten en lovpålagt plikt til å kartlegge og analysere likestillingsutfordringer på sitt område, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 24. Flere kommuner og regioner over hele landet har allerede laget og iverksatt lokale handlingsplaner om likestilling, og det er ønskelig at flere følger opp. Det er behov for økt kompetanse i kjønns- og seksualitetsmangfold på kommunenivå.

TILTAK 43

Etablere samarbeid mellom sektormyndigheter og statsforvalterne

Ansvarlig: Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Framdriftsplan: oppstartsmøte i 2021 med årlig møter – løpende

Formål: å bistå med kompetanse om skeives levekår, livskvalitet og utfordringer i regionene

TILTAK 44

Utvikle veiledningsmateriell om kjønns- og seksualitetsmangfold til kommuner

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart 2021 – løpende

Formål: å bistå kommuner som ønsker å utvikle lokale handlingsplaner for kjønns- og seksualitetsmangfold

NY IKKE-DISKRIMINERINGSKOMITE I EUROPARÅDET

Europarådet etablerte en egen ikke-diskrimineringskomite, «The Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI)».

Beredskap under kriser

Koronapandemien har aktualisert behovet for et likestillingsperspektiv i myndighetens arbeid med beredskap og samfunnssikkerhet. Erfaringer fra tidligere viser at kriser kan forsterke eksisterende marginalisering, ulikheter og utenforskap. Ifølge Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er det en risiko for at vold i nære relasjoner øker når det skjer en nedstengning av samfunnet, ettersom flere blir tvunget til å være hjemme. Isolering av befolkningen i hjemmet og nedstengning av hjelpetiltak kan også gjøre det vanskeligere å avdekke kontroll og vold, og det kan bli vanskeligere for utsatte og utøvere å oppsøke hjelp.⁸⁴ Studier fra Canada og USA under pandemien fant flere voldsrelaterte utfordringer for unge lhbtq-personer under pandemien. De fant at disse ungdommene hadde utfordringer med å måtte tilbringe mer tid hjemme med familier som ikke var støttende, de opplevde tap av trygge steder og var mer motvillige med å ringe

hjelpetelefoner på grunn av frykt for at foreldre skulle overhøre samtalen.⁸⁵ Det er derfor viktig med tydelig og tilpasset⁸⁶ kommunikasjon fra nasjonale myndigheter om at hjelpetilbud skal være åpne under kriser, og at informasjon om disse tilbudene når ut til de som trenger dem.

Eksempler på andre grupper som kan bli negativt påvirket er eldre lhbtq-personer, som kan oppleve økt isolasjon, og personer med kjønnsinkongruens, som kan oppleve forsinkelser i tilgang til kjønnsbekreftende behandling.⁸⁷ Bufdir sin kartlegging av likestillingskonsekvenser av⁸⁸ covid-19 og tiltakene under pandemien i 2021 viser at ulikheter som eksisterte før pandemien forsterker konsekvenser av pandemien. Videre at det er behov for kompenserende tiltak og avlastning til personer med store omsorgsbelastninger. Dette gjelder eldre med hjelpebehov og personer med funksjonsnedsettelse. Funn fra Bufdir sin kartlegging knyttet til ensomhet, isolasjon og

84 NKVTS (2020): Korona, smitteverntiltak og voldsutsatte. URL: <https://www.nkvts.no/aktuelt/korona-smitteverntiltak-og-voldsutsatte/>

85 Craig 2020 og Fish 2020 som sitert i Nøkleby, et al. 2020; Gato 2021, som sitert i Berg et al. 2021. Berg, R., G. E. Næss & H. Nøkleby (2021). Skandinavisk forskning om konsekvenser av covid-19 på velferd, likestilling, livsvilkår og livskvalitet: systematisk litteratursøk med sortering. Oslo: Folkehelseinstituttet. Nøkleby, H., Berg, R. C., Muller, A. E. & Ames, H. M. R. (2020). Konsekvenser av covid-19 på barn og unges liv og helse: en hurtigoversikt. Oslo: Folkehelseinstituttet. <https://bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005221>

86 Jf. § 3-5 i pasient- og brukerrettighetsloven.

Lov om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven) - Lovdata

87 Proba samfunnsanalyse (2020): Evaluering av handlingsplanen «Trygghet, mangfold, åpenhet» - Delrapport 2: Konsekvenser av koronapandemien. Oslo: Proba samfunnsanalyse.

88 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021). Likestillingskonsekvenser av covid-19 og tiltakene mot pandemien – Isolasjon, livskvalitet og tjenester.

2021

NY LEVEKÅRSUNDERSØKELSE OM SKEIVE

Levekår blant skeive 2020 består av tre rapporter: Skeive livsløp (2019), Interkjønn og variasjon i kroppslig kjønnsutvikling, 2021 og Seksuell orientering, kjønn og levekår (2021).

2021

NY HANDLINGSPLAN

Regjeringen lanserer ny handlingsplan mot diskriminering på grunnlag av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika, *Åpenhet, trygghet og mangfold*.

psykisk helse viser at personer med innvandrerbakgrunn har opplevd mer stress. Yngre har vært hardere rammet enn voksne. Videre tyder studiene på at forskjellene varierer etter innvandrerbakgrunn, sosioøkonomisk status, og at personer som befinner seg i medisinsk risikogruppe har opplevd pandemien som mer stressende. Innspill fra organisasjonene på feltet indikerer at mer skjermbruk og tid tilbrakt på sosiale medier under pandemien har ført til større eksponering for hets og hatytringer på nett, og at fravær av trygge møteplasser har forverret dette ytterligere.

Vurderinger av hvilke konsekvenser tiltak har for likestilling inkluderes i arbeidet med krisehåndtering og i myndighetenes beredskapsplaner, handlingsplaner og kommunikasjonsplaner. All informasjon må gjøres tilgjengelig på flere språk og distribueres til rette instanser og kanaler, slik at den når ut til alle deler av befolkningen.

Myndighetene må bygge på erfaringene med covid19-pandemien og utarbeide beredskapsplaner som ivaretar likestillingsperspektiver for framtidige kriser. Per i dag er det lite statistikk og forskningsbasert kunnskap som kan si noe om hvordan koronapandemien virker inn på lhbtqi-personers levekår og livskvalitet i Norge. Det er derfor behov for å utvikle kunnskap om kortsiktige og langsiktige konsekvenser for gruppen, som skal brukes til styrke myndighetenes framtidige arbeid med beredskap og samfunnsikkerhet.

TILTAK 45

Sikre likestillingsperspektiver i myndighetenes kriseberedskap

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Framdriftsplan: oppstart i 2021 løpende

Formål: å sikre det utredes og tas hensyn til eventuelle likestillingskonsekvenser ved iverksettelsen av midlertidig tiltak på grunn av en eventuell krise

TILTAK 46

Utvikle kunnskap om kortsiktige og langsiktige likestillingskonsekvenser av pandemien

Ansvarlig: Kulturdepartementet

Framdriftsplan: oppstart 2021 – avsluttes i løpet av planperioden

Formål: å sikre at myndighetenes krisehåndtering ivaretar likestillingsperspektiver, inkludert et interseksjonelt perspektiv, herunder konsekvenser for skeive

Sentrale begreper

Begrepslisten er utarbeidet etter innspill fra de frivillige aktørene som inngikk i referansegruppen og er basert på Bufdirs lhbtqi-ordliste og Fri⁸⁹, Skeiv ungdom⁹⁰ og Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens⁹¹ sine begrepslister.

Aromantisk

Å være aromantisk betyr aldri, i liten grad eller sjeldent å oppleve romantisk tiltrekning eller bli forelsket. Å være aromantisk er noe man er og ikke noe man kan velge å være.

Aseksualitet

Å være aseksuell innebærer fravær av seksuell tiltrekning eller seksuell lyst. Både cis- og transpersoner, skeive og heterofile kan være aseksuelle.

BDSM

BDSM er en samlebetegnelse for flere ulike seksuelle preferanser. BDSM er en engelsk forkortelse som også brukes på norsk: BD står for «Bondage» (binding med tau eller lignende) og «Discipline», DS står for «Dominance» (å dominere og bestemme) og «Submission» (å bli bestemt over, underkaste seg) mens SM står for sadomasokisme. BDSM-preferanser er like vanlig for heterofile som for skeive.

Bifil

Å være bifil handler om både praksis, tiltrekning og identitet. Bifile personer blir tiltrukket av eller forelsker seg i mennesker uavhengig av hvilket kjønn den andre har, men ikke alle bifile er like interesserte i alle kjønn. Hvem vi tiltrekkes av, forelsker oss i og hvem vi inngår forhold med, kan

varierte gjennom livet. Dette innebærer ikke å veksle mellom å være bifil eller å ha en annen seksuell orientering. Bifile kan oppleve usynliggjøring, å ikke bli tatt på alvor og annen diskriminering blant både heterofile og homofile.

Ordet «biseksuell» brukes om seksualitet utelukkende og ikke om identitet, følelser og samliv. Personer som er homofile, lesbiske og heterofile kan ha biseksuell praksis uten at det får innvirkning på deres seksuelle orientering.

Cisperson/ciskjønn/cis

Å være cisperson, ciskjønn eller cis innebærer å identifisere seg med kjønn man fikk tildelt ved fødsel. Begrepet er tatt i bruk som en motsats til trans-begrepene og tydeliggjør at alle har en kjønnsidentitet. Både heterofile, bifile, homofile, lesbiske og personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling kan være cispersoner.

Crossdressing

Crossdressing er å kle seg i klær, sko, sminke, smykker osv., som tradisjonelt er assosiert med motsatt kjønn. Noen vil også bruke parykk, skjegg eller bryst- eller penisproteser for å gjøre kjønnsuttrykket mer overbevisende. Både kvinner og menn med ulik seksuell orientering crossdresser. Å crossdresse er ikke det samme som å være trans.

89 Hentet fra: <https://www.foreningenfri.no/informasjon/begreper/>

90 Hentet fra: <https://skeivungdom.no/skeiv-a-a/#S>

91 Hentet fra: <https://kjonnsinkongruens.no/ressurser/begreper/>

Diskriminering

Diskriminering er at noen blir behandlet dårligere enn andre, uten at denne forskjellsbehandlingen er saklig, nødvendig og forholdsmessig. Det spiller ingen rolle om hensikten med forskjellsbehandlingen er å diskriminere eller ikke.

For at noe skal regnes som diskriminering etter likestillings- og diskrimineringsloven, må forskjellsbehandlingen ha sammenheng med ett eller flere av diskrimineringsgrunnlagene: kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder eller kombinasjoner av disse grunnlagene. Forbudet gjelder både forskjellsbehandling som skjer på grunn av et eksisterende diskrimineringsgrunnlag, forskjellsbehandling som skjer på grunn av et antatt diskrimineringsgrunnlag og forskjellsbehandling som skjer fordi en person vil besitte et diskrimineringsgrunnlag i fremtiden. Dette innebærer blant annet at diskriminering som skjer på grunn av antatt seksuell orientering rammes av forbudet. Diskrimineringsforbudet gjelder også diskriminering som skjer på grunn av en persons tilknytning til en annen person som besitter et diskrimineringsgrunnlag.

Fetisj/fetisjisme

Fetisjisme er en seksuell preferanse der bestemte kroppsdeler eller kroppstyper, gjenstander, materialer eller handlinger er fokus for seksuell tilfredsstillelse. Fetisjen kan være alt fra et erotisk krydder, til noe som er nødvendig for å oppnå opphisselse og tilfredsstillelse eller en livsstil og subkultur. Fetisjisme finnes blant alle seksuelle orienteringer.

Genderqueer/kjønnskeiv

Genderqueer er en identitetsmarkør som brukes av personer som har en kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk som utfordrer samfunnets tokjønnsnorm. En som kaller seg «genderqueer» er en transperson som ofte hverken vil oppfattes som mann eller kvinne.

Hatkriminalitet

Det finnes ingen offisiell eller formell definisjon av hatkriminalitet.

Politiet registrerer tilfeller av hatkriminalitet. De har definert hatkriminalitet som «lovbrudd som helt eller delvis er motivert av eller som har bakgrunn i hat eller negative holdninger til religion eller livssyn, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk og/eller nedsatt funksjonsevne».

For at noe skal regnes som hatkriminalitet etter denne definisjonen, må forholdet rammes av straffeloven. Ethvert brudd på straffeloven kan være hatkriminalitet dersom motivet er som nevnt i definisjonen over. Forhold som er diskriminerende, men som rammes av annen lovgivning enn straffeloven, faller utenom definisjonen.

Hatefulle ytringer

Den norske straffeloven forbyr noen former for diskriminerende eller hatefulle ytringer basert på hudfarge eller nasjonal eller etnisk opprinnelse, religion eller livssyn, seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk eller nedsatte funksjonsevne. Etter straffeloven er det også et vilkår for straffbarhet at ytringen fremsettes offentlig eller i andres nærvær.

Med hatefulle ytringer menes det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av noen av forholdene nevnt over.

Hen

Kjønnsnøytralt pronomen som kan brukes om personer som ikke vil (eller kan) settes i bås som enten kvinne eller mann. Begrepet kan også brukes om personer man ikke kjenner til det foretrukne pronomenet til, når man ikke vet hvilket pronomen en person foretrekker, eller når kjønn ikke spiller noen rolle.

Heterofil/heteroseksuell

Å være heterofil handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En heterofil person tiltrekkes av og forelsker seg i mennesker med et annet kjønn. Heterofil eller heteroseksuell orientering er den mest utbredte seksuelle orienteringen. Både cispersoner og transpersoner kan være heterofile.

Heteroseksualitet brukes som begrep når seksualitet er tema. Som synonym til heterofil er ordet ikke lenger mye brukt, fordi det å være heterofil også dreier seg om identitet, følelser og samliv, og ikke kun om seksualitet. Personer som er homofile og lesbiske kan ha heteroseksuell praksis uten at det får innvirkning på deres seksuelle identitet.

Heteronormativitet

Begrepet heteronormativitet beskriver den utbredte antagelsen om at alle er heterofile og ciskjønnede. Heteronormen omfatter de kulturelle og sosiale institusjoner, normer, praksiser og språk som reflekterer at samfunnet og kulturen forutsetter at alle mennesker er heterofile.

Den heteronormative seksualiteten har fokus på reproduksjon, og den heterofile kjernefamilien blir naturgitt og universell. Det gjør at personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet blir sosialt usynlig og annenrangs. I et heteronormativt samfunn er alle ikke-heterofile i minoritet og antas å være heterofile med mindre det motsatte er bevist.

Homofil/homoseksuell

Å være homofil handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En homofil mann eller kvinne tiltrekkes av eller forelsker seg i personer av samme kjønn. En homofil mann tiltrekkes av andre menn, mens en homofil (lesbisk) kvinne tiltrekkes av andre kvinner. Både cispersoner og transpersoner kan være homofile.

Homoseksualitet brukes som begrep når seksualitet er tema. Som synonym til homofil er ordet ikke lenger mye brukt, fordi det å være homofil også dreier seg om identitet, følelser og samliv,

og ikke kun om seksualitet. Personer som er heterofile kan ha homoseksuell praksis uten at det får innvirkning på deres seksuelle identitet.

Homofobi

Homofobi brukes for å beskrive negative handlinger, holdninger og ytringer rettet mot homofile og bifile i et samfunn eller i en subkultur. Homofobi kan også være et personlighetstrekk. Personer som selv er homofile eller bifile kan ha internalisert samfunnets homofobe holdninger og oppleve frykt eller avsky for sin egen og andres seksuelle orientering.

Ikke-binær

En person som ikke opplever å passe inn i kategoriene «mann» eller «kvinne». Å være ikke-binær handler om kjønnsidentitet og ikke om hvordan kroppen ser ut. Noen ikke-binære identifiserer seg som noe midt mellom kvinne og mann, andre identifiserer seg ikke ved kjønn. I samfunnet deles ofte kjønn inn i to kategorier, jente og gutt. Denne inndelingen passer ikke for alle.

Interseksjonalitet

Interseksjonalitet er et begrep som beskriver at ulike oppfattede egenskaper hos mennesker kan «møtes» i andres forståelse av oss og påvirke i hvilken grad og hvordan vi utsettes for diskriminering eller befinner oss i privilegerte, sosiale posisjoner. Begrepet har bakgrunn fra diskrimineringsjussen og illustrerer hvordan ulike identitetskategorier vi bærer preg av «krysser» hverandre og påvirker både utgangspunkt og utfall i våre liv.

En interseksjonell forståelse av diskriminering innebærer å rette oppmerksomhet mot hvordan diskrimineringserfaringer ikke eksisterer i et vakuum hvor vi kun opplever diskriminering på grunn av enkeltstående årsaker, for eksempel kjønn eller kjønnsidentiteten vår, hudfargen eller funksjonsevnen vår. Noen eksempler på interseksjonell diskriminering er å bli forskjellsbehandlet både på bakgrunn av å være homofil og melaninrik, eller å bli diskriminert med kjønn, funksjonsevne og kjønnsuttrykk som årsak.

Kjønn

Kjønn er en grunnleggende side ved en persons identitet. Normer i samfunnet er i stor grad med på å definere hva som er typisk kvinnelig og mannlig. Hva som er ansett for mannlig og kvinnelig, varierer gjennom historien og mellom kulturer. Kjønn kan forstås som tre ulike aspekter: biologisk kjønn (den kroppen du er født med), psykologisk kjønn (det kjønn du føler deg som) og sosialt kjønn (det kjønn andre oppfatter deg som og som du sosialiseres inn i). Det er vanlig å tenke at det finnes to kjønn, mann eller kvinne. Imidlertid er det personer som ikke faller inn under disse to kategoriene. Det kan gjelde både personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling og transpersoner. I noen land finnes det derfor en mulighet til å registrere seg som et annet kjønn enn mann eller kvinne.

Biologisk kjønn

Biologisk kjønn utgjøres av biologiske faktorer som ytre og indre genitalier, gener, kromosomer og kjønns hormoner.

Juridisk kjønn

Samfunnets offisielle registrering av kjønn. Juridisk kjønn er det kjønn man er registrert med i Folkeregisteret. Juridisk kjønn samsvarer ikke nødvendigvis med sosialt kjønn.

Lov om endring av juridisk kjønn trådte i kraft i 2016. Ikrafttredelsen innebærer at det ikke lenger stilles krav om en bestemt diagnose eller medisinsk behandling for å endre hvilket kjønn du står registrert som i Folkeregisteret. Loven gjelder for personer som har fylt 16 år, men personer mellom 6 og 16 år kan søke om å endre sitt juridiske kjønn med samtykke fra foreldre. Barn under 6 år kan få endret juridisk kjønn dersom de har en medfødt, usikker somatisk kjønnsutvikling. Tilstanden må dokumenteres av helsepersonell. Det er skattekontoret som fatter vedtak om endring av juridisk kjønnsstatus og tildeler nytt fødselsnummer.

Sosialt kjønn

Det kjønn andre oppfatter deg som og som du sosialiseres inn i.

Kjønnsidentitet

Kjønnsidentitet vil si en persons indre opplevelse av å være kvinne, mann, både kvinne og mann eller ingen av delene. De fleste identifiserer seg med det kjønn de ble tildelt ved fødsel, men ikke alle. Opplevd kjønn kan brukes som et synonym til kjønnsidentitet.

Kjønnsuttrykk

Et kjønnsuttrykk er måten vi gir oss til kjenne på som enten kvinne, mann, feminin, maskulin eller utenfor samfunnets tokjønnsnorm. Selv om de fleste mennesker presenterer seg i et kjønnsuttrykk som blir oppfattet som klart mannlig eller klart kvinnelig, har noen et kjønnsuttrykk som bryter med todelingen mellom mann og kvinne.

Kjønnsbekreftende behandling

Helsehjelp som bidrar til å bekrefte kjønnsidentiteten til en person. For personer som opplever ubehag med manglende samsvar mellom biologisk kjønn og kjønnsidentitet, kan denne helsehjelpen være viktig for å øke livskvaliteten deres. Helsehjelpen kan blant annet innebære psykososial støtte/omsorg, hjelpemidler (som parykk eller stemmetrening), tilskudd av kjønns hormoner eller kirurgiske inngrep (som fjerning av bryster eller konstruksjon av vagina). Kjønnsbekreftende behandling bidrar til å lindre kjønnsdysfori og til at en person skal kunne fungere i overensstemmelse med sin kjønnsidentitet.

Kjønnsdysfori

Kjønnsdysfori er en medisinsk betegnelse for ubehag forårsaket av manglende samsvar mellom en persons kjønnsidentitet og kjønn en ble tildelt ved fødsel og kjønnsrollen som assosieres med dette. Kjønnsdysfori er et begrep innenfor kjønnsinkongruensspekteret. Personer som opplever kjønnsdysfori, kan ønske å gjennomgå kjønnsbekreftende behandling for å tilpasse kroppen deres med sin kjønnsidentitet. Ikke alle transpersoner opplever kjønnsdysfori.

Kjønnsinkongruens (transpersoner)

Kjønnsinkongruens er en vedvarende opplevelse av at kjønnen en ble tildelt ved fødsel ikke samsvarer med kjønnen man selv opplever å være. Personer med kjønnsinkongruens kalles ofte for transpersoner. Ikke alle personer som opplever kjønnsinkongruens, definerer seg om transpersoner. Kjønnsinkongruens er også en diagnose som erstatter alle diagnoser som tidligere begynte med «trans»- og forklares som manglende samsvar mellom opplevd kjønn og det kjønnen man ble tildelt ved fødsel.

Kjønnskarakteristika

Kjønnskarakteristika viser til det biologiske eller kroppslige aspektet ved kjønn, det vil si fysiske trekk, kjønnskromosomer, kjønns hormoner og kjønnsorganer. Personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling er født med en sammensetning av kjønnskarakteristika som varierer i større grad enn vi tradisjonelt forbinder med mannskropper og kvinnekropper.

Kjønnskarakteristika kan deles inn i primære og sekundære kjønnskarakteristika:

Primære kjønnskarakteristika

Primære kjønnskarakteristika inkluderer kjønnskromosomer (f.eks. XX, XY, X, XXY), utvendige kjønnsorganer (f.eks. penishode, forhud, klitoris, kjønnslepper, vulva), gonader/kjønnskjertler (testikler og eggstokker), hormoner (østrogen og testosteron) og indre, reproduktive organer (f.eks. livmor, eggledere, prostata).

Sekundære kjønnskarakteristika

Sekundære kjønnskarakteristika er karakteristika som utvikler seg senere i livet, ofte i forbindelse med puberteten og kan knyttes til hormonell utvikling. Det kan være snakk om kropps- og ansikts-hår, menstruasjonssyklus, brystutvikling, høyde, muskeldistribusjon og kroppsfett.

Kjønns- og seksualitetsmangfold

Kjønns mangfold handler om at det finnes mange måter å være kvinne/mann eller gutt/jente på, både for homofile, heterofile, lesbiske, bifile og transpersoner. Begrepet åpner også opp for at det finnes flere kjønnsidentiteter enn kvinne og mann. Begrepet kan bidra til å skape rom for ulike kjønnsuttrykk, -preferanser og -identiteter uten å kategorisere.

Seksualitetsmangfold handler om å anerkjenne eksistensen av et flertall av seksualiteter uten at disse trenger å bli kategorisert.

Kjønnslemlestelse

Kjønnslemlestelse er en fellesbetegnelse på ulike typer av inngrep som skader en kvinnes kjønnsorgan og er et alvorlig overgrep som kan ha store fysiske og psykiske konsekvenser for den som er utsatt. Kjønnslemlestelse kan blant annet føre til infeksjoner, kroniske smerter, seksuelle problemer, fødselskomplikasjoner og økt fare for dødsfødsler.

Komme ut

«Å komme ut (av skapet)» er et bilde på prosessen med å fortelle omverden om sin seksuelle orientering og/eller kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk. Motsatt, «å leve i skapet», betyr at man skjuler sin identitet. Man kan leve i og utenfor skapet samtidig. Noen har for eksempel kommet ut overfor venner, men skjuler sin identitet overfor familie eller kolleger.

I motsetning til hva uttrykket antyder, er ikke det å komme ut noe man gjør kun én gang. Personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet, administrerer åpenheten sin og må velge hvor åpen man skal være på ulike arenaer til enhver tid.

Konverteringsterapi

Konverteringsterapi er praksis som har til formål å endre eller undertrykke en persons seksuelle orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk. Dette kan representere en form for negativ sosial

kontroll og kan være en alvorlig krenkelse av menneskers identitet, integritet og menneskeverd. Barn og unge som bryter med normer for kjønn og seksualitet, kan være særlig sårbare i møte med praksis som forsøker å undergrave hvem de er.

Lesbisk

Å være lesbisk, handler både om praksis, tiltrekning og identitet. En lesbisk kvinne tiltrekkes av eller forelsker seg i personer av samme kjønn, altså andre kvinner. Både cispersoner og transpersoner kan være lesbiske.

Lhbtqi

Lhbtqi er en forkortelse for lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling/interkjønnpersoner og queerpersoner/skeive. Lhbtqi-begrepet favner både betegnelser knyttet til seksuell orientering (lhbq), kjønnsidentitet (t) og kjønnskarakteristika (i).

Begrepet «personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet» er den mest presise og minst ekskluderende betegnelsen for denne gruppen.

Minoritetsstress

Minoritetsstress er den tilleggsbelastning individer fra stigmatiserte grupper utsettes for på grunn av sin minoritetsposisjon.

Negativ sosial kontroll

Negativ sosial kontroll forstås som press, oppsyn, trusler eller tvang som systematisk begrenser noen i sin livsutfoldelse eller gjentatte ganger hindrer dem i å treffe selvstendige valg om eget liv og fremtid. Dette gjelder for eksempel den enkeltes selvbestemmelse over egen identitet, kropp og seksualitet, frihet til å velge venner, fritidsaktiviteter, religion, påkledning, utdanning, jobb, helsehjelp, kjæreste og ektefelle, og til å be om helsehjelp. Ved vurderingen av om et handlingsmønster utgjør negativ sosial kontroll, skal det tas hensyn til den kontrollerte partens alder og utvikling samt til prinsippet om barnets beste.

Normer for kjønn og seksualitet

Normer er uskrevne regler, tanker og ideer som et samfunn, og vi som lever i det, tar for gitt. Normer skaper forventninger til hvordan vi skal oppføre oss og hvordan vi skal være og innebærer forestillinger om hva som er positivt og hva som er negativt. Normer varierer mellom ulike samfunn og kulturer og kan endre seg over tid.

Normer for kjønn er utbredte forestillinger som tar for gitt at alle identifiserer seg med kjønnene de ble tildelt ved fødsel og at oppførselen vår og hvordan vi uttrykker oss, samsvarer med dette kjønnene. Normer for seksualitet dreier seg om forventninger til hvem vi tiltrekkes av, forelsker oss i, har sex med, hvordan vi har sex og hva som tenner oss. I et heteronormativt samfunn antas det at alle er heterofile.

Panfil

Å være panfil vil si å føle tiltrekning og forelskelse uavhengig av andres kjønn. «Pan» kommer av gresk «alle», og begrepet brukes for å framheve at man tiltrekkes av eller forelsker seg i en person uavhengig av personenes kjønn, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk. Dette inkluderer personer som definerer seg utenfor to-kjønns modellen og identifiserer seg som både mann og kvinne, eller ingen av delene. Begrepet overlapper delvis med bifil.

Personer som bryter med normer for kjønn og seksualitet

Begrepet rommer et vidt spekter av seksualiteter, orienteringer, praksiser, identiteter, kjønnsidentiteter, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Det alle som faller innunder begrepet har til felles, er at de bryter med samfunnets normer for kjønn og seksualitet.

Polyamori

Polyamori, også kalt poly, betyr å ha flere kjærestere og/eller seksuelle partnere samtidig. Disse forholdene kan inkludere sex, men ikke nødvendigvis. Et polyamorøst forhold kan bestå av bare kvinner, bare menn eller begge/alle kjønn.

I noen slike forhold har alle et følelsesmessig og seksuelt forhold til alle de andre i forholdet, mens andre har en primærpartner som de lever sammen med, i tillegg til andre kjærester på hver sin kant. Et polyamorøst forhold med både menn og kvinner trenger derfor ikke bety at alle partnene er bifile. Å leve polyamorøst innebærer at alle parter kjenner til og er enige om at man kan ha flere partnere.

Polyamori er også en bevegelse med egne organisasjoner som fremmer kunnskap og bevissthet om at kjærlighet kan dyrkes på andre måter enn ved monogami. Et beslektet begrep er ikke-monogami, som betyr å avstå fra monogame forhold.

Regnbueflagg

Regnbueflagget er det internasjonale symbolet for lhbtq-bevegelsen. Regnbuen står for mangfold og synlighet. Et regnbueflagg kan signalisere at man selv er homofil, lesbisk, bifil, trans, ikke-binær eller skeiv, og kan også brukes for å vise støtte og at man kan snakke trygt om temaer knyttet til seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Flere andre grupper benytter seg av egne flagg i stedet for eller i tillegg til regnbueflagg, og det er også flere som har begynt å benytte seg av et regnbueflagg med en brun og en sort stripe i tillegg, for å synliggjøre skeive med annen hudfarge enn hvit sin plass i bevegelsen.

Seksuelle minoriteter

Seksuelle minoriteter er en samlebetegnelse for ulike grupper i befolkningen som har en seksuell identitet, orientering eller praksis som skiller seg helt eller delvis fra majoriteten i samfunnet. Eksempler på seksuelle minoriteter er lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, bdsm-ere og fetisjister.

Seksuell orientering

Seksuell orientering handler om hvem vi blir forelsket i, seksuelt tiltrukket av og ønsker å være sammen med. De vanligste seksuelle orienteringene er heterofil, homofil, bifil og lesbisk. Noen bruker også skeiv. Det anbefales at ordet

«orientering» brukes til fordel for «legning», fordi ordet orientering rommer mer variasjon og anerkjenner at orienteringer kan endre seg gjennom livet.

Seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika (skkk)

Skkk brukes som en samlebetegnelse for begrepene seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika.

Skeiv

Skeiv er en norsk oversettelse av det engelske begrepet «queer». Mange bruker «skeiv» som en samlebetegnelse for alle som bryter med normer for kjønn og seksualitet, eller som et synonym til lhbtq.

For andre er «skeiv» en identitet som utfordrer og overskrider kategoriene heterofil, lesbisk, homofil og bifil og som innebærer en kritikk av samfunnets heteronormativitet. Skeiv brukes også av personer som opplever at de ikke passer inn i samfunnets inndeling av mennesker i to kjønn. Ikke alle er komfortable med at ordet «skeiv» brukes om dem.

Trakassering

Likestillings- og diskrimineringsloven forbyr trakassering på grunn av blant annet seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Med trakassering menes handlinger, unnlatelser eller ytringer som har som formål eller virkning å være krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende. I likhet med lovens diskrimineringsforbud omfatter trakasseringsforbudet både trakassering som skjer på grunn av et eksisterende diskrimineringsgrunnlag, trakassering som skjer på grunn av et antatt diskrimineringsgrunnlag og trakassering som skjer fordi en person vil besitte et diskrimineringsgrunnlag i fremtiden. Trakasseringsforbudet gjelder også hvis en person blir trakassert på grunn av sin tilknytning til en annen person og trakasseringen skjer på grunn av for eksempel seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk.

Transfobi

Transfobi er frykt for transpersoner og transseksualitet, som kan gi seg uttrykk i fordommer og aggressivitet. Transfobi brukes for å beskrive negative handlinger og holdninger rettet mot transpersoner. Fobien kan være et trekk ved et samfunn eller en subkultur, men kan også være et personlighetstrekk. Også personer som selv er trans kan ha internalisert samfunnets transfobiske holdninger som har blitt til en frykt eller avsky for sin egen kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk.

Transseksualisme

Se «Kjønnsdysfori» og «Kjønnsinkongruens».

Transseksualisme er en tidligere medisinsk diagnose som, sammen med andre diagnoser som begynte med trans-, er erstattet av diagnosen kjønnsinkongruens. Begrepet «transseksuell» oppleves som støtende for mange. Det er derfor bedre å bruke formuleringene «personer som opplever kjønndysfori» eller «personer med kjønnsinkongruens».

Tvangsekteskap

Tvangsekteskap er ekteskapsinngåelse der én eller begge ektefellene ikke har mulighet til å velge å forbli ugift uten å bli utsatt for vold, frihetsberøvelse, annen straffbar eller urettmessig atferd eller utilbørlig press. Tvangsekteskap kan i praksis også innebære at den enkelte ikke har mulighet til å velge seg ut av en forlovelse eller et inngått ekteskap, eller velge en partner på tvers av familiens ønsker, uten å bli utsatt for represalier. Den utsattes egen opplevelse av tvang må tillegges stor vekt. Arbeid mot tvangsekteskap omfatter også forberedelser til tvangsekteskap, barneekteskap, avtaler om ekteskap, religiøse ekteskap og ekteskap som ikke er sivilrettslig gyldige i Norge.

Variasjon i kroppslig kjønnsutvikling (interkjønn/intersex)

Variasjon i kroppslig kjønnsutvikling er et paraplybegrep for mange normalvariasjoner i kroppslig kjønnsutvikling, som bryter med medisinske

forventninger til hvordan en hankjønns- eller hunkjønnskropp skal være. Variasjon i kroppslig kjønnsutvikling omtales noen ganger som «disorders eller diversity of sex development (DSD)», og noen personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling identifiserer seg med begrepene interkjønn eller intersex.

Ikke alle variasjoner i kroppslig kjønnsutvikling er synlige. Noen kan være født med én sædleder og én eggleder, mens andre kan ha en normbrytende sammensetning av kromosomer eller hormoner som er avgjørende for den fysiske kjønnsutviklingen. Mange oppdager ikke dette før ved pubertert eller i voksen alder. Det er grunn til å tro at en del personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling aldri finner ut at de har en variasjon. Noen variasjoner kan imidlertid gjøre det vanskelig for medisinsk personell og foresatte å tildele barnet et kjønn basert på kjønnsorganene. I noen tilfeller blir disse barna utsatt for kosmetisk kirurgi og senere hormonell behandling og tildelt kjønn som gutt eller jente på bakgrunn av hva det er mulig å gjøre med kosmetisk kirurgi. Kirurgisk intervensjon kan være unødvendig for å sikre barnets grunnleggende kroppslige funksjoner, og intervensjoner utover dette er bredt anerkjent av FN og EU som grove menneskerettighetsbrudd på linje med tortur.

Æresrelatert vold

Æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er former for vold i nære relasjoner.

Æresrelatert vold forstår vi her som vold utløst av familiens eller gruppens behov for å ivareta eller gjenopprette ære og anseelse. Det forekommer i familier og grupper hvor individet forventes å innordne seg til kollektivet og hvor patriarkalske æresnormer står sterkt. Alle familiemedlemmene har et ansvar for at familien og gruppen har et godt rykte. Jenter og kvinner er særlig utsatt fordi familiens eller gruppens ære er knyttet til kontroll av kvinners seksualitet og fordi uønsket adferd kan påføre hele familien eller gruppen skam.

Æresrelatert vold kan omfatte flere handlinger som negativ sosial kontroll og tvangsekteskap, men også andre voldsuttrykk som nedverdigelser, trusler, utstøtelse og annen psykisk vold, fysisk vold og drap.

Vedlegg 2

Liste over kilder

Anderssen, N., Eggebø, H., Stubberud, E. og Holmelid, Ø. (2021). *Seksuell orientering, kjønn og levekår*. Resultater fra spørreundersøkelsen 2020. Bergen: Universitetet i Bergen

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020). *Holdninger til lhbtqi-personer*. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Holdninger/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021). *Hatkriminalitet og diskriminering*. Hentet fra Seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Tall og statistikk: [https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Hatkriminalitet_og_diskriminering/Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. \(2020\). Regnbuekart 2021-2024 – Veikart for lowverk og politikk som sikrer menneskerettigheter knyttet til seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika i Norge](https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Hatkriminalitet_og_diskriminering/Barne-,_ungdoms-og_familiedirektoratet._(2020)._Regnbuekart_2021-2024_-_Veikart_for_lowverk_og_politikk_som_sikrer_menneskerettigheter_knyttet_til_seksuell_orientering,_kjønnsidentitet,_kjønnsuttrykk_og_kjønnskarakteristika_i_Norge). Oslo: Bufdir.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021). *Likestillingskonsekvenser av covid-19 og tiltakene mot pandemien - Isolasjon, livskvalitet og tjenester*

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020). *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne*. Hentet fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021). *Trygghet og rettssikkerhet*. Hentet fra Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Rettssikkerhet/

Bjørkman, M. (2020). *Trenger vi fremdeles pride?* Tidsskrift for Den norske legeforening 2.

Bromseth, J. (u.d.). (2019) *Veien til inkluderende eldreomsorg. Skeive perspektiver*. Oslo: FRI Oslo Akershus & Senter for fagutvikling og forskning/Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester Oslo, Sykehjemsetaten.

Crenshaw, K. (1989). *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics*, *University of Chicago Legal Forum*, 1989 (1), s. 139-167.

Bufdir. (2021). *Hatkriminalitet og diskriminering*. Hentet fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Hatkriminalitet_og_diskriminering/

DFØ. (2018). *Veileder til utredningsinstruksen*. Oslo: Direktoratet for økonomistyring .

DFØ. (2020). *Tilfredsstillende statlige utredninger utredningsinstruksens krav? Statusmåling 2019*. Oslo: Direktoratet for forvaltning og økonomistyring.

- Eggebø, H., & Stubberud, E. (2016).** *Hatefulle ytringer. Delrapport 2: Forskning på hat og diskriminering.* Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Eggebø, H., Stubberud, E., & Anderssen, N. (2018).** *Skeive livsløp. En kvalitativ studie av levekår og sammensatte identiteter blant lhbtis-personer i Norge.* Bodø: Nordlandsforskning.
- Eggebø, H., Stubberud, E., & Anderssen, N. (2019).** *Skeive livsløp. En kvalitativ studie av levekår og sammensatte identiteter blant lhbtis-personer i Norge.* Bodø: Nordlandsforskning.
- Eggebø, H., Stubberud, E., & Karlstrøm, H. (2018).** *Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn.* Bodø: Nordlandsforskning.
- Eggebø, H., Stubberud, E., & Karlstrøm, H. (2018).** *Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge.* Bodø: Nordlandsforskning.
- Elgvin, O., Bue, K., & Grønningsæter, A. B. (2014).** *Åpne rom, lukkede rom: LHBT i etniske minoritetsgrupper 2014.* Oslo: Fafo.
- Feragen, K., Heggeli, C., & Wæhre, A. (2019).** *Livssituasjonen til personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling i Norge.* Oslo: Oslo Universitetssykehus.
- Fjelldalen, H., & Flaarønning, G. (u.d.).** *Går tilbake i skapet i møte med helsevesenet.* Hentet fra NRK: <https://www.nrk.no/norge/xl/eldre-skeive-tilbake-i-skapet-1.13804165>
- Fladmoe, A., Nadim, M., & Birkvad, S. (2019).** *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen.* Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- FRA. (2020).** *A long way to go for LGBTI equality.* Luxembourg: European Union Agency for Fundamental Rights, Publications Office of the European Union.
- Gram, K. (2021).** *1 av 3 skeive lite tilfreds med egen psykisk helse.* Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/1-av-3-skeive-lite-tilfreds-med-egen-psykisk-helse>
- Grønningsæter, A. B., & Haualand, H. (2012).** *Usynlig og selvlysende. Å være lesbisk, homofil, bifil eller transperson med nedsatt funksjonsevne.* Oslo: Fafo.
- Grønningsæter, A., & Nuland, B. (2009).** *Lesbiske og homofile i Sapmi: En narrativ levekårsundersøkelse.* Oslo: Fafo.
- Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (2020).** *Barn, ungdom og koronakrisen. En landsomfattende undersøkelse av vold, overgrep og psykisk helse blant ungdom i Norge våren 2020: Delrapport 1 av 3.* Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 2/2020).
- Hankivsky, O., & Mussell, L. (2019).** *Gender-Based Analysis Plus in Canada: Problems and Possibilities of Integrating Intersectionality.* Canadian Public Policy, 44(4):1-14. doi:10.3138/cpp.2017-058
- ILGA Europe. (2020).** *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe.* Brussel: ILGA Europe.
- ILGA World. (2020).** *State-sponsored Homophobia. Global Legislation Overview Update.* Geneva: ILGA World.

Langeland, F., Eggebø, H., Anderssen, N., Stubberud, E. (2021) *Interkjønn og variasjon i kroppslig kjønnsutvikling – Refleksjoner om identitet, politikk og helsetilbud*. Bodø: Nordlandsforskning.

NKVTS. (2020). *Korona, smitteverntiltak og voldsutsatte*. Hentet fra <https://www.nkvts.no/aktuelt/korona-smitteverntiltak-og-voldsutsatte/>

OECD (2019), *Society at a Glance 2019: OECD Social Indicators*, Hentet fra: <https://www.oecd.org/publications/society-at-a-glance-19991290.htm>

OECD (2020), *Over the Rainbow? The Road to LGBTI Inclusion*, Paris, OECD Publishing. Hentet fra: <https://doi.org/10.1787/8d2fd1a8-en>

Paulsen, V., Svendsen, S., Tøndel, G., Kaasbøll, J., Ådnes, M., Thaulow, K., & Midtgård, T. (2020). *Skeive barn og unge i barnevernet : En studie av barnevernets praksis og tillæringer*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning og SINTEF.

Proba samfunnsanalyse, (2021). *Evaluering av handlingsplan Trygghet, mangfold, åpenhet*. Sluttrapport, del 2. Oslo Rapport 2021 - 7.: Proba samfunnsanalyse.

Røde Kors. (2020). «De får ikke en sjanse». *Om unge med bostedsutfordringer*. Oslo: Røde Kors.

Solberg, A., F. Sund og I. Malasevska (2019). *Kjønnsdelte hjelpemidler? Kartlegging av hjelpemidler til personer med nedsatt funksjonsevne*. Rapport 1/2019: Hamar: Likestillingscenteret

Stokke, M., Lundhaug, K., Hammeren, G., Solberg, A. og Steinland, V. (2018). *Skeives levekår i Agder. En kvantitativ og kvalitativ kartlegging*. ØF-rapport 10/2018. Lillehammer: Østlandsforskning

Stubberud, E., & Akin, D. (2018). *Alene og skeiv. En studie av livssituasjonen for skeive enslige mindreakrige asylsøkere i omsorgssentre og asylmottak*. Norfold: Likestillingscenteret KUN.

Stubberud, E., Prøitz, L., & Hamidiasl, H. (2018). *Den eneste skeive i bygda? Unge lhbt-personers bruk av kommunale helsetjenester*. Steigen: KUN.

Stubberud, E., Prøitz, L., & Hamidiasl, H. (2018). *Den eneste skeive i bygda? Unge lhbt-personers bruk av kommunale helsetjenester*. Steigen: KUN.

Støren, K. S., Rønning, E., & Gram, K. H. (2020). *Livskvalitet i Norge 2020*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

Støren, K., Rønning, E., & Gram, K. (2020). *Livskvalitet i Norge 2020*. Oslo/Kongsvinger: SSB.

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehage*. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan/>

Utredningsinstruksen. (2016). *Instruks om utredning av statlige tiltak (utredningsinstruksen) (FOR-2016-02-19-184)*. Hentet fra Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2016-02-19-184>

Øverlien, C. (2020). *Young People's Experiences of Violence and Abuse in Same-sex Relationships: Understandings and Challenges*. Nordic Journal of Social Research, 11(1), 109–128. <https://doi.org/10.7577/njsr.3327>

Kilder tidslinje: Skeivt arkiv, SNL, <https://www.kvinnehistorie.no/artikkel/t-2882>

Utgitt av:
Kulturdepartementet
Bestilling av publikasjoner:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
www.publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00
Publikasjoner er også tilgjengelige på:
www.regjeringen.no
Publikasjonskode: V-1024 B
Design: Anagram Design as
Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
06/2021 – opplag 200

